Kultuuriturundus

Bonita M. Kolb

Lähiajal ilmub trükist kultuurikorralduse ning kultuuri- ja kunstiturunduse üks tähtraamatuid **"Kultuuriturundus".** Autor **Bonita M. Kolb** (Ph. D) on maailma tunnustatuimaid kultuurikorralduse spetsialiste.
Raamatus käsitletavad teemad on jagatud kümneks peatükiks:

- Uued väljakutsed turunduse vallas
- Kõrgkultuuri ja popkultuuri vahekorrad
- Uut tüüpi kultuuritarbija
- Turunduse roll kultuuriorganisatsioonis
- Tarbija motivatsioon ja valikud
- Turu segmentimine
- Uuringute kasutamine turunduses
- „Kultuuritoode“ ja selle levitamine
- Hinnapoliitika ja rahastamine
- Müügiedendus e promotsioon.

Iga peatüki lõpus on praktilised töölehed, mis aitavad turundust planeerida, organisatsiooni olemasolevaid turundusstrateegiaid objektiivselt hinnata ja vajadusel strateegiat korrigeerida.

Ajal, mil kultuuri vallas üha enam räägitakse vajadusest mitte üksnes kultuuri- vaid ka majanduskeskkonnas orienteeruvate juhtide järele, on see raamat "ellujäämisõpik" mistahes kultuuriasutusele või loojale. Kirjeldatavad strateegiad ja näited hõlmavad erinevaid kultuuriasutusi, alates teatritest ja muuseumidest ning lõpetades filmifestivalide, galeriide, raamatukogude ja kunstnike ühendustega.

atlex
KIRJASTUS • REKLAAM • TRÜKK

Raamatu tellimiseks esitage oma soov tellimissüsteemi kaudu kirjastuse koduleheküljel www.atlex.ee, helistage telefonil **734 8915** või saatke e-kiri aadressil inga@atlex.ee

MUUSEUM

Nr. 1 (17) 2005

MUUSEUM

nr 1 (17) 2005
Eesti Muuseumiühingu ajakiri

Peatoimetaja ALEKSEI PETERSON
Tegevtoimetaja ILDIKE JAAGOSILD
Toimetuskolleegium: LEMMI JÕE, AINO LEPP, EVE PEETS, HEIKI PÄRDI ja MARGE RENNIT
Makett ja küljendus IVI TAMMARU
Keeletoimetaja IVI TAMMARU
Tõlked TIINA MÄLLO, SVETLANA KARM jt

Eesti Muuseumiühingu kodulehekülg on www.emy.kul.ee.

Esikaanel:
Eesti Rahva Muuseumi ja Adamson-Ericu Muuseumi ühisnäitus "Viinapuuväät-maasikakiri II" VII Eesti muuseumide festivalil Narvas. Foto Irina Kivimäe.

On the front cover:
Joint exhibition of the Estonian National Museum and Adamson-Eric Museum at the 7th Festival of Estonian Museums in Narva.

На передней обложке:
Совместная выставка Эстонского национального музея и Музея Адамсон-Эрика на VII фестивалье эстонских музеев в Нарве.

Esikaane siseküljel:
Tallinna Linnamuuseumi näitus "Jõulud jõuavad kõikjale" ja Tartu Kunstimuuseumi näitus "Muuseum muuseumis" VII Eesti muuseumide festivalil Narvas. Fotod Irina Kivimäe.

Inside of the front cover:
Exhibitions of the Tallinn City Museum and of the Tartu Art Museum at the 7th Festival of Estonian Museums in Narva.

На внутренней стороне передней обложки:
Выставки Таллиннского городского и Тартуского художественного музеев на VII фестивалье эстонских музеев в Нарве.

ISSN 1406-3484

SISUKORD

Peatoimetajalt 3

Muuseumidest edu-Eestis 5
Karin Hallas-Murula

Kvaliteedist pärimusinstitutsioonides 9
Tomislav Šola

Eesti Kunstimuuseum 85 12
Marika Valk

Eesti Tervishoiu Muuseum 80 14
Mari-Ann Aimla

Saatse Muuseum 30 18

Varemetest muuseumiks. Niguliste muuseum-kontserdisaal sai 20-aastaseks 18
Merike Koppel

Eesti Meremuuseum 70 20
Urmas Dresen

Teadustöö võimalikkusest maakonnamuuseumis 21
Olavi Pesti

Eesti muuseumide festival 23

Näitus üliõpilasühikaist 26
Terje Lõbu

Revolver Birminghamist 28
Ando Pajus

Loodusmuuseum sai ruumi juurde 29
Lemmi Jõe

Haapsalu raudteejaama perroon sai uue kuue 30
Deana Põder

Muuseum Sisekaitseakadeemias 31

Rahvusvahelise Ajaloomuuseumide Assotsiatsiooni kollokvium Brasiilias 32
Aino Lepp

Euroopa Muuseumi Foorumi *workshop* Itaalias 34
Toomas Abiline

Euroopa Liit saab oma muuseumi 37
Lea Sillart

ICAMi konverents Veneetsias 39
Karin Hallas-Murula

EK(b)P VIII pleenumi järellainetus Eesti NSV Riiklikus Ajaloomuuseumis 40
Eve Peets

Seminar loodusharidusе hetkeseisust, kitsaskohtadest ja tulevikusuundadest 42
Virve Tuubel

Muuseumi võimalikkusest teisel pool polaarjoont 43
Agnes Aljas

Eesti Rahva Muuseumi peahoone ruumiprogrammist 45
Aleksei Peterson

Juubilarid 46

CONTENTS

From the Editor-In-Chief 3

About Museums in Success-Oriented Estonia 5
Karin Hallas-Murula

About the Quality in Heritage Institutions 9
Tomislav Šola

Art Museum of Estonia 85 12
Marika Valk

Estonian Health Care Museum 80 14
Mari-Ann Aimla

Saatse Museum 30 18

Niguliste Museum 20 18
Merike Koppel

Estonian Maritime Museum 70 20
Urmas Dresen

Research Opportunities at a County Museum 21
Olavi Pesti

Festival of Estonian Museums 23

Exhibition of Student Hostels 26
Terje Lõbu

Revolver from Birmingham 28
Ando Pajus

The Estonian Museum of Natural History Gained more Space 29
Lemmi Jõe

The Platform of Haapsalu Railway Station was Renovated 30
Deana Põder

Museum at the Interior Defence Academy 31

Colloquium of the International Association of History Museums in Brazil 32
Aino Lepp

Workshop of the European Museum Forum in Italy 34
Toomas Abiline

The European Union is Going to Get its Own Museum 37
Lea Sillart

Conference of the ICAM in Venice 39
Karin Hallas-Murula

Reverberations of the 8th Plenum of the EC(B)P at the State History Museum of the Estonian SSR 40
Eve Peets

Seminar on Nature Education 42
Virve Tuubel

Museum Beyond the Polar Circle 43
Agnes Aljas

About the Division of Space in the Main Building of the Estonian National Museum 45
Aleksei Peterson

СОДЕРЖАНИЕ

От главного редактора 4

О музеях в Эстонии – в стране успеха 5
Карин Халлас-Мурула

О качестве в музеях 9
Томислав Шола

Эстонский Художественный Музей 85 12
Марика Валк

Эстонский Музей здравоохранения 80 14
Мари-Анн Аймла

Музей Саатсе 30 30

Музей-концертный зал Нигулисте 20 18
Мерике Коппел

Эстонский Морской музей 70 20
Урмас Дрезен

О возможностях научной работы в уездном музее 21
Олави Пести

Фестиваль эстонских музеев 23

Выставка, посвященная студенческим общежитиям 26
Терье Лыбу

Револьвер из Бирмингема 28
Андо Паюс

Эстонский Музей природы получил дополнительное здание 29
Лемми Йыэ

Новый вид перрона Хаапсалуского железнодорожного вокзала 30
Деана Пыдер

Музей в Академии Министерства внутренних дел 31

Коллоквиум Международной Ассоциации исторических музеев в Бразилии 32
Айно Лепп

Workshop Форума Европейского Музея в Италии 34
Тоомас Абилине

Европейский Союз получит свой музей 37
Леа Силларт

Конференция Международной конфедерации архитектурных музеев в Венеции 39
Карин Халлас-Мурула

Последствия VIII Пленума КП(б)Э в Государственном историческом музее ЭССР 40
Эве Пеэтс

Семинар экологического воспитания 42
Вирве Туубел

Музей по ту сторону Северного полярного круга 43
Агнес Альяс

О программе помещений главного здания Эстонского национального музея 45
Алексей Петерсон

PEATOIMETAJALT

Ilmunud on ajakirja Muuseum 17. number. Siia on koondatud uudseid mõtteid museoloogiast ja 2004. aasta teisel poolel toimunud olulisemad sündmused muuseumielus.

Lugeja märkab, et käesolev number, mis tegelikult pidi välja tulema möödunud aasta lõpul, ilmub 2005. aasta algul. Sellega katkes ajakirja ilmumise perioodilisus, kaks numbrit aastas. Põhjus oli lihtne – Kultuurkapital ei toetanud rahaliselt ajakirja, kuna tegu polevat perioodilise väljaandega. Edaspidi peaksid Muuseumiühing ja Kultuuriministeerium selle probleemi kiiresti lahendama. Seni olen iga kord taotlenud raha üksiknumbrite välja andmiseks ja seda ka saanud. Praegu nõutakse, et ajakiri tuleb valmis teha ja siis esitada Kultuurkapitalile toetuse saamiseks. Tegelikult pole selles ju midagi hullu, ainult kahjuks ei ole ajakiri enam värske, sest pole teada, palju aega võtab raha eraldamine. Rõhutan veel kord – ajakirja väljaandmise perspektiiv sõltub sellest, kuidas teda just perioodiliselt finantseeritakse. Kui palgalist toimetust ei suudeta komplekteerida, siis tuleb leida teisi rahastamisvorme. Näiteks, kui põhimuuseumid eraldaksid teatava protsendi eelarvest Muuseumi väljaandmiseks. Kõige reaalsemalt saab ajakirja perioodiliselt välja anda, kui Kultuuriministeeriumilt tuleks igal aastal vajalik rahasumma. Ainult sedaviisi oleks kindlustatud ajakirja ilmumine.

Artiklitest tahan esile tõsta Karin Hallas-Murula sisutihedat artiklit, mis käsitleb turundust muuseumides. Ta kirjutab, et muuseumid peavad säilitama oma sisulise kvaliteedi, mitte kohanduma publiku järgi, vaid teda kasvatama. Muuseumitöö kvaliteedi tähtsust käsitleb ka Tomislav Šola artikkel, mille autor valis ajakirja jaoks oma raamatust „Turundus muuseumis". Siiski jäävad selles artiklis kõlama peamiselt deklaratiivsed mõtted. Ajakirja veergudel tuleb palju juttu Euroopa Liiduga seostuvatest museoloogilistest küsimustest. Lea Sillart esitab ülevaate Euroopa Muuseumi rajamisloost Brüsselis. Euroopa Muuseumi Foorumi tegevusest kirjutab oma artiklis Toomas Abiline. Laiahaardeline tegevusprogramm, kahjuks liialt laialivalguvate probleemidega, näeb üldisemate punktide nagu elukestva õppe ja täiskasvanukoolituse kõrval ette ka koostööd Euroopa Liidu muuseumide vahel, erinevate kultuuride lähendamist jne. Muuseumide tegevusprogrammid peavad ületama rahvuslikke piire, tooma muuseumi uusi külastajaid ja arvestama ka vanemate inimeste osakaalu pidevat kasvu. Rahvusvahelisest Ajaloomuuseumide Assotsiatsiooni kollokviumist Brasiilias kirjutab Aino Lepp. Ka seal arutleti maailma muuseumides toimuvate uuenduste üle. Räägiti ka sellest, kuidas näidata põlisrahvaste ajalugu. Nii või teisiti nõuab muuseumitöö järgnevatel aastatel uut lähenemist, ümberkorraldusi.

2004. aasta septembris toimus traditsiooniline VII Eesti muuseumide festival Narvas. Võistles kuus väljapanekut, mis kõik paistsid silma sisukuse ja atraktiivsusega. Festivali tulemustest saab lugeda käesolevast ajakirja numbrist.

ALEKSEI PETERSON
peterson@erm.ee

FROM EDITOR-IN-CHIEF

The 17th issue of the magazine Museum *has come out. It brings to the reader novel theoretical viewpoints in museology as well as the most significant events in museum life, which took place in the second half of 2004.*

The reader cannot fail to notice that this issue, which was supposed to come out at the end of the previous year, is actually published at the beginning of 2005. This interrupted the periodicity of the magazine – twice a year. The reason for this is very simple – the Cultural Endowment of Estonia did not provide the magazine any financial support, as they claimed that it was not a periodical. This problem needs a very quick solution from the Museum Society and Ministry of Culture. So far I have applied for money for each issue separately, and have also received it. The present requirement is that the magazine has to be ready and after that presented to the Cultural Endowment for getting an endowment. Actually there is nothing bad in this system; yet, unfortunately, the magazine is not so topical any more, as we never know how long it takes to get the money. I would like to emphasise here once more that the perspective of publishing the magazine depends on the fact that it is periodically subsidized. If we cannot afford a salaried staff, other forms of financing should be found. For instance, the main museums could allocate a certain percentage of their budget for publishing the magazine Museum. *The most real way for the periodical publication of the magazine would be if the Ministry of Culture allocated finance. This would be the only way to guarantee the publication of the magazine.*

Tomislav Šola and Karin Hallas-Murula in their respective articles deal with marketing in museums and warn us against the dangers of market economy. In her article Hallas-Murula claims that several museums have laid emphasis on the service sphere and attracting people to museums, often neglecting their essential work. I personally maintain that museums have done magnificent work in popularising their activities through exhibitions, lectures and other undertakings. I have emphasised over and over again that the foundation of museums is their work with the collections, which in Estonian museums has remained in the background. One way or the other, museum work in the following years needs a new approach and re-arrangements.

The magazine dwells upon the museological issues related to the European Union. Lea Sillart gives an overview of the foundation of the European Museum in Brussels. Toomas Abiline in his article writes about the activities of the European Museum Forum. Besides more general issues, the wide-scale action programme also foresees cooperation between the museums of the European Union, the nearing of different cultures, and so on. The action programmes of museums have to cross national borders, bring new visitors to museums and also consider the constant growth in the proportion of elderly people. Aino Lepp writes about the Colloquium of the International Association of History Museums in Brazil, which also discussed the innovations taking place in museums all over the world. The presentation of the history of indigenous peoples was also one of the topics.

In September 2004 the traditional 7th Festival of Estonian Museums took place in Narva. Six displays competed, and they were all conspicuous for their good content and attractiveness. We can read about the results of this festival in this magazine.

ALEKSEI PETERSON
peterson@erm.ee

ОТ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Увидел свет 17 номер журнала Muuseum. *Здесь сосредоточены новейшие мысли о музеологии и важнейшие события музейной жизни второй половины 2004 года.*

Читатель, наверно, заметил, что данный номер журнала, который в действительности должен был выйти в конце 2004, появился только в начале 2005 года. Прервалась, таким образом, периодичность – два номера в год – издания журнала. Причина этого проста – фонд Культурного капитала не оказал журналу финансовой поддержки, считая, что журнал не является периодическим изданием. В дальнейшем, как Музейное общество Эстонии, так и Министерство культуры должны в срочном порядке решить эту проблему. До сего времени перед изданием каждого отдельного номера я обращался к Фонду за финансовой поддержкой, и каждый раз получал ее. Теперь же предъявляется требование, что сначала надо подготовить журнал, и затем подать ходатайство Культурному Капиталу. В действительности, кажется, ничего страшного в этом нет, однако, в таком случае, журнал к своему выходу уже может потерять актуальность, ибо неизвестно, сколько времени уйдет на выделение денег. Подчеркну еще раз – перспектива журнала зависит именно от того, как периодически финансируется его издание. Если нет возможности комплектовать штатную редакцию журнала, то надо искать какие-то другие возможности для финансирования журнала. Например, основные музеи могли бы выделять определенный процент из своего бюджета для издания журнала Muuseum. *Самым реальным способом периодического выхода журнала, однако, было бы, если бы Министерство культуры выделяло для данного издания каждый год нужные средства. Только в этом случае может быть гарантировано дальнейшее издание журнала.*

Что касается содержания журнала, то особенно хочется отметить статью Карин Халлас-Мурула о музейном маркетинге. Она пишет, что музеи должны сохранить свою определенную содержательную нишу; не приспосабливаясь к публике, музеи сами должны воспитывать ее. Важность содержательного качества деятельности музеев рассматривается и в переводной статье Томислава Шола – отрывке из его книги «Маркетинг в музее». К сожалению, многие идеи здесь только декларируются.

На страницах журнала много внимания уделяется на музеологические проблемы, связанные с Европейским Союзом. Леа Силларт делает небольшой экскурс в историю создания Европейского Музея в Брюсселе. О работе Форума Европейского Музея пишет в своей статье Тоомас Абилине. Широкообхватная программа деятельности Форума, к сожалению, со слишком размытыми проблемами, предполагает, наравне с такими общими задачами как пожизненное образование и обучение взрослых, сотрудничество между музеями Европы, интеграцию культур и т.п. Одновременно, программы деятельности музеев должны выходить за национальные границы, приносить в музей новых посетителей и считаться с общей тенденцией старения населения, т.е. постоянного роста количества людей старшего возраста. О коллоквиуме Международной Ассоциации исторических музеев в Бразилии пишет Айно Лепп. И там обсуждались проблемы, связанные с новыми веяниями в музейной работе. Говорилось и о том, как экспонировать историю коренных народов. Так или иначе, уже скорейшее будущее предполагает новые подходы и преобразования в музейной работе.

В сентябре 2004 года прошел традиционный, уже седьмой по счету, Фестиваль эстонских музеев в Нарве. В конкурсе участвовало шесть выставок, каждая из них бросалась в глаза своей содержательностью и аттрактивностью. О результатах фестиваля можно прочитать и на страницах журнала.

АЛЕКСЕЙ ПЕТЕРСОН
peterson@erm.ee

Tähelepanuks autorile

- *Toimetus ei retsenseeri ega tagasta toimetusele saadetud artikleid. Toimetus jätab endale õiguse tekste lühendada.*
- *Esitatud tekst peab olema korrektselt vormistatud, soovitavalt arvutil. Soovitav on tekst esitada disketil või saata elektronpostiga. Artikli juurde kuuluvad autori pilt (muuseumitöös), samuti artikli sisu lahtimõtestavad fotod, fotoallkirjad, fotograafi nimi, pildistamise aasta.*
- *Kirjutada võib kõigest, mis on seotud muuseumide ja muuseumitööga. Teretulnud on museoloogilis-teoreetilised kirjutised, mis tõstataksid uusi mõtted, ärataksid diskussioone.*
- *Artikli pikkus on soovitavalt umbes 4 lk, lisada resümee nii inglise kui vene keeles.*
- *Artiklid avaldatakse eesti keeles. Peale nende avaldatakse vene keeles pikemaid kirjutisi Venemaal asuvatest soome-ugri muuseumidest. Artikleid võib avaldada ka inglise keeles.*
- *Toimetusele saadetud pildid tagastatakse.*
- *Lisada autori lühiandmed – kus ja kellena töötab, teaduslik kraad, osalemine erialastes seltsides jm.*
- *Kui esitate artikli juurde kuuluvad fotod ja joonised elektrooniliselt, tuleb nende skaneerimisel valida resolutsiooniks 300 dpi.*
- *Kaastöö saata aadressil* ***Veski 32, 51014 Tartu*** *või elektronpostiga* ***peterson@erm.ee*** *või* ***ivi@erm.ee***.

Muuseumidest edu-Eestis

Karin Hallas-Murula

Käesolev artikkel põhineb Eesti Kunstimuuseumi 85. juubelisünnipäevale pühendatud rahvusvahelisel seminaril "Kohtumine ristteel. Muuseum kui ühiskonna sõlmpunkt" peetud ettekandel, mis lühendatuna ilmus ka ajalehes Sirp *(19.11.2004).*

Eesti on edu-maa – juba kümme aastat on see olnud meie juhtiv ideoloogia. Liberaalne vabaturg, turundusideoloogiad ja tarbimismentaliteet on kõikjale tunginud. Märkamatult oleme nendega harjunud ka kultuuris. Kui varem kultuuri **loodi ja nauditi**, siis tänapäeval **toodetakse ja tarbitakse**. Kes mäletab enam aegu, mil kunstnikul ja heliloojal oli piinlik rääkida rahast? Peame loomulikuks, et meid ümbritsevad **kontserdiprojektid ja projektikunst**, mille ühiseks tunnuseks on see, et loomeaktile eelneb eelarve koostamine (ja taotluse esitamine kultuurkapitalile).

Keegi ei võpatagi enam, kui reibas turismiametnik teatab, et **Eestit müüb** juba 30 välismaist turismifirmat ja et eesmärk on Eestit **veelgi rohkem müüa**.

Parempoolne kultuuripoliitika, mida on saatnud mantra "muutuge atraktiivseks ja teenige raha" – on mõjutanud kõiki kultuuriasutusi, ka muuseume. Siingi koostatakse äriplaane ja tehakse SWOT analüüse; näitused, kataloogid, kohtumisõhtud ja loengud on kõik "toodang" või siis vähetähtis "muu tegevus", sest äri-Eesti raamatupidamises teisi võimalusi lihtsalt pole. Muuseumid on järjest aktiivsemad reklaamijad ja näitustele nuputatakse "müüvaid" nimesid. Kui 1990. aastate alguses võis veel tunduda, et näituse kvaliteet ise garanteerib publiku tunnustuse, siis tänapäeval teab igaüks, et ilma reklaamita ei märka tehtut keegi. Kultuuriasutused konkureerivad publiku raha ja vaba aja pärast mitte ainult massimeelelahutuse, arvutite, televisiooni ja "kultuuršoppamisega", vaid ka omavahel.

Kui kontserdi- ja teatripiletid turumajanduse saabudes järsult kallinesid, siis muuseumides on piletihinnad tänini madalad. Enamikes muuseumides kehtib ka sooduspiletite ja tasuta päevade süsteem. Nii on muuseumid jäänud sotsiaalselt järsult kihistunud ühiskonnas avatuks ka "vähem edukale" publikule. Kas vähese Neil ja Phil Kotleri ning teiste turundusgurude lugemise viga?

Kui nõukogude ajal pressiti muuseumidelt kõrgeid külastajate arve nõukogliku propaganda nimel, siis vabaturumajanduses teenib külastajate rohkuse nõue rahateenimise sundeesmärki. Muuseumid pingutavad suuremate publikunumbrite ja kasvavate omatulude nimel. Et publiku arvukus on seni veel tähtsam olnud, siis pole muuseumidirektorid piletitõusuga kiirustanud. Kõik ju teavad, et tasuta päevad kasvatavad külastatavust, saamata jäänud piletitulust aga hoidla remondiks niikuinii ei jätkuks.

Olematud muuseumireformid – kahjuks või õnneks?

Materiaalsele heaolule ja tänasele hetkele orienteeritud noore Eesti ühiskonna jaoks on muuseumid olnud vähehuvitav valdkond. Muuseumid pole ka iialgi olnud kultuuriministeeriumi prioriteet. Pärast nn muuseumide reformi ebaõnnestumist 2000. aastal, kui raha kokkuhoiu nimel taheti muuseume mehhaaniliselt liitalahutada, on kultuuriministeeriumi saavutused muuseumide vallas piirdunud peamiselt kapitaalehitusega.

Kunstimuuseumi ehitus on vaieldamatult suur saavutus, mis kõiki muuseume rõõmustab, kuid see ei aita lahendada teiste muuseumide probleeme. Hollandi muuseumireformidest eriti õppida ei tahetud – nende elluviimine (mille esimene samm oli muuseumide materiaalse baasi parandamine ning alles seejärel iseseisvumine ning kõrgendatud nõudmised) eeldanuks kopsakaid investeeringuid, mida Eestis keegi välja käia ei tahtnud.

Aastaid on olnud Eesti 11 riikliku muuseumi (sealhulgas Eesti Kunstimuuseum kõigi oma filiaalidega) eelarve kokku sama suur kui Estonia teatril. Tänavuses ja tuleva-aastases eelarves jäävad kõigi riigimuuseumide tegevuskulud juba Estonia teatri aastaeelarvele alla, sest tolle kasvuks kavandatakse 30 miljonit. Kunstimuuseumi kallis ehitus muidugi tasakaalustab proportsioone, ent samal ajal on tehtud suuri investeeringuid ka Eesti Kontserdi uutesse majadesse Pärnus, Tartus, Jõhvis ja nüüd Peterburis. Raha on paigutud Draamateatri põhjalikku remonti ja teiste valdkondade kapitaalehitusse.

Eesti muuseumipoliitika puudumisel on ometi ka hea külg. Kui midagi ei tehta, siis pole ju ka kartust, et valesti läheb. Eesti muuseumidele ei hakatud 1990. aastatel õnneks sundkorras peale pressima trendikat "mänedžeerimist" ja "marketingi". Tänaseks on turundusstrateegiate rakendamisest maailma muuseumides kogunenud juba hulgaliselt õppetunde, nii positiivseid kui ka negatiivseid. Margaret Thatcheri *privatisation, deregulation and marketisation*, mida toetas Reagani poliitika, suunasid kogu 1980. aastate maailma arengut ning mõjutasid seda jõuliselt ka 1990. aastatel. Muuseumidele tähendas avaliku sektori rahade järsk äralõikamine sunnitud sisenemist ärimaailma – muuseumipoodide, suveniiritööstuse, kohvikute ja restoranide, vastuvõttude, korporatiivsete näituste ja sponsoritele meelejärgi olemise maailma. Kõigest võib õppida ning kindlasti oli selles kõiges ka positiivset – mõnigi muuseum, mis varjusurmas oli, virgus, seati selgemad sihid ja elavnes meeskonnatöö, loodi uusi osakondi (marketing, PR) ning paranesid suhted publikuga. Kuid mööda ei tohi vaadata ka negatiivsest.

1980. aastatest alates on muuseumides järjest rohkem korraldatud suuri populistlikke näitusi, nn *blockbuster*'eid. New Yorgi ja Londoni suurte muuseumide *high-visible* ning reklaamiürituste koorma all ägavad ning vastuvõttudega täidetud *blockbuster*'id on peaaegu kõik juba korporatsioonide spondeeritud. Muuseumid hakkasid märkamatult orienteeruma "kõik müügiks" ideoloogia järgi, enesetsensuur hakkas välistama projekte, mis ei olnud "müüvad". Need vahetati välja "seksikate" pealkirjadega intrigeerivate näituste vastu, mis olid potentsiaalsetele sponsoritele rohkem meele järgi ning mille ümber andis meediakära tekitada. Guggenheimi muuseumisse toodi mootorrattad, mööda Euroopat hakkasid ringlema lõpututes variatsioonides näitused Vincent van Goghist ja Salvador Dalist, kui esimesena meenuvaid nimetada.

Üsna vähe on supermarketites tooteid, mida ei saaks üksteisega asendada. Neid eristab vaid reklaam, jutuvaht, haip. Kas kultuur peaks püüdlema samasuguse suhte poole: teisejärguline tootmine ja võimas haipimine? Ohumärke on juba liigagi palju.

"Juba on turu seadused tunginud teoste substantsi, on saanud neile immanentseks kujundavate seadustena. [---] Enam ei orienteeru tarbijakultuuri laiadel aladel mitte üksi teoste vahendamine ja valik ning kujundus, vaid koguni nende valmistamine ise müügistrateegia huvidele. Massikultuur saabki oma kahtlase nime

♦ 1753. aastal asutatud Briti Muuseumi väärikas sammastik

♦ Stately colonnade of the British Museum founded in 1753

♦ Достопочтенная колоннада Британского Музея основанного в 1753 году

Fotod Karin Hallas-Murula

sellest, et tema suurendatud käive saavutatakse, kohanedes suhteliselt madala haridustasemega tarbijagruppide lõõgastus- ja meelelahutusvajadusele, selle asemel, et kasvatada publikut," kirjutas Jürgen Habermas juba 1961. aastal ("Avalikkuse struktuurimuutus", eesti k 2001). Habermas räägib massikultuuri tootmisega kohandumisest, mis ei teki mingi välise, vaid juba sisemise sunni ajel. Motivatsioon (olla publikule meele järele ja raha teenida) kujundab kiiresti sisemise enesetsensuuri, mis juba algselt välistab keerulisuse ning valib lihtsama ja populistlikuma.

Kes maksab, see tellib ka muusika, vastuvõtu, pulmapeo muuseumis või privaatse õhtusöögi mõne konkreetse maali ees. Kuid kas ikka tahaksime teada, et mõne Eesti kinnisvararikkuri või Vene naftabojaari lapse sünnipäeva on peetud Niguliste hõbedakambris? Raha eest saab kõike, kuid muuseumid ei tohi unustada sõna "ei". Toitu mugiva lärmaka seltskonna juhupilk hinnalisele maalile ei ole mingi kunstikasvatus ning lootus, et pärast seda peolisest kunstiarmastaja saab, on sama vähe tõenäoline nagu kunstipisiku saamine kodupubi repro vaatamisest.

Ameerika muuseumides kogeti, mis juhtub, kui muuseumidirektorid asendada mänedžeridega (millest mõni muuseum pole tänini toibunud), ning ka seda, mis võib tuleneda muuseumide liigsest külastajasõbralikkusest. Avatud uste poliitikale tuli teha kiire lõpp, kui muuseumi turvamees oli lisaks süstalde korjamisele sunnitud välja viskama muuseumi trepil seksiva paarikese. Õpiti, et popiks ja noortepäraseks pürgiv muuseum ei tohiks jaamahooneks muutuda (näide pärineb USA Muuseumide Assotsiatsiooni esimehe Edward H. Able ettekandest ICOMi konverentsil Barcelonas 2001. aastal).

Võrgutavad turundusstrateegiad

Kultuuriasutused peavad kahtlemata elu pulssi tajuma, kuid kindlasti ei peaks kultuuriasutus olema ristlevate ja konkureerivate turundus- ning juhtimisideoloogiate katsetamise polügoon.

Turundusideid lendab mööda maailma nagu kirevad tuulelohesid ja mõnigi neist tundub oma lihtsuses võrgutavalt efektne. Õnneks pole Eesti muuseumid (nagu kultuuriasutused enamasti) turundužargooni omaksvõtmisel eriti usinad olnud ja muuseumides ning kontsertidel käivad veel külastajad, mitte kliendid. Kindlasti võib ärimaailmalt midagi õppida, kuid on hädavajalik, et kultuurisfäär säilitab seejuures talle omase analüüsivõime ja kriitilise hoiaku.

Ärimaailma turundusstrateegiate keskpunktis on viimastel kümnenditel olnud kaks mantrat: kliendikeskus ja 1990. aastate võlusõna "bränd". Ent juba on nende kõrval uuemaid ja moodsamaid ideoloogiaid, sest turunduses ei tohi olla paigalseisu, uuega peab välja tulema pidevalt. Briti suurima kommunikatsioonifirma Ogilvy London Executive Group Planning direktor Mark Earls võrdleb näiteks brändindust koguni šarlatanlusega. Earlsi eesmärk on ei vähem ega rohkem kui turunduse müüdi purustamine. Ta ennustab uue **Loovuse ajastu** saabumist ("Welcome to the Creative Age: Bananas, Business and the Death of Marketing", 2002, eesti k "Loova ajastu koidik: äri, banaanid ja turunduse surm", 2003). Mitte kliendikeskus ja brändiideoloogia, mis on suunatud ostjate "ärarääkimisele"(ja ka lihtsalt lollikstegemisele), vaid põhimõte, et ärimaailmas edasijõudmiseks pole kõige olulisem mitte usin turundusosakond, vaid hoopis idee, eesmärk. Earlsi Loovuse ajastu lähtepositsioon on seisukoht, mida pakutakse majandustegelastele uhiuuena: "Uuringud näitavad, et ideed rahuldavad meis midagi väga ürgset: "mõtte otsimine" on see, mis meid tõeliselt õnnelikuks teeb." "Vanamoodsas" kultuurisfääris ei üllata see seisukoht küll kedagi.

"Kultuur on tähtis," kinnitavad ka Lawrence E. Harrison ja Samuel P. Huntington ("Culture Matters", 2000, eesti k 2002), jõudes veendumusele, et produktiivsuse ja müügiedu konkurentsieelised ei põhine enam toorainevarudel ja odaval tööjõul (mõlemaid saab edukalt importida), vaid üha enam teadmistel, intuitsioonil ja innovatsioonil ning kohalike kultuuritraditsioonide ja -hoiakute üliheal tundmisel.

Optimistina loodan, et kultuur muutub tõepoolest ka äritegevuses järjest tähtsamaks. Tasuks aga täpsustada, et õppida on midagi vaid selliselt kultuurilt, mis on säilitanud oma olemuslikud jooned ning pole turundusstrateegiatest või brändideedest võlutuna transformeerunud Etenduste Tootmise Tehaseks või Näituste Vorpimise Vabrikuks.

Kui meeskoori laulmise tase langeb, siis ei aita sellest, et palgatakse parem piletimüüja ning võetakse ametisse brändispets, kes nimetab meeskoori noortekooriks ja tellib uue särtsaka logo. Parandama peab laulmise kvaliteeti, mille tegelikust tasemest turundusosakond ei pruugi arugi saada. Kvaliteet ja mitte turundusosakondade edukus peaks olema ka kaasaegse muuseumi lipukirjaks.

Thatcheri ajad on mööda ning tänases turundusideoloogias ristleb palju erinevaid seisukohti, mis selgelt ilmnes ka Eesti Kunstimuuseumi 85. juubelile pühendatud rahvusvahelisel seminaril. Kes vähegi ettekannetesse süvenes, sai aru, et Tomislav Šola ja Barry Lord esitasid pea vastandlikke lähenemisi (eriti selgelt tuli see välja paneeldiskussioonis). Kui Barry Lord esindas klassikaliselt ameerikalikku lähenemist, siis Tomislav Šola marketingikäsitluses olid kesksel kohal sisulised väärtused ning keskseks mõisteks just kvaliteet. Pikemaajalises perspektiivis võib ellu jääda ainult see, kes panustab kvaliteedile – resümeeris Šola. Kotleriga läksid nad tülli esimese viie minuti jooksul, tunnistas Šola hiljem eravestluses.

Kujuneda publiku järgi või kujundada publikut?

Olen veendunud, et muuseumid (ja kultuuriasutused üldse) ei peaks kohanduma publiku järgi, vaid jätma oma eesmärgiks endiselt – nii raske kui see ka pole – publiku kasvatamise. Näeme, kuidas järjest rohkem ollakse Eesti teatrites ja kontserdisaalides publikuga hädas – saalis heliseb mobiile, räägitakse omavahel ja kommenteeritakse etendust. Kliendisõbraliku turu loogika tõi kinodesse kokakoola ja popkorni, kas tõesti tahame, et ka teatri turundusosakond sama ettepaneku teeks? Kultuuriasutuste kliendisõbralikkusel peab olema piir, sest nende atmosfäär on väärtus omaette, see on peaaegu sama tähtis kui edastatav sõnum ise.

Mitte külastajate masside kokkuajamine ning kaasajooksmine turismi- ja kultuuritööstuse pealiskaudse maailmaga, vaid institutsionaalse identiteedi ja usaldusväärse kvaliteedi säilitamine peaksid olema ka muuseumide mantraks.

♦ "Atraktiivne" sammas New Yorgi südalinna kaubakeskuses

♦ "Attractive" column in a trade centre in downtown New York

♦ «Аттрактивная» колонна в одном из торговых центров Нью-Йорка

Nii Eesti Kunstimuuseumi kui Eesti Rahva Muuseumi asukoha valiku vaidlustes kostus arvamusi, et muuseumid peaksid asuma keset kesklinna, siis saaks neist möödaminnes läbi astuda ja sinna oleks hea minna vihmavarju. Kadriorg tunnistati Tallinna mastaabis pärapõrguks, kuhu keegi ei viitsivat minna. Soovimata vana vaidlust üles soojendada, arvan siiski, et muuseumid ei peaks pingutama selle nimel, et neist saaks möödaminnes kiiresti "läbi astuda". Ei pea oma kullakogu vestibüüli riputama, et majast läbijooksev turist seda ikka tingimata näeks. Kui söömiseks on tõesti aega ainult 15 minutit, siis ju *á la carte* restorani ei minda.

Helsingi Kiasmat pole kesklinnas asumine päästnud: nende külastatavuse pidev ja drastiline langus vääriks tõsist analüüsi.

Järjest ebakindlamaks muutuvas ja tähendusi kaotavas maailmas on muuseumidele antud võimalus (ja kohustus) säilitada seda, mida tajume ajaloona või lausa igavikulisena. Uusi väljakutseid esitab muuseumidele muutunud haridusideoloogia, sh elukestva õppe kontseptsioon. Muuseumides toimub õppimine teises keskkonnas ning pole üksnes tekstipõhine. Muuseumid peavad pingutama selle nimel, et õppeprotsess oleks ka huvitav ja nauditav, ent see muidugi ei tähenda, et muuseumi giidid peaksid koolilastele tsirkust tegema.

Muuseumid ja teadmine

Muuseumides ei arvata enam ammu, et siin suudetakse pakkuda üht tõde: rohkem aktsepteeritakse kuraatorite individuaalseid arusaamu. Ent individuaalne interpretatsioon peab siiski olema usaldusväärne ja argumenteeritud.

Mitte ilmaaegu ei nimetata muuseumide töötajaid teaduriteks – muuseumides töötavad inimesed, kes peavad t e a d m a . Tänavu ilmunud kriitilises artiklis "Dürer kui ülesanne" (Eesti Ekspress 29.4.2004) tõstatas Linnar Priimägi teravalt küsimuse Eesti muuseumide teaduslikust potentsiaalist. Kirjutisest aimus vanamoodsa esteedi igatsus traditsioonilise muuseumitöötaja järele, kes aastaid rahulikult oma alaga tegeles ning seejärel tõepoolest ka asju teadis. Tänapäeval ümbritseb meid teistmoodi maailm, mis ei

soodusta ei süvenemist ega asjatundjate kujunemist. Laenan David Landese näite: kunagi õppisid Tais kõik tublid mehed budistlikes kloostrites aastaid religiooni, see oli küpsemise aeg nii vaimule kui hingele. Tänapäeval viibitakse kloostris vaid mõned nädalad, õpitakse selgeks mõned palved ja rituaalid ning rutatakse siis tagasi materiaalsesse maailma.

Eesti muuseumidesse on tulnud 1990. aastate jooksul üsna palju noori. Paraku pole kõrgkoolist tulnul alati piisavalt teadmisi. Juba tudengina hakatakse tööle, mistõttu kannatab erialane ettevalmistus. Diplom teaduriks ei tee, muuseumidelt oodatakse aga endiselt usaldusväärseid t e a d j a i d , kes saaksid hakkama ka kataloogide püsiväärtuslike tekstide ja oma ala ekspertiisidega. Meedias võib kontrollimata andmetega ja pooltõdedega suurt müügiedu saavutada, muuseumitöös aga seda lubada ei tohi – risk usaldusväärsust kaotada on liiga suur. Noore kuraatori puudujäägid kirjutatakse automaatselt muuseumi kui terviku arvele ja seepärast ei saa tema vabadus muuseumis olla absoluutne, oma sõna öelda on nii kolleegidel kui teadusnõukogudel. Olgugi et Linnar Priimäe artiklis oli tunda ka erapoolikust, viitas see siiski väga olulisele asjale: kuitahes pealiskaudseks ei muutuks maailm meie ümber, peavad muuseumid säilitama süvenemise, et mitte kaotada kõige tähtsamat – publiku usaldust. Käsitlegem siis muuseume kui kloostreid nii enda kui noorte kolleegide jaoks, kus on võimalik vastanduda muu maailma pealiskaudsusele ning luua natukenegi süvenenumat maailma. Kui selleks ei ole kalduvust, siis pole mõtet muuseumi jääda.

Muuseumid ja vananev ühiskond

Täiesti eriline on 21. sajandi muuseumide roll vananeva elanikkonnaga ühiskonnas. Ken Dychtwaldi väitel on vanemate kui 64-aastaste inimeste arv USAs 2035. aastaks kahekordistumas, kasvades praeguselt 33 miljonilt 66 miljonini ("Age Wave", 1999). Samad tendentsid on "vanas" Euroopas, millele ennustatakse järjest konkreetsemalt hääbumist. Ühiskonnas hakkavad domineerima vanemad inimesed, kellel on palju vaba aega ja kelle jaoks on tähtsad minevik ja mälestused. Dychtwald ennustab suurt müügiedu kõigele, mis aitab kujundada vanadust täisväärtuslikuks.

Demograaf Kalev Katuse järgi tasub ÜRO prognoose uskuda: 2050. aastaks on eestlaste arv kahanenud 47% võrra. Üle 60 aasta vanuste protsent kasvab praeguselt 20-lt 38-ni, s.o ligi kahekordseks. Eakad hakkavad kahtlemata järjest tugevamini mõjutama ka Eesti poliitilisi otsuseid. Nii pole Eestiski lapspoliitikute aega enam kaua. Varsti hakkab nende põlvkond ise muuseume rajama (esimesena ilmselt Neil ja Philip Kotleri nimelise turundusmuuseumi).

Lõpetuseks

Praegu arvatakse maailmas olevat 100 000 muuseumi. Ülemaailmsel muuseumide organisatsioonil ICOMil on juba 20 000 liiget ning organisatsioon on elujõulisem kui ehk kunagi varem.

Mitmed tendentsid ning muuseumides endis toimunud areng mitmekesistumise suunas lubavad ennustada muuseumide "buumi" jätkumist. "Buum" pole eesmärk omaette, see on kvantitatiivne, mitte kvalitatiivne näitaja, mis liigagi selgelt peegeldab ärimaailma lootusi muuseume turismitööstuse pumbana kasutada.

Muuseumide eesmärk peaks olema institutsionaalse eripära ning sisulise kvaliteedi säilitamine.

Muuseumide missioon pole juba ammu enam lihtsalt asjade kogumine (pigem kasvab arusaam, et kõike koguda pole mõtet ega ole ka võimalik), vaid kollektsioonide ja nähtuste interpreteerimine, väärtushinnangute kujundamine ja uute tähenduste loomine. Pidagem siis meeles: **loomine** ja mitte **tootmine**.

Karin Hallas-Murula on Eesti Arhitektuurimuuseumi direktor.

Estonia is a success-oriented country – already for ten years this has been our leading ideology. Liberal free market, marketing ideologies and consumerism have penetrated everywhere. Quite unnoticeably we have got used to them also in the sphere of culture. If in former days we created and enjoyed culture, then today we manufacture and consume it.

The right-wing cultural policy, which has been accompanied by the mantra "become attractive and earn money", has influenced all cultural institutions, including museums. Museums become more and more active in their promotional activities and exhibitions get titles that "sell well". While in the early 1990s it might have seemed that it was the quality of the exhibition that guaranteed the recognition of the general public, then nowadays everybody knows that without advertising nobody notices what has been done.

For the young Estonian society, which is oriented to material welfare and the present moment, museums are a sphere arousing little interest, neither have they been the priority of the Ministry of Culture. After the failure of the so-called museum reform in 2000, which, in order to economize, was supposed to mechanically merge and separate museums, the achievements of the Ministry of Culture in the sphere of museums have been confined to mainly investment building.

Fortunately, Estonian museums have not been too eager to accept marketing jargon and museums and concerts are still visited by the audience, not customers. Business world is definitely able to teach you something; yet, it is indispensable that cultural sphere should preserve the ability to analyse and the critical attitude inherent in it. It is not the rallying of masses of visitors and sticking to the superficial world of tourism and cultural industry, but the preservation of institutional identity and reliable quality that should serve as the mantra for museums.

«Эстония – страна успеха» – уже десять лет это было нашей ведущей идеологией. Либеральный свободный рынок, маркетинговые идеологии и потребительский менталитет все глубже проникают во все области жизни. Незаметно успели привыкнуть к этим тенденциям и в сфере культуры. Если раньше культуру создавали и наслаждались ею, то сегодня ее производят и потребляют.

Правоцентристская культурная политика, сопровождаемая лозунгом «становитесь аттрактивными и зарабатывайте деньги», оказала определенное влияние и на учреждения культуры, в т.ч. и музеи. Музеи все активнее рекламируют себя, придумываются интригирующие названия для выставок, помогающие «продать» ее. Если в начале 1990-х годов еще можно было заметить, что качество выставки само гарантирует признание ее публикой, то сегодня практически каждый знает, что сделанную работу без рекламы никто не заметит. Несомненно, есть чему научиться в мире рынка, однако важно, чтобы культура сохраняла за собой способность к анализу и критический подход. Приоритетами музеев должны оставаться сохранение идентитета и содержательная достоверность, а не простая конкуренция за массы посетителей и гонка в мире рыночной экономики за место в сфере туризма и производства культуры.

Kvaliteedist pärimusinstitutsioonides

Tomislav Šola

♦ **Tomislav Šola esinemas Eesti Vabaõhumuuseumis 18. novembril 2004**

♦ **Tomislav Šola making a speech in the Estonian Open Air Museum on November 18, 2004**

♦ **Томислав Шола при выступлении в Эстонском музее под открытым небом 18 ноября 2004 года**

Artikkel põhineb Tomislav Šola raamatu "Marketing in Museums – or about virtue and how to make it known" (Zagreb, 2004) peatükil, mis käsitleb muuseumi toodet. Autor esines Eesti Kunstimuuseumi 85. juubelisünnipäevale pühendatud rahvusvahelisel seminaril "Kohtumine ristteel. Muuseum kui ühiskonna sõlmpunkt" ettekandega "Muuseum kui sild tulevikku".

Toote kvaliteet

1. Sissejuhatus

Maailmas, kus põhimõtted muutuvad üha teisejärgulisemaks, võib kvaliteedi propageerimine kõlada tühja fraasina või kujutada endast äärmuslikku katset toetada enneolematus kriisis vaevleva sektori tervendamisstrateegiat. Muuseumid pole ealeski olnud edukamad ja ometi pole nende kontseptsioon olnud kunagi nii küsitav kui praegu. Lõpuks peame me jõudma äratundmisele, et pärimusinstitutsioonid, muuseumid kaasa arvatud, kujutavad endast pigem *suhteid* ja *vahendeid* kui lõplikku vastust nendele vajadustele, mis on nad ellu kutsunud.

Võib väita veelgi enam – nad on suunatud tasakaalu saavutamisele või taastamisele inimkonna üleminekuetappidel. Pärimusinstitutsioonid on arengut korrigeerivad mehhanismid. Pretendeerides järjest kasvava hiiglasliku kutseala struktuuri nimetusele, peavad pärimusinstitutsioonid defineerima oma kvaliteedi kontseptsiooni. Näiteks kui muuseumid peaksid jääma ühiskondlikeks asutusteks, peaks nende strateegiline valik olema kvaliteedi defineerimine. See on mitmetahuline, keerukas ülesanne ning seda tuleks teha kõigil muuseumitöö tasanditel – alates praktilistest (hoone, seadmed, töö meetodid ja tehnoloogia) ja lõpetades toote "pehme" kvaliteediga, mis saab teoks kasutajate mõtetes. Kui see muutub mõõdetavaks, moodustab ta nn "psüühilise kasu"[1]. Samal ajal, kui toote tehniliste üksikasjadega võib edukalt tegelda museograafia tasemel, kaasa arvatud juhtimisteadus, on "psüühiline kasu" kõrgematasemelise teoreetilise kogumi, teatud üldise pärimusteooria tõeline aines.[2]

2. Mõningate turundus-kategooriate ümberdefineerimine

Turundus võeti pärimus- ja muuseumisfääris kasutusele mitte ainult loomingulise juhtimisteadusena, vaid seda tajuti kui maagilist ärileiutist, mis võiks kultuurivallas imesid teha, tuues raha ja tähtsust sellesse alatasa petetud lootuste sektorisse. Nii põhjustas see palju vääritimõistmist. Tegelikult analüüsib turundus hoolimatult kultuurisektori ebakohti ja pigem tuletab meelde seda tööd, mida me peaksime paremini tundma. Ta õpetab, et me peame teadma, kes me oleme, milleks me olemas oleme ja kelle heaks ning miks me peaksime töötama, millist tööd me teeme ja mis on meie töö tulemus. Turundus tegeleb vahetuse ja müümisega, kuigi suur osa selle juhtimisalasest sõnavarast tuleb esmalt panna jutumärkidesse, et seda hilisemates mõtisklustes metafoorina mõista. Turundusalased raamatud, mille autorid on enamasti majandusteadlased, ei suuda reeglina käsitleda muuseumide probleeme.

Toode ei saa eksisteerida ilma oma kvaliteeti defineerimata. Kvaliteeti ei saa mõõta nagu näiteks näituste arvu ja nende külastatavust, mis on ainult abistavad ja illustreerivad näitajad. Niisiis ilmneb kvaliteet muuseumitöös teatava lisaväärtusena, mis realiseerub ainult loova lähenemise korral. Muuseumid on mittetulundusorganisatsioonid, mis tähendab seda, et nende kasumi definitsioon erineb ärisektori omast.

Muuhulgas on kasum argument, mis peaks aitama ligi meelitada muidu nii ettevaatlikke sponsoreid ja annetajaid. Kasum on ka see lisaraha, mida teenitakse näiteks muuseumi restoranis ja poes. Tõelisest kasumist erineb ta selle poolest, et ta paigutatakse täielikult tagasi muuseumi professionaalse tegevuse edendamiseks: "Mittetulundussektoris pole lisasissetulek midagi enamat kui vahend kõrgemate eesmärkide (kogumine, säilitamine, koolitus ja uurimistöö) saavutamiseks."[3] "Muuseum, mis ei püstita endale eesmärki kasumit luua, võib kergesti pöörduda iseenda vastu ja muutuda seal töötavate ekspertide akadeemiliseks mängutoaks."[4]

Veel mitu kümnendit tagasi defineeriti muuseumimaailma ainult kvantitatiivselt: mida rohkem muuseume, mida suuremad

kogud, seda täiuslikum kollektiivne mälu. See tõi endaga kaasa neurootilise olukorra. Teadmiste hulk, mis on tänapäeval meie kasutuses, ei teinud maailma paremaks, vaid muutis selle ainult materiaalselt rikkamaks, eriti said kasu need, kellel olid suuremad teadmised. Vähemalt kahe kümnendi jooksul oli kvaliteet peamiseks arutlusteemaks[5], kuid tundub, et kõik võimalikud tulemused hävitas ahnus. Lihtsalt öeldes on see tänapäevase inforevolutsiooni tulemus. Multidistsiplinaarsusest on räägitud üle kolmekümne aasta, kuid praktilist kasutust leiavad üksnes mõned mõtted. Tegelikult on olnud võimalik kvaliteedi sädemeid lõkkele puhuda üksnes erinevate teadusharude koostööna, n-ö kontseptuaalselt ja organisatoorselt. Siiski näivad spetsialistide seisukohad ühtlustuvat.

Äärmiselt sarnane juhtum tuli esile ka progressi käsitluse puhul, mida kirjeldati kui "paremat tulevikku", nagu naiivselt arvati. Olles kaotanud kvaliteedi, kaotas progress ka tähenduse ning muutus hävinenud keskkonna sünonüümiks. Kasvuideoloogia tagajärg ei ole üllatav, eriti kasvavate tulude puhul, kuid ühiskondlike institutsioonide ja indiviidide võimetus ja tahtmatus astuda avalikult vastu mittekvalitatiivsele arengule, mille on esile kutsunud üksnes kasum, näib tõepoolest üllatavana.

Niipea, kui me loobume kitsarinnalisest arvamusest, et muuseumi ainuke käegakatsutav tulu on see, mis saadakse muuseumi sissekäigu juures, piletikassas, näeme, et avaram vaatekoht toob endaga kaasa uusi arutlusi meie tähtsuse üle. Ida-Euroopa ja tõenäoliselt enamik maailma maid õpivad ikka veel, et hea investeering kultuuri on parim võimalik investeering. Identiteedi reklaami kaudne mõju ja pärimusinstitutsioonide tegevus lõppsihtide püstitamisel ei sobi karmi ärimaailma. Seetõttu tunnustatakse "kultuuriinvesteeringute majanduslikku tasuvust" järjest enam kui arengu uut tõukejõudu. Nende uute institutsioonide tegevus annab erakordse majanduslikku impulsi, demonstreerides sellega arengu uut paradigmat. Kuigi see teema on osa muuseumide rolli uuringutest ühiskonna majanduslikus arengus, tundub siiski olevat tähtis seda siinkohal mainida. Ainult kvaliteetset toodet pakkuv muuseum võib sellele rollile tõelise tähenduse anda. Mõjud pole mitte ainult soodsad ühiskonnale, vaid heidavad ka uut valgust kutsealale endale. Näiteid võib tuua küllaltki arvukalt: Bilbao, Manchester, Liverpool, Glasgow...

3. Kvaliteedi koostisosad

Kui sedasorti kasum kõrvale jätta, jääb siiski üle arutleda veel muuseumi spetsiifilise kasumi – mõju kvaliteedi üle. Omandatud teadmiste määr ning olemasolev infotehnoloogia muudavad maailma (vähemalt näiliselt) mugavaks tegelikkuseks, kuid tõeliselt on vaja hoida tema aardeid ja muuta ta paremaks elamise paigaks. Ainuüksi teadmistest ei piisa, eriti kui nad peavad asendama (positiivseid) müüte ja elutarkust selle asemel, et suurendada nende väärtust. Kui räägiksime muuseumidest kunsti keeles, peaksid institutsioonid jõudma arusaamisele, et enamik neist on oma arengu poolest ikka veel matkimisjärgus ning sümboliseerimisfaasini on veel pikk tee minna. Seepärast ei saa eesmärki saavutada külastajate teadmiste kvantiteedi suurendamisega, vaid aidates arendada uurimistööd ning loovat vaimu ja võttes arvesse puhast, isegi lapselikku uudishimu. Mõtte väärtust on raske hinnata, kui teisel kaalukausil on ainult materiaalsed tagajärjed. V. Kandinski on oma tekstides rõhutanud "kaasaegse teadusliku positivismi laialtlevinud väärarusaama", tõstes esile vajadust märgata, nagu ta väljendab, "füüsiliste ainete sümboolset iseloomu".[6] Täpselt samamoodi ei peaks muuseum pakkuma ainult üldtunnustatud tõdesid. Kvaliteediotsingud tähendavad seda, et muuseum otsib faktide tagant ja nende alt, kontrollides pidevalt tulemusi. Aeg on heasoovlik ja mitte mälestuste tõttu, mida ta jätab – need on vähetähtsad –, vaid elutarkuse tõttu, milleks settinud mälestused muutuvad.

Kvaliteedi üle tuleb arutleda, kuid selle algosade summa ei visanda meile lõplikke piirjooni. Just seetõttu võivad need, kes seda mõistavad (kuigi see võib tunduda kohatu müstitsismina), tunda end asjassepühendatutena, erilistena või isegi teistest paremateena. Kvaliteet on lähenemisviisi, kogemuste ja tunnete ainulaadsus ja jäljendamatus; see on ilu, mis tähendab mõõtmatut terviklikkust, kokkukuuluvust, tasakaalu, väljakutset; kvaliteet on sügavus, kus tähendused mõjutavad ilminguid ja kasulikkust... Kvaliteet – nagu on hästi teada selle vahendajatele muuseumides – on armastuse vorm, vajadus anda ja jagada, üllas stiimul selleks, et tegutseda indiviidi ja kogukonna hüvanguks.

Kvaliteet nagu ka kasum, mida selle kaudu teenitakse, peaks huvitama korporatiivseid kultuure, kus see avaldub "institutsionaalse uhkusena"[7] tähtsa missiooni teostamise ja teistest erinemise kaudu. Kvaliteetse "korporatsioonikultuuri" ilmumine on osa turunduse eesmärkidest. Uhkus on üle kantav institutsionaalse sektori tasemele. Ainult enesega rahulolev, uhke ja eneseteadlik kutseala võib soovida edu saavutada. Ainult kutseala saab selgelt teadvustada oma rolli kogukonnas ja saavutada endale soodsamat osa riiklikust eelarvest, st tugevamat ühiskondlikku imagot vägagi tihti segadusse aetud avalikkuse silmis. Kvaliteet tähendab eelkõige seda, et rahulolev külastaja muutub tarbijaks, kes tuleb omal vabal tahtel tagasi, ning seda saab mõõta toetusega, mida muuseum ühiskonnalt saab.

4. Muuseumid kvaliteedi kaitsjana

Me ei tohiks end lasta häirida asjaolust, et mõned pärimusalased terminid kipuvad korduma. Nad omandavad uue tähenduse ja kvaliteedi. See on seotud üksnes museaalide omaduste ja teadusliku informatsiooniga. Meie maailmas tunnistatakse ainsa kriteeriumina loomingulisi omadusi; end kaubana ilmutavatelt kimääridelt tuleks usaldatavus loomingulisuse abil ära võtta. Muuseumid on kõrgkvaliteedi demonstreerimiseks ideaalne koht.

Kui maailm on üle ujutatud ebaolulise, banaalse ja tähtsusetuga, kui teadmised on ainult tarkuse illusioon, peab muuseum olema üks koht, kus saab näha ja kuulda tõeliselt olulisi ja tähtsaid fakte. Vaja on elegantsi ja stiili ajal, mil vulgaarsust müüakse atraktiivse kaubana, kuna aga kvaliteeti väljendatakse ainult arvudes. Kvaliteedi kaitsmine on moraalselt õigustatud. Muuseumid ei tohi kunagi oma nägu kaotada – kuigi selle kaotamine eeldab kõigepealt selle olemasolu.

Teaduslik vastutustunne näib viivat tõeni. Siiski on tõde raskesti tabatav ja habras valdkond: isegi kui kõik faktid on kokku korjatud (mis näib ka võimalik olevat), ei pruugi nad omavahel kooskõlas olla. Tundub, et nii juhtub pidevalt. Tahtlikku või ka tahtmatu ebaproportsionaalsust võib nimetada valeks. Tegelikkus ei koosne faktidest, vaid nende interpretatsioonist. Interpretatsiooniprotsessi käigus näib demokraatia, st läbipaistvuse tase muutuvat ka tõe enda tasemeks.

Teadmised kui täpsuse ja objektiivsuse vorm on teaduslik kategooria, kuid ei ole tõega võrdsed. Tõde on valitud, väärtustatud teadmiste vorm, mis paratamatult kuulub moraali kategooriasse. Muuseumid orienteeruvad kvaliteedile, kui nad võtavad endale ümbritseva ees kohustuse ja vastutuse järgida eetikat, kui kuraatorid hakkavad oma tööd pidama moraalseks toiminguks ja mitte tehniliste võtete ja meetodite kogumiks.

Muuseumitöös on kaks võrdselt tähtsat protsessi, mida vastupidi valitsevale arvamusele määratlevad loomingulisus ja vastutustunne. Need on musealiseerimise protsess, mida vaadeldakse kui muuseumi "sisendit" (neeldumine), ja kommunikatsiooniprotsess – muuseumi "väljund" (emissioon). Valiku tegemine vihjab kindlasti loovuse võimalikkusele, kuna loovus tähendab vastutustunnet ja eetilisi kohustusi. Mil iganes tuleb teha valikuid ja üles näidata loovust, on olemas võimalus kvaliteedi tekkeks.

Kvaliteet esindab avatust, kohanemisvõimet ja lihtsat juurdepääsu. Kaks olulist bürokraatliku institutsionalismi tunnust (muuseumides), mis takistavad kvaliteedi teket, on killustumine[8] (ligipääsmatus ekspertide seas, kes moodustavad osa tervikust) ja kanalid (takistus uutele suhetele tervikute sees ja nende vahel). Meie muuseumi eelkäijad paigutasid kvaliteedi alajaotusse "suurepärasus". Termin ise oli suurepärane, kuid tema tähendus oli kaugel sellest, mida me tänapäeval selle all mõtleme: see oli seotud esemetega, nende staatusega (tähtsusega) ja teadusliku menetlusega, mille nad muuseumi tööprotsessis läbi tegid. Ei selgitatud, et kvaliteet sisaldub suhetes: suhetes asjade vahel, kuraatori suhetes asjadega, kasutajate ja pärimusega ning kasutajate suhetes pärimusega. Subjekti-objekti vaheline kirjeldav suhe on üks asi ja kvaliteedi suhe on hoopis teine. Ainult viimane neist pakub vastuseid küsimustele: miks, kelle jaoks, kellelt, kuidas, millistel eesmärkidel ja millise sihiga – andes meile nii kvaliteedi ja eetilised hinnangud kui ka võimalikud järeldused. Kvalitatiivne suhe loob arvamuse väärtusest, pannes meid mõistma, mis on kvaliteet ja milline on selle olemus, tehes meid äärmiselt vastuvõtlikuks keskkonnale, mis on üles ehitatud asjadest ja nende meenutustest.

Liiatigi on asjad ise ainult meenutused ja selle reaalsuse füüsiline aines, mida nad esindavad. Veelgi enam, nad on lihtsalt vahendid protsessis, mille osaks nad isegi ei pruugi olla. Ükskõik kui hädavajalikud nad ka ei näi olevat, eriti pidades silmas muuseumi institutsionaalset traditsiooni, on mõeldav, et paljud muuseumid saaksid ilma nendeta eksisteerida. See on, korrektselt väljendudes, pärimusinstitutsioonide olemuse uus konfiguratsioon, mis asendab sulgumist vaid ühte institutsionaalsesse vormi – muuseumi. Loomulikult jäävad vanad head muuseumid igavesti alles, kuid mitte eksklusiivse mudelina, vaid üheaegselt nii hoidlana kui ka mineviku kujuna.

Miks saab selline asi võimalikuks? Selleks on kaks olulist põhjust. Esiteks on pärimusinstitutsioonid, kaasa arvatud muuseumid, definitsiooni järgi kommunikatsiooniasutused. Seetõttu pole nende kogud mitte ainult tavalised ajalooliste fetišite kogumid (kogu lugupidamise juures), vaid ka tõlgendatava materjali kogud, mis sisaldavad originaalesemeid. Teiseks peavad pärimusinstitutsioonid kandma vastutust selle maailma ees ning seepärast otsivad nad oma tegevusega võimalikke lahendusi või vähemalt püüavad seda teha. Seega on nende teaduslik tegevus, kaasa arvatud töö kõikide kogudega, kõrgema eesmärgi teenistuses. Tegelikult tegeleme me kõik üldjoontes kindlaks määratud konserveerimistööga, rakendades erinevaid meetodeid ja strateegiaid, et ära tunda, uurida ja kaitsta ohustatud või juba surnud väärtusi ning hoolitseda nende eest. Kommunikatsioon on üks hoolimise viise. Muuseumid on väärtuste, mitte esemete jaoks. Esemed, kui neid õigesti kasutada, võivad olla väga kasulikud väärtuste kaitsmisel.

5. Teadus või kasutaja?

Teadmata põhjusel peavad paljud kuraatorid sellist mõtteviisi ülearuseks, mitte mõistes nende endi ja kasutajate vaheliste suhete "müstifitseerimise" otstarvet. Võib-olla peaks neile mõju avaldama professionaalide kirjeldused, mis ei ole nii humanitaarse värvinguga kui nende endi omad. Üks Šveitsi pankur on öelnud: "Teise inimesega suhte loomiseks ei piisa ainult tahtmisest, selleks peab eksisteerima mõningane keemia." Minu uus pankur, kes on oma alal edukas, arvab samuti. Ta võiks vabalt alla kirjutada sellesama šveitslase järgmisele mõtteavaldusele: "See on nagu sõprus, mis areneb edasi, ning suhted peaks olema selle tulemuseks."[9] Pankade ülesanne on usaldusväärsuse ja usaldusega meelitada ligi kliente ja neid panku, kes seda teha püüavad, pole üldsegi vähe. Püüdke ette kujutada muuseumi, kus kuraatorid näevad kõvasti vaeva, et luua samasugust isikliku lähenemise ja usalduse tunnet. Ärge öelge: nojah, raha on tähtis, muuseumid ja nende ellujäämine... Kõik sõltub sellest, kuidas te oma rolli määratlete. Loomulikult ei hüppa ükski muuseumidirektor aknast välja, kui muuseum on tühi ja ei meeldi külastajaile, ka võrreldamatult madalam palk ei saa olla ainsaks põhjuseks.

Kasutajatele osutatud teenuse puhul on tähtis sõprus, mitte lihtsalt "külastajate jaoks avatud olemine". Kuid ikkagi – kas me võime ühendada midagi nii imposantset ja monumentaalset nagu muuseumid ja nende taga olev idee ainuüksi neid ümbritsevate kogukondade järjest kaduvate põlvkondadega? Traditsiooniline kutseala eelistaks otsida igavikku: nii institutsiooni kui ka seal hoitavate aarete igikestvust. Kui füüsika- ja bioloogiaseadusi tõsiselt arvestada, oleks see igavik üsna vaieldav ja lühikese kestusega. Palsameeritud reaalsus ei jõua kunagi jumalateni.

Tundub üsnagi banaalse, kuid siiski elujõulise mõttena kasutada pärimusinstitutsioone toomaks kadunud väärtused tagasi igapäevaellu, kindlustamaks nende olemasolu või lihtsalt aitamaks neil püsima jääda ja isegi muutuda vastavalt oma sisemisele loogikale. Pole oluline, et lõppkokkuvõttes ei suuda me garanteerida oma keskkonna ja kultuuri ellujäämist koos kõigi nendega seotud arvutute tähendustega. Tõeline jõupingutus tehakse säilitamaks kaduvat kvaliteeti, ükskõik kas selle mitmekesisust või spetsiifilisust – pärimusinstitutsioonid võivad meie inimprojektile (tagasi?) tuua väärikuse ja otstarbe.

[1] Peter J. Ames 1989. Marketing museums: means or master of the mission? – *Curator*, 32, 1, p. 51.

[2] Tomislav Šola. Paris, Methodology in Museology, ICOFOM annual conference, 1982.

[3] Peter J. Ames 1989. Marketing museums: means or master of the mission? – *Curator*, 32, 1, p. 51.

[4] Dixon, Brian 1991. Marketing for Museums: enhancing the social value of the museum experience, paper at the annual conference ICOM MPR Committee, Girona, Spain, 1991. (Käsikiri), p. 19.

[5] UNESCO järgi olid 1980. aastad kvaliteedikümnend.

[6] Tekst Briti entsüklopeediast (1998).

[7] Peter J. Ames 1989. Marketing museums: means or master of the mission? – *Curator*, 32, 1, p. 9.

[8] Alvin Toffler nimetab neid "mugavateks pesakesteks".

[9] Intervjuu tuntud Šveitsi pankuri Benedict Hentschiga, kes rääkis oma klientidest (*Swissair Gazette*, mai 1996).

Tomislav Šola on Zagrebi Ülikooli professor.

Eesti Kunstimuuseum 85

Marika Valk

85 aastat on ühe kultuuriasutuse jaoks auväärne iga, eriti Eestis, kus selle aja jooksul on meie riiki, rahvast ja kultuuri sasinud sõjad ja okupatsioonid. Ent hoolimata kõikidest vintsutustest on Eesti Kunstimuuseumist kujunenud traditsioonidega ning uuenemisaldis institutsioon.

1991. aasta, mis tõi Eestile iseseisvuse, rahvusliku koostöövaimustuse ja lootusrikka vaate tulevikku, kujunes Eesti Kunstimuuseumile raskete aegade alguseks. Eesti Kunstimuuseumi tolleaegse peahoone, Kadrioru lossi tehniline seisukord oli muutunud ohtlikuks eesti kunstipärandi säilitamisele ja nii oli elu ise seadnud muuseumi ette eesmärgid – rajada uus muuseumihoone eesti kunstile, restaureerida unikaalne Kadrioru lossiansambel ja rajada sinna Väliskunstimuuseum ning lisaks Mikkeli Muuseum.

Ilmselt haruharva juhtub, et ühe kultuuriasutusel on niivõrd keerulised töö- ja rahamahukad projektid ning pealegi ühel ajal. Tuleb igati tunnustada Eesti Kunstimuuseumi kollektiivi julgust ja tarkust kogu ettevõetu lõpule viia, sest 1991. aasta vabanemisvaimustuses ei olnud võimalik ette näha tegelikke raskusi, mis järgnevatel aastatel ees ootasid. Ühiskonna lõhenemine, poliitilised skandaalid, korruptsioon, rahaprobleemid. Ei võinud aimatagi varakapitalistliku mõtteviisi lammutavat mõju kultuurile, mis aegade jooksul oli Eesti rahvustunde kandja rollis. Ometi on Eesti Kunstimuuseum tänaseks saavutanud kõik tol ajal püstitatud põhilised eesmärgid.

Unistus uuest kunstimuuseumi hoonest on olnud aastakümnete jooksul paljude põlvkondade südametes. Unistus hoonest, mis annab võimaluse hoida ja eksponeerida vääriliselt eesti kunstipärandit, hoonest kui uue kunstikultuuri ja vaimse keskkonna loojast.

Kuigi kõik muuseumi funktsioonid on olulised, on nähtavaim ja mõjusaim kunstiteoste eksponeerimine. Eesti kunsti järjepideva püsiekspositsiooni puudumine on olnud uue muuseumi idee esmaseks tõukejõuks. Näituste ja ürituste eesmärk on avada meie ümber toimuvaid kunstiprotsesse, pidevalt selgitada kunsti piiride muutumist. Kunstimuuseum toimib ka kunsti pürgimisi ja saavutusi esitleva kultuuriasutusena. Püsiekspositsioonide loomine KUMU-sse (KUnstiMUuseum) on keeruline, kuid samas erakordne eneseteostuse võimalus muuseumi kuraatoriteleoleme unikaalses olukorras, sest selliste väljapanekute puudumine on tekitanud meie kunstipublikus paratamatud mäluaugud. KUMU ei ole Kiasma (Soome Moodsa Kunsti Muuseum), nagu meil tihti ekslikult arvatakse. KUMU on koht, mis jutustab läbi kolme püsiekspositsioonikorruse eesti kunstiajalugu ja eesti kunstielu. KUMU ekspositsioon peab kõnetama eesti ühiskonna erinevaid sihtrühmi ja pakkuma elamusi ka meie külalistele. Ta peab täitma harivat, populariseerivat ja uurimuslikku funktsiooni. Rahvusliku kunstipärandi hoidja ja uurijana jätkab kunstimuuseum oma traditsioonilist rolli.

Hoopis keerulisem on töötada välja kaasaegse muuseumi toimimismudel. Siin on kindlasti abi rahvusvahelisest praktikast ja teooriast. Õige organisatsiooni arendustegevus, õige strateegia, taktika ja majandamine annavad eeldused saada tulemusi ka muuseumi põhitegevuses. Positiivse tulemuseni jõuame ainult siis, kui oskame õigesti hinnata meid ümbritsevat reaalsust siin ja praegu. Samas peab olema julgust asuda seda reaalsust muutma, unustamata eneselt aeg-ajalt filosoofiliselt küsida: miks ja kellele?

Kindlasti on kunstimuuseumi ambitsioon olla rahvusvaheliselt aktsepteeritud kunstielu keskus. Kuid kas selle unistuse täitumiseks on objektiivseid eeldusi?

Euroopa Liidu ääreala üsna tundmatu väikeriigi piiratud majanduslikud võimalused, üha vähenev ja vananev elanikkond, ühiskonnas ja kunstielus valitsev sallimatus ja väärtushinnangute nihestatus ei ole kindlasti eeldused rahvusvahelise tähelepanu äratamisel, kuid selle poole peab püüdlema.

Eesti Kunstimuuseumi uue hoone valmimisega muutub kunstimuuseumi töökorralduses üpris palju, sest uus muuseum koondab endasse kõik hoidlad, mis seni linna peal laiali ja võimaldab kõige kaasaegsemat töökorraldust kogu muuseumis.

Kunstimuuseumi organisatsiooni ümberkorraldamisega on tegeldud aastaid, sest sellised protsessid ei toimu üleöö. Kunstimuuseumi filiaalidest jäävad edasi tegutsema Kadrioru lossi Väliskunstimuuseum koos Mikkeli Muuseumiga, Niguliste Muuseum, KUMU koos Adamson-Ericu Muuseumi ja Kristjan Raua Majamuuseumiga, tegevuse lõpetavad Rüütelkonna hoone ja Kunstimuuseumi näitusepind Rotermanni soolalaos.

Oleme ühe olulise arenguperioodi lõppfaasis, õieti öeldes üleminekuperioodis. Järgnevad aastad näitavad, kas kaua igatsetud uus muuseumihoone annab meile ka oskust sellega seonduvad unistused teoks teha, täita oma rolli professionaalina Eesti kultuurielus.

Vastused saame juba oma järgmisel juubelil, viie aasta pärast.

Marika Valk on Eesti Kunstimuuseumi peadirektor.

Foto Briti Kaubanduskoda

♦ **Eesti Kunstimuuseumi peadirektor Marika Valk**

♦ **Marika Valk, General Manager of the Art Museum of Estonia**

♦ **Генеральный директор Эстонского Художественного Музея Марика Валк**

Foto Piret Kruusandi

♦ **KUMU sarikapidu 14. septembril 2004**

♦ **Topping-out at the new building of the Art Museum of Estonia on September 14, 2004**

♦ **Праздник, посвященный воздвижению стропил Эстонского Художественного Музея, 14 сентября 2004 г.**

Foto Stanislav Stepaško

♦ **Juubelikuu üritus "Väike õpetab suurt". Esiplaanil kultuuriminister Urmas Paet**

♦ **Jubilee-month event entitled "The Small One Teaches the Big One"**

♦ **Мероприятие «Младший учит старшего» в рамках юбилейного месячника**

Foto Piret Kruusandi

♦ **Eesti Kunstimuuseumi juubelipidu 20. novembril 2004**

♦ **Jubilee celebrations of the Art Museum of Estonia on November 20, 2004**

♦ **Юбилейный праздник Эстонского Художественного Музея, 20 ноября 2004 г.**

Foto Anu Purre

♦ **Kunstnikud Marko Mäetamm ja Kaido Ole juubelikuu üritusel "Marko ja Kaidoga näitusel"**

♦ **Artists Marko Mäetamm and Kaido Ole at the jubilee-month event "Visiting an Exhibition with Marko and Kaido"**

♦ **Художники Марко Мяэтамм и Кайдо Оле на мероприятии «Вместе с Марко и Кайдо на выставке» в рамках юбилейного месячника**

Eesti Tervishoiu Muuseum 80

Mari-Ann Aimla

21. detsembril 2004 möödus Eesti Tervishoiu Muuseumi avamisest 80 aastat. Muuseumi senise tegevuse võib jagada kolmeks perioodiks:

1) muuseumi asutamine ja tegevus 1924–1948,
2) muuseumi taasasutamine ja tegevus 1980–1989,
3) muuseumi tegevus alates 1989. aastast.

Muuseumi asutamislugu on leidnud käsitlemist H. Soodla artiklis "Dr. Voldemar Sumberg ja Eesti Tervishoiu Muuseum" (Muuseum nr 3, 1996).

Muuseumi esimese juhataja Voldemar Sumbergi koostatud arengukontseptsiooni järgi ei ole tervishoiumuuseumid "ainult vanavara ja ajalooliste esemete hoiukohad, vaid õppeasutused, kus selgitavate väljapanekute abil püütakse tervishoiu küsimusi näitlikuks ja huvitavaks teha, arvestades tegeliku elu nõudeid ja teaduse edusamme."[1]

Lähtudes sellest ja juhtmõttest, et haiguste ärahoidmine on tähtsam haiguste ravimisest, asutigi Voldemar Sumbergi juhtimisel energiliselt tegutsema.

Muuseumi esialgne näitus (300 eset) oli avatud 21. detsembrist 1924 kuni 1. novembrini 1928 Tartus Aia (Vanemuise) 46 asuva Tervishoiu Instituudi kahes toas. Algul toodi muuseumi eksponaate välismaa muuseumidest, kuid peagi asutati muuseumi juurde oma töökojad ja laborid ning mulaaže, preparaate jm hakati ise valmistama.[2]

1929. aastal koliti oma majja Pepleri 32, kus muuseum tegutses 1948. aastani. Muuseumis oli 16 osakonda: inimese kehaehitus ja tegevus; toit ja tervis; hammaste tervishoid; nakkushaigused ja nende tekitajad pisikud; parasiidid; tiisikus; suguhaigused; ema ja lapse tervishoid; kasvajad; kooli tervishoid; kutsetervishoid (töötervishoid); õnnetusjuhud ja neist hoidumine; esimene abi õnnetusjuhtudel; alkoholism; korteri tervishoid; rahvameditsiin.

Peale selle oli muuseumil diapositiivide ja filmide kogu ning raamatukogu. Lisaks püsinäitusele oli olemas ligi 600 dubletist koosnev esemekogu, mis rändas mööda Eestit. Näiteks korraldati 1924.–1934. aasta jooksul 22 paigas üle Eesti rändnäitusi, kus alati jagas inimestele selgitusi arst. Et lektorite saatmine maale oli keeruline, otsustati tervishoialaseid loenguid hakata kord nädalas raadios pidama (esimene loeng toimus 6. märtsil 1930). Kaheksa aasta jooksul peeti 189 raadioloengut. Regulaarselt korraldati muuseumi juures samariitlaste ja esmaabi kursusi. Samuti esineti väljapanekutega ja loengutega põllundus-tööstusnäitustel, sest seal käis palju rahvast. Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näituseväljakule ehitati selleks koguni oma paviljon.

Väga elav oli kirjastustegevus. Esimese kümne tegevusaasta jooksul anti trükiseid välja 371 000 eksemplari. Eestikeelseid populaarteaduslikke hügieeni- ja terve eluviisi juhiseid seni ei olnud ning seda tühikut hakkas täitma muuseum. Suurtes tiraažides (500–50 000) anti välja brošüüre ("Ema ja lapse tervishoid", "Murdeiga ja suguline kasvatus", "Maohaavad", "Inimese soolte ussid" jpm), lendlehti ("Ussihammustus" ,"Tervishoiu käsud" jpm), plakateid, pilte, postkaarte ja reklaammarke. 1932. astast hakkas muuseumi väljaandel ilmuma ajakiri Tervis, mida dr Voldemar Sumberg ise toimetas.[3] Muuseumi kõige ulatuslikum väljaanne oli 12 vihikuna ilmunud "Tervise käsiraamat" (1938–1941), mis "pidi kujunema rahvalikuks usaldusteoseks tervishoiu alal ja arstide püha kohuse täitmiseks rahva vastu"[4].

♦ **Eesti Tervishoiu Muuseumi juhataja 1924–1944 Voldemar Sumberg**

♦ **Voldemar Sumberg, Head of the Estonian Health Care Museum in 1924–1944**

♦ **Заведующий Эстонским музеем здравоохранения в 1924–1944 гг. Вольдемар Сумберг**

4. märtsil 1928 alustas tööd Eesti Tervishoiu Muuseumi Tallinna osakond, algul Vana-Pärnu mnt 19A, hiljem Kloostri-Kooli 7.[5]

Eesti Tervishoiu Muuseum sai kümne tegutsemisaasta kestel "riigi tervishoiu propagandat kandvaks ja tervishoiu teadmiste populariseerimist tegelikult korraldavaks keskkohaks".[6] See sai võimalikuks tänu mitmete asjaolude soodsale kokkulangemisele. Noor Eesti riik oli huvitatud pidevast tervishoialasest selgitustööst ja eraldas selleks raha. Muuseum sai oma tegevuses toetuda Eesti arstkonnale – selle aja ühele ärksamale seltskonnale, nii et V. Sumberg võis 1938. aastal konstateerida: "... 1922. a. tärganud tunne ja soov, et Eesti Tervishoiu Muuseumi selja taga seisaks kogu meie arstkond, on täitunud täiel määral."[7] Sellele aitas mõneti kaasa ka pärast iseseisvuse kehtestamist alanud rahvuslik tõusuaeg, mil igaüks tahtis anda oma panuse rahva hüvanguks. Tänu suure algatusvõimega, targa ja väsimatu organisaatori dr Voldemar Sumbergi juhtimisele tõusis tervishoiumuuseum Lääne-Euroopa muuseumide tasemele.[8]

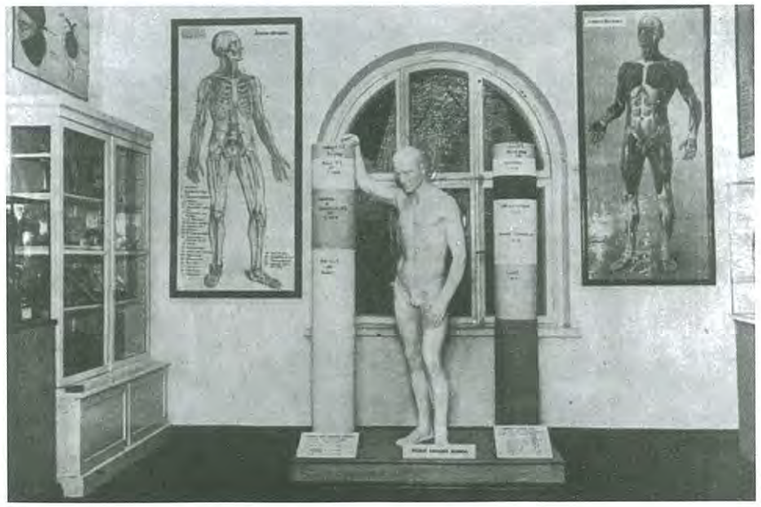

♦ **Vaade kehaehituse osakonnale Eesti Tervishoiu Muuseumi majas Tartus**

♦ **View of the anatomy section in the building of the Estonian Health Care Museum in Tartu**

♦ **Вид на отдел анатомии Эстонского музея здравоохранения в Тарту**

Pärast riigikorra muutust ja Voldemar Sumbergi (kuulus tervishoiuministrina Otto Tiefi valitsusse) arreteerimist 1944. aastal ei saanud ka muuseum endistes tingimustes jätkata.[9] Muuseum viidi Vabariikliku Sanitaarharidusmaja alluvusse ja oli rahvale siiski veel avatud. Alates 1948. aastast muuseumi nime enam ei kasutatud.

Kaasaegsete mälestuste põhjal on teada, et osa eksponaatidest hävitati: vahast mulaažid sulatati üles, vaskesemetega äritseti ja osa asju kanti lihtsalt laiali. Oli hävitatud dr V. Sumbergi ja paljude teiste entusiastide elutöö – muuseum lakkas olemast. On teada, et Vabariiklikus Sanitaarharidusmajas jäeti üks näituseruum 1952. aastal veel alles, lõpuks läks see Tartu Meditsiinikooli käsutusse.[10]

Tervishoiumuuseumi taasloomise vajadusest tehti uuesti juttu 1968. aastal EKP Keskkomitee ja ENSV Ministrite Nõukogu määruses "Tervishoiu parandamise ja arstiteaduse arendamise kohta vabariigis". Kuid tegusid ei järgnenud. 1977. aasta alguseks oli alalise tervishoiunäituse rajamise küsimust arutatud eri tasanditel ja saadud vabariigi valitsuselt nõusolek tervishoiumuuseumi loomiseks.

1978–79 asuti organiseerimistööle ja pöörduti Dresdeni Hügieenimuuseumi poole. Dr. med. Raiot Silla, aseminister Oku Tamm ja Vabariikliku Sanitaarharidusmaja peaarst Maano Kivilo valisid eksponaadid välja, ruumid leiti Tallinna Meditsiinikooli IV korruselt Tüve 25.[11]

Muuseum avati ametlikult 31. jaanuaril 1980, seekord Vabariikliku Sanitaarharidusmaja Tervishoiumuuseumi nime all, aasta lõpul kinnitati muuseumi direktoriks Helle-Reet Martinson, kes peab seda ametit tänini.

Ligi 100 eksponaadist koosnev väljapanek "Elu ja tervis" oli koostatud interaktiivsuse põhimõttel, nii et külastaja sai tegutsedes teavet oma organismi kohta. See oli uudne ja väga oluline muuseumi kujunemisel terviseõpetuse keskuseks. Viies ruumis oli eksponaate inimese anatoomiast-füsioloogiast ja tervislikest eluviisidest, kusjuures erilise tähelepanu all oli laste tervishoid. Suurimaks vaatamisväärsuseks kujunes maailmakuulus klaasnaine. Loomulikus suuruses pöörlev inimkeha, milles elundid järjekorras valgustuvad, oli suurepärane õppevahend organismi siseelunditega tutvumiseks. Selgitav tekst kõlas sünkroonselt makilindilt.

Muuseum tegeles ka loengute ja näituste korraldamisega ning muuseumi juures tegutses noorte meditsiinihuviliste klubi.

1987. aastast alates hakkas muuseum tegelema vaegurite probleemiga, kuigi Nõukogude Liidus seda ametlikult ei eksisteerinud. Muuseumis avati prof Uno Sibula ja Tõnu Karu initsiatiivil näitus "Rehabilitatsiooni abinõud ning haigete, invaliidide ja vanurite abistamise vahendid", mis oli esimene selleteemaline NSV Liidus.

Vaatamata kõrvalisele asupaigale külastati muuseumi palju. Igal aastal ületati külastajate normatiivnäitaja (nõukogude aja olulisim muuseumi tööd iseloomustav arv) 30 000 inimest aastas. Näiteks 1982. aastal oli see arv 32 025.

Tüve tänava väikesed ja umbsed toad ei sobinud muuseumile ja lisaks oli koht raskesti ligipääsetav. 1986–1989 restaureeris Poola firma PKZ muuseumi tarvis kaks hoonet Tallinna vanalinnas Lai 28 ja 30. 14. juulil 1989 anti uute ruumide võtmed direktorile üle.

Selleks ajaks oli näitus "Elu ja tervis" osaliselt amortiseerunud ja vajas uuendamist-täiendamist. Kuna meditsiinikoolil oli näitlikku materjali hädasti tarvis, otsustati suur osa näitusest jätta kooli kasutusse ja tellida Dresdenist uus ekspositsioon.

1. augustist 1989 on muuseum iseseisev asutus ja ta hakkas taas kandma nime Eesti Tervishoiu Muuseum.

Praegune muuseum on püüdnud jätkata eelkäija tööd tervishoiualade rahvalik-näitlikul käsitlemisel, loengute korraldamisel ja kirjastamisel.

Püsiekspositsioon "Inimene. Tervis. Perekond" koosneb kolmest osast: inimese anatoomiast ja füsioloogiast, seksuaal-

♦ **Tervishoiumuuseumi taasavamine 31. jaanuaril 1980. Lindi lõikavad läbi ENSV tervishoiuminister V. Rätsep ja Dresdeni Hügieenimuuseumi direktor F. Görretz**

♦ **Reopening of the Health Care Museum on January 31, 1980. The ribbon is cut through by V. Rätsep, Minister of Health Care of the ESSR, and F. Görretz, Director of the Dresden Museum of Hygiene**

♦ **Открытие возрожденного Музея здравоохранения 31 января 1980 г. Почетную ленту обрезают Министр здравоохранения ЭССР В. Рятцеп и директор Дрезденского Музея гигиены Ф. Гёрретц**

♦ **Klaasnaine**
♦ **Glass woman**
♦ **Стеклянная женщина**

bioloogiast ning terviseõpetusest.

Anatoomia-füsioloogia näitus annab huvitava ülevaate inimese elundite ehitusest, asetusest ja funktsioonidest. Kaasaegsed elektroonilised mudelid (klaasnaine, rase naine, rakk), mulaažid ja inimese elundid võimaldavad teemaga tutvuda erinevatel vanusegruppidel. Tänu koostööle Peterburi Sõjameditsiini Akadeemia professori I. Gaivoronskiga on muuseumis võimalik eksponeerida uudsel meetodil, silikooni abil balsameeritud elundeid, mis on säilitanud oma algse väljanägemise. Kui pahedest kahjustatud elund on kõrvuti terve inimese omaga, mõjub see vaatajale üpris mõtlemapanevalt ja kallutab ta loodetavasti terve eluviisi suunas.

Seksuaalbioloogia osa käsitleb soolist arengut, viljastumist, rasedust ja selle vältimist, sünnitust, suguhaigusi. Aastaid peeti muuseumis rasedate tundi, kus informeeriti naisi ja nende peresid eelseisvatest muutustest ja sünnitusest. Osaleti ka noorte seksuaalnõustamist käsitlevas projektis "Noortelt noortele".

Seoses AIDSi ohuga on võetud vaatluse alla eriti suguhaigused. Aastaid on tehtud koostööd assotsiatsiooniga Anti-AIDS, kes varustab muuseumi ka temaatilise materjaliga. Terviseõpetuse raames selgitatakse näitlikult ka alkoholismi ja suitsetamise ning narkomaania kahjulikku mõju inimese tervisele. Laialdast kasutamist leiab muuseumi tervishoiualaste filmide kogu. Ollakse pidevas kontaktis koolide tervise- ja bioloogiaõpetajatega, kes viivad muuseumis läbi ka õppetunde. Muuseumis on tegutsenud Noorte Meditsiinihuviliste Klubi.

Tegutsemine terviseõpetuse vallas on muuseumi töö üks põhisuundi. Teine peamine töölõik on meditsiiniajaloo kogumine ja talletamine.

Kui muuseum on 80-aastane, siis muuseumi kogud on palju nooremad. Esimesest muuseumiperioodist on ainult kaks vahast nukupead. Süsteemne kogumistöö sai alguse alles 1980. aastal. 2005. aasta 1. jaanuari seisuga oli kogus arvel 23 167 museaali. Tervishoiu- ja sotsiaalministeeriumi alluvuses peeti muuseumi meditsiiniasutuseks, mis ta ju ka teatud määral on, ja museaalide ostmiseks raha ei eraldatud. Nii jäi mõnigi ajalooliselt ülivääritslik ese ostmata ja rändas antikvariaati. Aga näiteks tsaariaegne proviisorite märk õnnestus tänu sponsoritele siiski omandada. Nüüd, kolmandat aastat kultuuriministeeriumi haldusalas, on muuseumil võimalus oma kogu täiendada mitte ainult annetuste ja kogumise, vaid ka ostu teel. Ostusummad on, tõsi küll, väiksed.

♦ **Elektrooniline raku mudel ekspositsioonis**
♦ **Electronic mock-up of a cell on display**
♦ **Электронная модель клетки на экспозиции**

Muuseumi kogus leidub rohkesti huvitavat, siinkohal olgu toodud vaid mõni näide. Väikese märgikogu ehteks on 1912. aastal ennastsalgava inglannast haigepõetaja Florence Nightingale'i mälestuseks asutatud temanimeline medal, mis omistati meditsiiniõele Anette Massovile 1939. aastal. Ta on ainus eestlane, kes selle on saanud. Kõige romantilisemaks museaaliks peab muuseumirahvas aga seinapeeglit, mis oli rippunud Tartu muuseumis (paistab 1942. aastal muuseumikollektiivist tehtud pildil) ja jõudis 2002. aastal Tallinna muuseumi, olles ligi 60 aastat annetaja vanatädi valduses olnud. Ainulaadne on sapi-, põie- ja neerukivide kollektsioon, mille kinkis muuseumile Keila haigla majandusjuhataja, kes tegutses samas haiglas hobi korras patoloogina. Märkimist väärib ka Eesti apteekide signatuuride kogu.

♦ **Eesti Tervishoiu Muuseumi püsinäitus**
♦ **Permanent exposition in the Estonian Health Care Museum**
♦ **Постоянная экспозиция Эстонского музея здравоохранения**

Muuseumis on koostatud ja teostatud arvukalt tervishoiualaseid projekte. Käesoleval ajal on muuseumil käsil rahvusvaheline projekt täiskasvanute toitumisharidusest koostöös Saksa, Soome, Prantsuse ja Itaalia muuseumidega.

Traditsiooniliselt organiseerib muuseum heategevat kevadlillemüüki, mille tulu läheb Eesti puuetega ja haigete laste toetuseks. Koostöös Rootsi Esimese Mai Lille Komiteega toimuva kevadlilleliikumise põhieesmärk on laste kaasamine heategevusse, kuid oluline on ka summa, mis õpilased on üheteistkümne aastaga oma haigetele eakaaslastele kogunud – 2 565 864 krooni. Juba 1930. aastail tegeles muuseum heategevusega, mis oli tuntud Valgelille liikumise nime all ja suunatud tuberkuloosi vastu võitlemiseks.

Püsiekspositsiooni kõrval toimub pidevalt meditsiiniajalugu, meditsiinitehnikat, invavarustust jms tutvustavaid näitusi ning kunstinäitusi. Keskmiselt on muuseumis 20 väljapanekut aastas, kuid näiteks 2001. aastal korraldati muuseumis 28 ajutist ekspositsiooni. Näituseruumide saamisel on eelisseisus puuetega kunstnikud. Tihe ühistöö on muuseumil Puuetega Noorte Kunstiühingu ja Juksi Kaitstud Töökeskusega, mis ühendab vaimse puudega noori.

Oluline ettevõtmine teadustöö vallas on meditsiiniajaloo päevade korraldamine. Need on iga-aastased konverentsid, mida on peetud alates 1990. aastast. Eesti Arstide Selts, Noorte Arstide Ühendus ja mitmed taastatud erialaseltsid on olnud tihedas suhtlemises muuseumiga. Kaugeltki pole aga saavutatud Sumbergi-aegset koostööd arstkonnaga.

Käesoleval ajal on Eesti Tervishoiu Muuseumis ekspositsiooni all 700 m² pinda, tööruumid ja hoidla hõlmavad 118 m². Muuseumi külastab aastas keskmiselt 19 000 inimest, kellest valdav osa on kooliõpilased.

Kasutatud kirjandus

[1] V. Sumberg 1925. Tervishoiu muuseumi tegevusest ja lähematest kavatsustest. – *Postimees*, 1. (19.) veebr.
[2] A. Ibrus 1927. Eesti Tervishoiu Muuseum. – *Eesti Arst* 3, lk 99–104.
[3] V. Sumberg 1935. *10 aastat selgitavat tööd. Eesti Tervishoiu Muuseum 1924–1934.* Tartu.
[4] V. Sumberg 1938. Eesti Tervishoiu Muuseumi saamisloost ja arenemisest. – *Eesti Arst* 1, lk 38–39.
[5] Tervishoiu Muuseumi Tallinna osakond. – *Töö ja Tervis* 1, 1929, lk 23.
[6] A. Mõttus 1935. *Eesti Tervishoiu Muuseum nüüd ja tulevikus. Eesti Tervishoiu Muuseum 1924–1934.* Tartu.
[7] Sumberg 1938, lk 44.
[8] A. Lübeck, N. Sarv 1935. *Eesti Tervishoiu Muuseumile 10-aastaseks saamise puhul.* Tartu.
[9] E. Sumberg 1995. *Mälestusi lapsepõlvest ja isast. Dr. Voldemar Sumberg ja Eesti Tervishoiu Muuseum.* Tallinn.
[10] O. Tamm, R. Silla. 1986. *Vabariikliku Sanitaarhariduse Maja Tervishoiumuuseumi saamisloost.* Tallinn: Vabariiklik Sanitaarhariduse Maja.
[11] A. Tallo 1991. Eesti Tervishoiu Muuseumis on uus püsiekspositsioon. – *Eesti Arst* 2, lk 121–124.

Mari-Ann Aimla on Eesti Tervishoiu Muuseumi teadur.

The Estonian Health Care Museum was established in 1921, and it was opened on the initiative of the doctors working at Tartu University in 1924. The basis for the many-sided activities of the EHCM was mainly the enthusiasm of doctor Sumberg, Head of the museum, and his skill to organise the best doctors to work for the museum. The museum had scientific committees that were responsible for the expanding and developing of the display. In addition to the permanent display the museum also organised exhibitions throughout the country.

In the 1950s the museum was closed down. The exhibits were destroyed in a vandalistic manner. Waxworks were melted, copper items were sold as scrap metal. Some exhibits were simply stolen.

The museum was reopened on the premises of Tallinn Medical School in 1980. Beginning from 1989 the Estonian Health Care Museum is located in Lai Street.

The Estonian Health Care Museum collects materials related to the history of medicine in Estonia (photographs, publications, documents, various objects).

Since the opening, the museum has been different from traditional museums, which mostly deal with the collecting and displaying of old items. An important feature in the work of the museum is human studies and educating the visitors regarding healthy life style. This is being done with the help of modern moulages, interactive exhibits and topical exhibitions. Apart from the permanent exhibition temporary exhibitions are also organised. The topics include the history of medicine, medical equipment, technical equipment for disabled people and also art.

From the year 2000 the museum employs an educational specialist, whose lectures help the visitors to understand the exhibits better and who is able to deliver lectures on various topics: anatomy, evolution, first aid, drug abuse, venereal diseases, etc. It is also possible to see videos on the aforementioned topics.

Эстонский Музей здравоохранения основан в Тарту в 1921 г. и открыт для посетителей в 1924 г. Заведующий музеем Вольдемар Сумберг организовал при музее научные комиссии врачей, которые комплектовали и развивали экспозицию музея. Дополнительно устраивались и передвижные выставки в других городах Эстонии. В 1950-х годах музей был ликвидирован, вновь открыли музей в 1980 году в помещениях Таллиннского медицинского училища. С 1989 года музей находится в старом городе Таллинна на улице Лай.

Музей собирает материалы по истории медицины Эстонии: фотографии, печатные издания, документы, исторические предметы.

С самого начала своего существования музей поставил своей целью не только сбор старинных, пусть даже уникальных и редких, материалов, он взял на себя и просветительскую функцию – нести знания о человеке и здоровом образе жизни.

Экспонируется постоянная выставка «Человек. Здоровье. Семья», где дается обзор о строении организма человека, сексуальном воспитании, беременности, родах. Есть модели из стекла с аудиозаписями лекций: человек, беременность, клетка. На витринах – информация о правильном питании, о пагубном влиянии табака, алкоголя и наркотиков, о болезнях, передаваемых половым путем, и их профилактике.

Saatse Muuseum 30

Foto Mare Piho

2004. aasta juulis tähistas 30 aasta juubelit esimene setu kultuuri tutvustav muuseum – Eesti kagupoolseimas nurgas asuv Saatse Muuseum.

Kohaliku kooli koodulooringist välja kasvanud muuseum on kujunenud nii kogude hulga kui külastajate arvu poolest arvestatavaks kultuuriasutuseks. Muuseumi asutaja ja kauaaegne eestvedaja aastail 1974–1992 oli Saatse koolijuht Viktor Veeber, kelle tööd muuseumis jätkab tema poeg kunstnik Renaldo Veeber. 1998. aastast on Saatse muuseum Värska Seto Talumuuseumi filiaal.

Muuseum paikneb Saatse vanas koolimajas. Algusaastatel paljuski tänu kohalike elanike ja Viktor Veeberi ettevõtlikkusele kogutud esemete hulk on aastate jooksul pidevalt kasvanud. 2004. aastal oli Saatse muuseumis üle 20 000 ühiku: esemeid, trükiseid, fotosid ja käsikirjalisi kodu-uurimuslikke töid. Järk-järgult on õnnestunud laiendada ka ekspositsioonipinda ja on suurenenud külastajate hulk. Saatse muuseumi peamine ülesanne on Setumaa kultuuripildi, eeskätt setu meestekultuuri tutvustamine. Muuseumis on hoiul hulgaliselt põllutööriistu ja teisi töövahendeid, palju on kohalike käsitöömeistrite valmistatud tooteid, eriti savinõusid. Näha saab ka Pihkva järve äärsete vene kalurikülade esemeid. Muuseumi teisel korrusel on välja pandud setu naiste käsitöö, kangasteljed ja rahvarõivad. Püsiväljapaneku kõrval korraldatakse igal aastal näitusi Setumaa kultuurist ja kommetest. Eksponeeritud on ka muuseumi direktori Renaldo Veeberi töid.

Saatse muuseum on suurepärane näide kohalike inimeste soovist säilitada oma kodukoha kultuuri ja ajalugu. See on esimene setu kultuurile pühendatud muuseum ning selle tähtsust on raske üle hinnata.

Saatse muuseumiga saab ühendust telefonidel 796 4359 ja 50 54 673.

Varemetest muuseumiks.

Niguliste Muuseum-Kontserdisaal sai 20-aastaseks

Merike Koppel

1984. aastal avati Niguliste muuseum-kontserdisaal Eesti vanema kirikukunsti muuseumina. Sakraalkunsti näitamiseks on Niguliste ideaalne keskkond, on ju tegemist keskaegse Tallinna uhkeima kiriku originaalitruu rekonstruktsiooniga. Niguliste puhul on tähelepanu pööratud nii muuseumis praegu asuvatele šedöövritele kui II maailmasõja eelse Niguliste ajaloole ja kunstivaradele. Hoopis vähem on räägitud 1944. aasta märtsipommitamise käigus põlenud ja kaua varemetes seisnud Niguliste taastamisest, mis kestis üle 30 aasta. Niguliste ülesehitus on siiani üks mahukamaid ja suurejoonelisemaid ettevõtmisi Eesti restaureerimisajaloos. 23. novembril 2004 toimus muuseumi juubeli puhul Nigulistes ettekandepäev „Varemest muuseumiks", mis keskendus Niguliste restaureerimisele ja muuseumi rajamisele.

Niguliste ülesehitamine kestis aastakümneid

1944. aasta märtsipommitamise käigus hävis enamik Niguliste kirikust koos paljude sissejäänud kunstiteostega. Niguliste varemed ja purustatud Harju tänav jäid domineerima Tallinna linnapilti aastakümneteks. Organiseeritud taastamistöid alustati Nigulistes 1950. aastate alguses. Sama kümnendi lõpus võeti vastu otsus taastada Niguliste muuseumina, tollasele ajastule omaselt esialgu küll ateismimuuseumina. Idee luua Nigulistest sakraalkunsti muuseum ja kontserdisaal tuli hiljem. Niguliste ülesehitamist põhjendasid kaasaegsed hoone enda silmapaistvusega – Niguliste kirik oli üks Tallinna 15. sajandi arhitektuuripärlitest. See otsus oli Niguliste jaoks suur õnn, II maailmasõjas varemetesse jäänud objektidest taastati vaid üksikud erandid. Hoopis kurvem saatus oli Narva vanalinnal ja Pärnu Nikolai kirikul, mille rusud sõjajärgsetel aastatel lammutati. 1958. aastaks ehitati üles Niguliste varisenud piilarid ja võlvid. 1965. aastaks oli lõpetatud taastamistööde esimene osa ja päevakorda tõusis torni ennistamine. Selleks ajaks oli kindel ka otsus luua Nigulistesse kunstimuuseum. 1973. aasta alguses kõrgus linna kohal Niguliste uus tornikiiver. Hoone taastamine kestis kuni 1982. aastani, mil oli lõpetatud enamik töödest. Tänaseni mõistatuslik tornipõleng 13. oktoobril 1982 muutis kardinaalset ehitustööde käiku. Pooleteise aastaga tehti tööd, milleks varem kulus ligi kümnend. 1984. aasta 21. novembril avati Niguliste muuseum-kontserdisaal Eesti Kunstimuuseumi filiaalina publikule.

Niguliste kirikukunsti muuseumina

Esimesed põhjalikud Niguliste ekspositsiooni kavandid koostas juba 1960. aastatel Mai Lumiste. Tema ideede kohaselt oleks Nigulistest saanud Eesti kesk- ja uusaegset kunsti eksponeeriv muuseum ja teaduskeskus. Väljapanek oleks endas hõlmanud nii keskaegset puuskulptuuri, raidkivikunsti, altariretaableid kui ka 16.–17. sajandi nikerduskunsti ja Lääne-Euroopa maali. Piirdutud ei oleks mitte ainult Eesti Kunstimuuseumi enda kogudega, vaid ka maakirikutes ja teistes muuseumites leiduvaga. 1960.–70. aastatel muutusid arusaamad kultuuripärandi säilitamisest ja Veneetsia konventsioonist lähtuvalt teisenes ka Niguliste ekspositsiooni kontseptsioon. 1984. aastal avatud väljapaneku põhiosa moodustas Eesti Kunstimuuseumi enda kirikliku ja keskaegse kunsti kogu. Oma esimesel kümnendil oli Niguliste selgelt ainult püsiekspositsioonile põhinev muuseum, millele lisandus kontserditegevus. Viimastel aastatel on Nigulistest arenemas kaasaegne polüfunktsionaalne kultuuriinstitutsioon. Alustatud on loengusarjade, teema- ja ettekandepäevade, oma trükiste ning lastetundidega. Muusikasõpradele on Niguliste üks Tallinna põnevamaid kontserdipaiku, millele lisab kaalukust orelipooltundide ja Tallinna orelifestivali traditsioon. Väärtust lisab Nigulistele kindlasti 2001. aasta lõpul avatud uhke Hõbedakamber – vana hõbeda püsiekspositsioon. 2004. aastal alustas Niguliste laiema näitusetegevusega. Külastaja sai tutvuda II maailmasõja eelset Nigulistet tutvustava väljapanekuga „Niguliste kunagised kunstivarad" ja näitusega „Tartu Jaani kiriku terrakotaskulptuurid". Aasta lõpul oli Hõbedakambris avatud näitus Tallinna kullasepp Joseph Kopfist.

Nigulistest on saanud oluline kultuuritähis

Kahekümne aasta jooksul on Nigulistest kujunenud üks Eesti külastatavamaid muuseume. Nigulistes asuv üliväärtuslik kunstikogu ja hoone ise paeluvad nii muuseumikülastajaid kui erialaspetsialiste. Niguliste hävimise ja taastamise lugu on kiriku ligi 800 aasta pikkuses ajaloos kõige dramaatilisem, kuid kindlasti õnneliku lõpuga peatükk.

Merike Koppel on Eesti Kunstimuuseumi Niguliste Muuseum-Kontserdisaali kuraator-koguhoidja.

Fotod Stanislav Stepaško

♦ **Niguliste muuseum-kontserdisaali sisevaade**

♦ **Interior view of the Niguliste Museum-Concert Hall**

♦ **Интерьер Музея-концертного зала Нигулисте**

♦ **Näitus Tartu Jaani kiriku terrakota-skulptuuridest Nigulistes**

♦ **Exhibition of the terracotta sculptures originating from St. John's Church in Tartu displayed at the Niguliste Museum**

♦ **Выставка терракотовых скульптур Тартуской церкви св. Иоанна в музее Нигулисте**

At the end of 2004 the Niguliste Museum operating as a branch of the Art Museum of Estonia celebrated its 20th anniversary. The Niguliste Museum is housed in a former sacral building, which was almost completely ruined during World War II and was reconstructed into a museum – concert hall in the course of nearly thirty years of restoration work. The museum, which opened in 1984, displays sacral art dating from the 13th to the 19th centuries. The article gives a survey of the restoration work of the building and the conceptions for establishing the museum.

Eesti Meremuuseum 70

Urmas Dresen

23. veebruaril 2005 täitus 70 aastat, kui Eesti Meremuuseum avati esmakordselt külastajatele Tallinna kesklinna sadamas Baikovi sillal paiknenud laohoone teisel korrusel. Et praeguseks on kai nimetus unustusehõlma vajunud ning ka seda hoonet pole säilinud, tuleb täpsustuseks öelda, et nüüdseks on sama koha peal klaasist ja betoonist sadamaterminal D, millest iga päeva tuhanded inimesed läbi kulgevad.

Kuigi 1930. aastatel valitsenud sadamapildist on kaasaega olude sunnil jõudnud vaid kübeke, siis tol ajal hoolega kogutud muuseumivarad on õnneks suures osas säilinud. See oleks ka selgelt tajutav sild, mis seob meid esimeste tegutsemisaastatega kapten Madis Mei juhatuse all, vaatamata tõsiasjale, et peale sõda taasavati Meremuuseum alles 1965. aastal uues vormis ja uues kohas.[1]

Säilinud fotode järgi otsustades oli muuseumi esimene ekspositsioon üles ehitatud oma aja traditsioone järgides ning mõjus avaras, võlvkaarte ja kõrgete lagedega ruumis üsnagi imposantselt.[2] Nikerdatud puujalgadega vitriinid klassikaliste ja alati huvipakkuvate laevamudelitega olid asetatud tiheda grupina laevatekki meenutavale põrandale. Seintel rippusid laevapildid vaheldumisi päästerõngaste ja kaugete maade eksootikaga ning kõike seda seiras nurgas seisev rasketuukriülikond. Fotodest saadud muljete põhjal võib öelda, et omaaegne meremuuseumi ekspositsioon oli üsnagi sarnane veel praegugi eksponeeritavate väljapanekutega näiteks Kristiansandi ja Mariehamni meremuuseumis.

Meremuuseumi loomine sadamasse oli igati mõistlik tegu ning seda ka kaugemas perspektiivis. Veidi fantaseerides tuleb kahjutundega tõdeda, et kui muuseum oleks jäänud sadamasse, poleks meil ehk tekkinud neid muuseumilaevade paigutamise probleeme, mis viimastel aastatel on olnud vägagi aktuaalsed ja visalt lahenduvad. Muuseumi juubeliaasta jooksul loodame jõuda esialgsete kokkulepeteni Lennusadamaga, kus meie laevastik juba praegugi on, sest pürgimine oma koha suunas Tallinna probleemsel rannaalal on hetketi olnud justkui võitlus hiiglaslike ja ühele kasumilainele häälestatud tuuleveskitega.

Tuleb tõdeda, et Paks Margareeta koos lahutamatult seotud Suure Rannaväravaga on aastate jooksul oma ülesannet Meremuuseumina kenasti täitnud ning nii on see loodetavasti ka edaspidi. Kõik toimib tänu muuseumi töötajatele, kelle erinevate isikupäraste panusteta vaevalt midagi märkimisväärset juhtuks. Ülevaadet toimunust sai näha ja kuulda 22. veebruaril peetud XI teaduskonverentsil ja juubelinäitusel. Väärib märkimist tõik, et käesoleva aasta maist alates hakkab Brüsselis paiknevas mini-Euroopas Tallinna esindama Paksu Margareeta ja Suure Rannaväravа makett.

Urmas Dresen on Eesti Meremuuseumi direktor.

♦ **Kapten Madis Mei, Meremuuseumi asutaja ja juhataja aastatel 1935–1940**

♦ **Madis Mei – the founder and Head of the Maritime Museum in 1935–1940**

♦ **Капитан Мадис Мей – основатель и заведующий Эстонским Морским музеем в 1935–1940 гг.**

♦ **Meremuuseumi ekspositsioon 1935. aastal**

♦ **Exposition at the Maritime Museum in 1935**

♦ **Экспозиция Морского музея, 1935 год**

[1] Vt Ants Pärn " Kolm korda sündinud" ajakirjas Muuseum nr 1 (8) ja 2 (9), 2000; nr 1 (10), 2001.

[2] Meremuuseum on väga tänulik kapten Madis Mei ristitütrele Asta Kiislerile, kelle lahkel vahendusel jõudsid 2003. aastal meile sajad seni teadmata fotod.

♦ **Meremuuseumi ekspositsioon 1935. aastal**

♦ **Exposition at the Maritime Museum in 1935**

♦ **Экспозиция Морского музея, 1935 год**

Teadustöö võimalikkusest maakonnamuuseumis

Olavi Pesti

Artikli aluseks on Tartumaa Muuseumi 45. aastapäeva konverentsil 1. juunil 2004 Elvas peetud ettekanne.

I. Väljakujunenud tavade ja arusaamade kohaselt seisneb meie maakonnamuuseumide teadustöö põhiliselt järgmises.

1. Kogude teaduslik kirjeldamine.
2. Püsiväljapanekute ja ajutiste näituste ekspositsiooniplaanide koostamine. (Mõnikümmend aastat tagasi isegi vaieldi, kas seda üldse saab pidada teadustööks. Muidugi ei vaja iga näituse ettevalmistamine spetsiaalset uurimistööd, küll on see aga paljudel juhtudel hädavajalik.)
3. Teaduslikud välitööd, sh arheoloogilised kaevamised ja looduslooolised uuringud, millega kõik muuseumid küll tegeleda ei saa.
4. Muuseumi väljaannete jm teadus- ning aimekirjanduse toimetamine.
5. Akadeemilist laadi uurimistöö, mis ei ole otseselt seotud muuseumi igapäevatööga.

Avalikkuse jaoks on maakonnamuuseumide teadustööl kolm kõige silmahakkavamat väljundit:
– püsi- ja ajutised väljapanekud;
– teadusliku kallakuga publikatsioonid;
– konverentside, seminaride jm teadusürituste korraldamine.

II. Kas teadustöö tegemine maakonnamuuseumis on vajalik? Võib ju ka väita, et museaalid "rääkigu ise enda eest", väljapanekute teaduslikum taust ainult vähendab nende atraktiivsust, konverentsid külastajat ei huvita, teaduslike väliuuringute ja publikatsioonide tarvis on olemas spetsiaalsed teadusasutused.

Leian siiski, et teadustööga tegelemine on maakonnamuuseumides hädavajalik. Muidugi oleneb selle töö võimalik maht ja paljuski ka tase muuseumi eelarve ja koosseisu suurusest, mille erinevus Eesti 15 maakonnamuuseumi vahel on ligi kaheksakordne. Erinevused tulenevad ka asukohast, selle suurusest ja kaugusest pealinnast, ilmselt ka väljakujunenud traditsioonist.

1. Iga tõsiseltvõetava muuseumi töö aluseks on kogud. Kogude teaduslik kirjeldamine on hädavajalik, kuid muidugi mitte kõigi museaalide osas. Paljud muuseumitöötajad mäletavad aegu, mil iga laekunud eksponaat tuli käsitsi kirjutades kaks korda registreerida: kõigepealt esmaselt arvele võtta ja siis n-ö teaduslikult inventeerida. Mitme museaalide liigi puhul on aga selline formaalne "kirjeldamine" täiesti mõttetu. Seepärast oleme tänulikud Kultuuriministeeriumile, kes seoses andmebaasi KVIS kasutuselevõtuga andis 2002. aastal loa ühitada museaalide esmane arvelevõtmine nende inventeerimisega. Seejuures tuleb muidugi tingimata fikseerida iga museaali legend, kui see on olemas, päritolu ja väline kirjeldus. Kogude põhjalikum kirjeldamine on ilmselt otstarbekas liikide, gruppide või teemade viisi, paljud museaalid aga ei vajagi mingit põhjalikumat inventeerimist.

Museaalide registreerimise kord võiks olla paindlikum, arvestada näiteks kesk- ja maakonnamuuseumide, suur- ja väikemuuseumide spetsiifikat. Mitmeetapiline registreerimine muudab KVISi veelgi keerukamaks.

Kerkib ka küsimus, kui "teaduslik" saab üldse olla väga väikese koosseisuga maakonnamuuseumi kogude kirjeldamine. Sellega tegelevad teadurid võivad olla ühe või paari ala spetsialistid ja hästi kursis veel mõne valdkonnaga, kuid kõiki museaalide liike hästi tunda on võimatu. Formaalne kirjeldamine toob aga pigem kahju kui kasu. Vahest siis nii: tegelgem eelkõige nende kogudega, millest jõud üle käib või mis on parasjagu eriti aktuaalsed. Muidugi saab kasutada ekspertide abi, aga see on väga aeganõudev.

2. Teine valdkond, kus iga maakonnamuuseum peab paratamatult teadustööd tegema, on põhiliste **väljapanekute ettevalmistamine**. Kuigi praegu domineerib ühiskonnas kasvav nõudlus kergemeelsuse ja lõbu järele, mis muuseumide jaoks tähendab üha rohkem *show*'d, *Disneyland*'i ja paljuräägitud „atraktiivsust", peaks iga muuseum säilitama mingi akadeemilise tuuma ka väljapanekutes. Saaremaa Muuseumi kogemustest tean, et kaugeltki mitte kõik külastajad ei oota muuseumilt eelkõige uusimate tehnoloogiasaavutuste kasutamist. Vastupidi – nii mõnigi külastaja on väitnud, et nad tahavad just muuseumis viimastest puhata, ning tänanud väljapanekute mõningase konservatiivsuse eest. Ideaal on muidugi atraktiivsuse ja akadeemilisuse mõistlik tasakaal.

3. Oluline roll on muuseumidel – mõnel rohkem, mõnel vähem – maakondlike **teabe- ja teaduskeskustena**. Teadusliku iseloomuga päringute vähesuse üle ei kurda vist ükski muuseum. Maakonnad kahtlemata vajavad muuseume ka kui teadusasutusi, seda eriti edasist regionaalarengut silmas pidades. Kuigi praegu valitseb Eestis paljude elualade jätkuva tsentraliseerimise tendents, ei kesta see lõputult. Õnneks võib märgata ka tsentripetaalseid arenguid ning edaspidi regioonide osatähtsus kahtlemata kasvab.

4. Pealinna teadlased ja kesksed teadusasutused ei jõua paratamatult enamasti oma töös n-ö maakondlikule tasandile. *Lokalgeschichte* uurimine on igivana probleem. Avalikkuse huvi selle vastu on küllaltki suur ka tavapärasest kodu-uurimisest kõrgemal tasemel. Selles osas on maakonnamuuseumidel jällegi lai tööpõld, mille harimist praegune olukord võimaldab üsna vähesel määral.

Kes peaks tegelema näiteks maakondlike koguteoste koostamise ja selle koordineerimisega? Koguteos "Saaremaa" sai kaante vahele Saaremaa Muuseumi ja Saarte Instituudi (nüüdse TTÜ Kuressaare kolledži) koostöös. (I köide "Loodus. Aeg. Inimene" ilmus 2002. aastal, II, ajalugu ja mitmesuguseid elualasid käsitleva köite koostamine on lõppjärgus.) Tosinkonna aasta jooksul tehtud töö käigus kogesime, kui raske on leida maakondlikus kontsentris kirjutavaid autoreid ja neid tööle panna. Kodu-uurimuslik tase sellise teose puhul enamasti ei rahulda, kuigi esimeses köites avaldasime ka mitu amatööruurijate artiklit – need küll põhjalikult toimetatuna. Muuseumi enda töötajate sulest on "Saaremaas" kolm pikemat artiklit, toimetajatööd tegime ligi veerandiga kogu tekstist.

Rakvere Muuseumi töötajad osalesid koguteose "Virumaa" (1996) väljaandmisel, Saaremaa Muuseum "Kuressaare linnaatlase" (1999) koostamsel.

Väga oluline nii muuseumide eneste kui kultuurihuvilise avalikkuse jaoks on **jätkväljaannete avaldamise** käivitamine alates 1990. aastatest. Kuna need aastaraamatud ja toimetised ei ole kitsalt muuseumikesksed, ei käsitle ainult enda tegevust ega avaldata seal ainult oma töötajate artikleid, on need leidnud üle ootustegi hea vastuvõtu. Professionaalsed teadlased nõustuvad *Lokalgeschichte*'le oma väärtuslikku aega kulutama, kodu-uurijaid innustab soliidne avaldamisvõimalus põhjalikumale tööle. Neil väljaandeil on hindamatu osa maakondliku identiteedi säilitamisel ja tugevdamisel. Need tõstavad ka muuseumide autoriteeti ja teevad need paremini nähtavaks.

Maakonnamuuseumidest esimesena alustas oma jätkväljaandega Saaremaa Muuseum, üllitades 1993. aastal esimese "Kaheaastaraamatu". Nüüdseks on neid ilmunud kuus, ikka kord kahe aasta tagant, kokku 1714 lehekülge. 1994 ilmus "Harjumaa uurimuste" I väljaanne ja nüüdseks on jõutud kuuendani. Alates 1997. aastast ilmuvad "Viljandi Muuseumi aastaraamat" ja üsnagi väiksearvulise kollektiivi tööna "Läänemaa Muuseumi Toimetised", mõlemad range järjepidevusega kord aastas. Pärnu Muuseum avaldab alates 1997. aastast "Pärnumaa ajaloo vihikuid". Kahe aastaraamatu väljaandmiseni on jõudnud Valgamaa Muuseum, millest teine on küll sisuliselt ühele teemale pühendatud toimetis.

Seega on järjekindla jätkväljaandeni jõudnud kolmandik maakonnamuuseumidest. Peale selle on mitu muuseumi avaldanud teisigi tõsiseid publikatsioone: Harjumaa Muuseum Mati Mandeli "Taani hindamisraamat Harjumaa vanimatest küladest", Virumaa Muuseumid mitu raamatut Rakvere ajaloost, pärnakad "Pärnu lühiajaloo". Saaremaa Muuseum püüab vaheldumisi aastaraamatuga avaldada nüüd ka toimetisi. Kaks aastat tagasi ilmus "Saaremaa fotograafid 1864–1940", ilmumas on ühe saarlasest polaaruurija memuaarid aastaist 1918–21.

Saaremaa Muuseumi aastaraamatu kuues köites on avaldatud kokku 67 artiklit, kaheksa mälestust ja kuus muude pikemate dokumentide publikatsiooni. Ajalugu käsitleb 23 artiklit, kultuurilugu ja silmapaistvaid isikuid 17, arheoloogiat kuus, etnoloogiat viis, kunsti- ja arhitektuuriajalugu neli ja genealoogiat kolm artiklit. Muuseumi enda ajaloost ja selle kogude kujunemisest on üheksa artiklit. 56 artikli autorid ehk 83,6% on professionaalid, 11 artikli autorid kodu-uurijad; 40 artikli autorid ehk 59,7% on Saaremaalt, 27-l väljastpoolt. Oma muuseumi töötajad on avaldanud 25 artiklit ehk 37,3%, kolleegid teistest Eesti muuseumidest viis artiklit.

5. Teadustöö on kahtlemata vajalik ka muuseumitöötajate endi kvalifikatsiooni säilitamiseks ja arenguks. Saaremaa Muuseumis oleme püüdnud selle poole, et igal teadustöötajal oleks pidev uurimisteema. Need võib jaotada kaheks: eelkõige praktilisest vajadusest lähtuvad ja töötajate endi huvist algatatud teemad. Viimaste aastate teemadest kuuluvad esimeste hulka näiteks "Saaremaa aastail 1939–49" püsiekspositsiooni tarvis, "Metsavendlus Saaremaal pärast II maailmasõda", "Ruhnu saar nõukogude võimu perioodil", "Kuressaare kindluse hoonestus 18.–19. sajandil". Koguteose "Saaremaa" jaoks uuriti transpordi ja side ajalugu, hariduse ajalugu alates 1940. aastast ning Saaremaa teaduslugu. Omaalgatatud teemad on näiteks järgmised: "Haakrik Saaremaal", "Mõisnike kojad Kuressaares", "Saaremaal ilmunud vaimulik ajakirjandus", "Walter Flex ja Saaremaa", "Nõukogude okupatsioonivägede tegevus Lääne-Saaremaal ja suhted kohalike elanikega", "Suvituselu vanas Kuressaares". Pidev uurimisteema on ka muuseumi botaanikul: "Laukude levikust Saaremaal" ja "Taimestiku genees Vilsandi Rahvuspargi väikesaartel". Peale selle osaleb ta botaaniliste vaatlustega riiklikus keskkonnaseire programmis.

III. On muidugi selge, et mida suurem on muuseum ja selle eelarve, seda paremad võimalused on teadustööks. Kuid kõik ei olene sellest. Näiteks Eesti mõistes keskmise suurusega Harjumaa ja Läänemaa muuseum paistavad oma teadustegevusega, samuti heatasemeliste konverentside korraldamisega vägagi silma. Kõige väiksematelt muuseumidelt oleks aga ebaõiglane nõuda igapäevatöö vajadusi ületavat teadustegevust. Loodame, et riik ja omavalitsused mõistavad jätkuvalt, et maakonnamuuseumid on vajalikud ka teadusasutustena, ning jätkavad nende sellesuunalist arendamist. Väga oluline oleks nii muuseumidele kui ka nende töötajaile sellealaste arenguperspektiivide suurem selgus.

Raha on alati vähe, aga õnneks ei sõltu ikka veel kõik ainult rahast. Üks võimalus muuseumide teadustööd arendada oleks laiem koostöö, seda nii maakonna teiste asutuste, organisatsioonide ja sponsoritega kui ka muuseumide endi vahel. 2000. aastal pakkus Aivar Põldvee Keila seminaril selliseid võimalusi: ühised näitused, raamatud, konverentsid, uurimisprojektid, muuseumide publikatsioonide koondbibliograafia koostamine, kuid kahjuks ei ole selles vallas erilist edasiminekut.

Parem tundub olevat koostöö keskmuuseumide ja -raamatukogude, mõnede kõrgkoolide ning teiste suuremate teadusasutustega. Näiteks Viljandi ja Pärnu muuseumil on häid tulemusi arheoloogia vallas, mitu muuseumit on teinud kaastööd rahvusbibliograafia koostamisel, taastunud on üliõpilaste muuseumides praktiseerimise tava.

Viimaseil aastail on avanenud üha laiemad võimalused muuseumide rahvusvaheliseks koostööks, mis on peamiselt jäänud küll näituste korraldamise tasemele. Uusi võimalusi pakub rahvusvaheliste fondide ja projektide toetuste taotlemine, kuid kahjuks kaasneb sellega väga mahukas ja aeganõudev bürokraatia, millest väiksemate muuseumide jõud ei pruugi üle käia.

Sõbralikumalt võiks muuseumidesse suhtuda Kultuurkapital, kuigi nende kui riigiasutuste toetamine ei saa muidugi olla Kultuurkapitali prioriteet. Kuid näiteks jätkväljaannete üllitamine on ju tegelikult projekt, milleks reeglina eelarveraha ei jätku. Saaremaa Muuseumi väljaannetest on Kultuurkapital toetanud kaht aastaraamatut ja toimetisi. Kahel korral oleme abi saanud välissaarlaste mälestusfondidelt, ühel korral omavalitsustelt, fotoajaloo avaldamist toetasid fotofirmad. Viljandi Muuseumi aastaraamatuid on Kultuurkapital toetanud kuuel korral, nelja väljaannet on toetanud omavalitsused, kaht väliseestlased ja üht ettevõtjad. "Läänemaa Muuseumi Toimetised" on saavutanud Kultuurkapitali ja omavalitsuste pideva toetuse.

Usun, et nii mõnegi uurimisteema vastu saaks äratada muidu teaduskaugete võimalike sponsorite huvi. Teadusliku tegevuse võimalusi pakuvad ka lepingulised tööd, näiteks muinsuskaitse alal.

Teadustöö puhul ei ole vähemalt ühest puudu: teemade valik on lõputu. Loodetavasti jätkub teaduslik tegevus vähegi suuremates muuseumides edaspidigi, aidates omal viisil kaasa Eesti riigi tasakaalustatud arengule. Ilmselt on vajalik ka puumõõkadega vehklemine, kuid muuseumitöö põhisisuks peaksid ikkagi jääma kogud ning selle põhjal toimuv teadus- ja haridustöö. Ütleb ju muuseumiseaduski: "Muuseum kogub, uurib ja säilitab inimese ja tema elukeskkonnaga seotud kultuuriväärtusega asju teatud ainevaldkonnas ning korraldab nende üldsusele vahendamist teaduslikel, hariduslikel ja meelelahutuslikel eesmärkidel." Olgu need kolm eesmärki ikka kenasti tasakaalus!

Olavi Pesti on Saaremaa Muuseumi teadusdirektor.

Eesti muuseumide festival

27.–28. septembril 2004 Narvas

Eesti muuseumide festival, arvult seitsmes, avati 27. septembril 2004 Narva Muuseumi Hermanni linnuses. Osalesid Tallinna Linnamuuseumi näitus „Jõulud jõuavad kõikjale", Eesti Rahva Muuseumi ja Adamson-Ericu muuseumi ühisnäitus „Viinapuuväät-maasikakiri II", „Rõõmud lumel ja jääl" Viljandi Muuseumilt, „Kokkusõlmitud eluring" Tartu Linnamuuseumilt, „Iginaiselik, igimehelik ligi veab meid..." Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumilt ja „Muuseum muuseumis" Tartu Kunstimuuseumilt.

Neid hindas žürii koosseisus Andres Toode (esimees) Narva Muuseumist, Kai Lobjakas Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumist, Ruth Ristmägi Eesti Meremuuseumist, Maret Tamjärv Eesti Vabaõhumuuseumist, Aldur Vunk Pärnu Muuseumist ja Inge Laurik Eesti Ajaloomuuseumist.

Fotod Irina Kivimäe

Žürii arvestas näituse idee kandvust, atraktiivsust, tehnilist teostust, lavastuslikkust, informatsioonikandjate taset, pedagoogilise töö võimalusi ja nende kasutamist, sihtgrupile vastavust ja selle ulatust. Otsustati, et auhinnalisele kohale ei saa venekeelsete tekstide puudumise tõttu esitada Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi näitust, kuigi see pälvis tähelepanu ning võitjate väljakuulutamisel peeti oluliseks ära mainida näituse õnnestunud ideed ja teostust.

I preemia – Eesti Rahva Muuseumi ja EKM filiaali Adamson-Ericu muuseumi koostööprojekt „Viinapuuväät-maasikakiri II" (kontseptsioon ja haridusprogramm: Vaike Reemann, Ülle Kruus, Kersti Koll, Kai Tuvik, kujundus ja montaaž: Denes Farkas, Vahur Puik).

II preemia – Tartu Kunstimuuseumi näitus „Muuseum muuseumis" (kontseptsioon ja teostus: Ahti Seppet ja Hannes Varblane).

III preemia – Viljandi Muuseumi näitus „Rõõmud lumel ja jääl" (idee ja vormistus: Herki Helves, Ain Vislapuu ja Arvi Haak).

♦ Eesti Rahva Muuseumi ja Adamson-Ericu Muuseumi ühisnäitus "Viinapuuväät-maasikakiri II"

♦ Joint exhibition of the Estonian National Museum and Adamson-Eric Museum

♦ Совместная выставка Эстонского национального музея и Музея Адамсон-Эрика

Järgnevalt saab lugeda žürii arvamust näituste kohta.

"Viinapuuväät-maasikakiri II" (Eesti Rahva Muuseumi ja Adamson-Ericu muuseumi ühisnäitus)

Juba arutelu alguses selgus, et see on žürii liikmete üks lemmikuid. Hoolimata, et näitus „kordab" juba käsitletud teemat, on ta siiski uudne. Näitus on väljapeetud, professionaalne, põhjalikult läbi töötatud ja korralikult vormistatud. Kitsas teema on õnnestunult laiemaks mängitud ning avab terve rea taustu. Laialdased võimalused pedagoogiliseks tööks ning neid on ka välja pakutud. Suurepärane pedagoogiline programm (töövihik) pakub võimalusi erinevatele vanusegruppidele. Positiivsena toodi välja ka see, et ülesanded on erineva iseloomuga – seotud näitusega otseselt ja ka kaudsemalt. Vaheldusrikas ja õnnestunud muusikaline taust.

"Muuseum muuseumis" (Tartu Kunstimuuseum)

Vaimukas, värske, eneseirooniline. Sussid vitriinis jätsid kustumatu mulje, ehkki on kunstimaailmas tuntud võte. Üks esikoha kandidaate. Odavalt teostatud *kallis* idee. Hannes Varblase saatetekst on väga hea ja õpetlik. Siiski tekkis žürii liikmete hulgas poleemika, kas näitusele saab anda esikohta, kuna paljud ehk ei mõista sellist moodsat lähenemist. Samas tuleks lähtuda sellest, et oluline on näituse idee, mis võimaldab näha asju mitmeti.

Tekib küsimus pedagoogilistest võimalustest. Need on olemas, kuid keerulised. Muuseumit esitletakse kui kunstiteost. Näitus võimaldab selgitada teatud nähtusi kunstis ja ka muuseumis.

Tähtis on, et näitus tekitab kõigi jaoks olulise asja – emotsiooni!

"Rõõmud lumel ja jääl" (Viljandi Muuseum)

Maakonnamuuseumilt õnnestunud näitus, mis sobib kindlale sihtgrupile. Kodukohta tutvustav, kuid pakub siiski huvi ka laiemale publikule, kuna avab talispordialade ajalugu. Teema on ammendavalt käsitletud. Teksti ja esemeid piisavalt, liialdusi ei olnud. Kujundus hea ja väga korrektne, loob lumise ja talvise meeleolu.

Kahjuks ei olnud pedagoogika poolelt otseselt midagi pakutud, võimalused selleks aga on kahtlemata olemas. Kindlasti mängib olulist rolli äratundmisrõõm. Filmiprogramm toetab näitust kenasti.

♦ **Tartu Kunstimuuseumi näitus "Muuseum muuseumis"**
♦ **Exhibition of the Tartu Art Museum**
♦ **Выставка Тартуского художественного музея**

♦ **Viljandi Muuseumi näitus "Rõõmud lumel ja jääl"**
♦ **Exhibition of the Viljandi Museum**
♦ **Выставка Вильяндиского музея**

♦ **Tallinna Linnamuuseumi näitus "Jõulud jõuavad kõikjale"**
♦ **Exhibition of the Tallinn City Museum**
♦ **Выставка Таллиннского городского музея**

"Jõulud jõuavad kõikjale" (Tallinna Linnamuuseum)

Näitus pälvis tähelepanu väga hea ideega, kuid leiti, et sõjaaegsete jõulupühade teema läks kaotsi. Sõjaaegse Tallinna näitusena mõjuks hästi. Väga põnevad asjad ja vaimustavad interjöörid, kuid tekst ja pilt ei toeta teineteist. Hea mõte kaob asjade rohkuse sekka ära. Lisaks on tekstid mõnel pool paigutatud nii, et neid ei saa lugeda. Arvati, et näitus toimiks hästi koos ekskursioonijuhi või muuseumipedagoogiga, kes tutvustaks publikule tausta, ja räägiks, kuidas asjad ajastut väljendavad.

Kõik nõustusid, et näitus ei kasuta ära pedagoogilisi võimalusi. Seevastu on näitusel suurepärane helitaust.

♦ **Tartu Linnamuuseumi näitus "Kokkusõlmitud eluring"**
♦ **Exhibition of the Tartu City Museum**
♦ **Выставка Тартуского городского музея**

"Kokkusõlmitud eluring" (Tartu Linnamuuseum)

Näitus tekitas palju poleemikat. Kõige enam häiris näituse lõppu poogitud lisateema (Tartu vaated ja teiste inimeste esemed), mis ei olnud seotud näituse keskse, Kriisade pere looga. Kõik žürii liikmed käisid uuesti lugemas sissejuhatavat teksti, sest näituse lõpuosa mõte jäi ebaselgeks. Otsiti seost Kriisade perega – äkki jäi midagi kahe silma vahele, kuid seda ei leitud.

Valitud teema on väga päevakohane ja põnev – näidata sündmuste kulgu ühe pere loo kaudu. Kuid idee hajus ja traageldatud lõpp häiris.

Välja pakutud pedagoogiline ülesanne (otsi riigid, kuhu eestlased siirdusid) jäi näituse põhiteemast kõrvale. Riikide väljatoomine oleks olnud hea võte, kui sellega oleks kaasnenud selgitav tekst. Üldse on peetud liialt enesestmõistetavaks, et vaatajad teavad läände põgenemisest kõike.

Kujunduslikult ebaühtlane. Asjadega liiga ülekuhjatud, võinuks jätta näitusele rohkem õhku. Keskse eluringi idee ja dokumentide valik olid väga head, kuid teostus taas nõrgavõitu.

Leiti, et selle teema puhul ei piisa ainult tulmenäitusest. Võinuks selgemini näidata ajaloo kulgu ühe pere loo kaudu ja samas avada ka pisut tausta vähemate teadmistega publiku jaoks.

"Iginaiselik, igimehelik ligi veab meid..." (Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum)

Kõik märkisid kahetsusega, et näitusel puudusid venekeelsed tekstid. Nõuab eelteadmisi. Meeldisid väga kaasaegsete arvamused näitusel käsitletud isikute kohta. Esemenurk jääb natuke liiga eraldiseisvaks ja teisejärguliseks, võinuks olla ehk seotud vaadeldavate isikutega.

Mõjus kujundus, lakooniline, jätab glamuurse mulje. Tabab hästi näituse ideed. Heli ja filmi võinuks ehk rohkemgi olla, eriti seesugust, mis iseloomustaks valitud loometegelasi laval ja aitaks nende sarmi esile tuua ka sellele külastajale, kes neid ei tunne. Kuid arvestades muuseumi suunitlust, on tavapärane publik kindlasti teemaga rohkem kursis.

Näitus üliõpilasühikaist

Terje Lõbu

Näitus "Vanast Tiigist Raatuseni" 26. aprillist 12. detsembrini 2004 TÜ Ajaloo Muuseumi näituste saalis. Koostaja Terje Lõbu, kunstnik Margot Sakson.

Fotod Margot Sakson

♦ **Näituse koostaja Terje Lõbu**
♦ **Curator Terje Lõbu**
♦ **Куратор выставки Терье Лыбу**

20. sajandi algul, 1904. aastal avati Tartus esimene üliõpilasühiselamu tollasel Hetzeli (nüüd J. Liivi) tänaval, majas number 2, kus praegu asub Eesti Ajalooarhiiv. Ühiselamu ei saanud eestlastest üliõpilaste seas populaarseks, siin leidsid peavarju vaid vaesed vene tudengid. Eesti Vabariigi aegse Tartu Ülikooli tudengid veetsid oma üliõpilaspõlve üürikorterites kostil.

Ühiselamud said Tartu üliõpilastele teiseks koduks sõjajärgseil aastail, mil paljukannatanud linnas valitses korteripuudus. Tuntumaks sai ühiselamu aadressil Tiigi 78 ehk Vana-Tiik, millele on pühendanud raamatu Hillar Palamets („Lugusid Vanast Tiigist", 2004).

Näituse koostamisel on kasutatud H. Palametsa kogutud mälestusi 1950.–60. aastate ühiselamuist. Nendega saab tutvuda nii Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumis kui raamatukogus. Rohkesti materjali näituseks on saadud ajalehtedest TRÜ ja Universitas Tartuensis ning Eesti Ajalooarhiivis asuvaist Tartu Ülikooli majandusosakonna materjalidest.

Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumi tegemiste põhjal võib 2004. aastat nimetada üliõpilaste aastaks. Üliõpilaskonnale, kes seni teaduse kõrgete sihtide kajastamise tähe all vaeslapse ossa jäänud, pühendas ülikooli ajaloomuuseum kaks näitust ja konverentsi (vt Lea Leppiku artiklit „Üliõpilasorganisatsioonid Tartus rahvusülikooli 85. tegevusaastal" ajakirjas Muuseum nr 1 (16), 2004) ning muuseumi kogud said rikkamaks mitmete üliõpilaselu kajastavate esemete, fotode ja mälestuste võrra.

Näitus üliõpilasühikaist pakkus külastajatele võimalust heita pilk paarikümne aasta tagusesse ühiselamutuppa ning fotomeenutuste kaudu tutvuda Tartu linna hoonetega, mis on sõjajärgsel 60 aastal andnud peavarju tuhandetele Tartu ülikooli tudengitele.

Ühiselamukultuurile, mis tekkis Tartus sõjajärgseil korterikriisi aastail, pühendatud näitus „Vanast Tiigist Raatuseni" pööras oma teraviku 1980ndate ühikatoale. Taoline ajastuvalik pole seotud praegu moes oleva „nõukanostalgiaga", nagu on arvatud ajakirjanduses. Pigem on ikka arvestatud muuseumi vajadusi ja näitusekoostaja oskusi. Näitust tasub teha vaid siis, kui kokku klapivad mõlemad pooled – nii muuseum oma spetsiifilise sisu ja külastajale loodud kujutluspildiga endast kui näituse koostaja hingeline lähedus teemaga. Nõnda oli ka selle näituse puhul. Kahekümne aasta tagune aeg on tänaste tudengite jaoks juba kauge ajalugu ja pole meie muuseumis varem omaette näitust veel ära teeninud. Ilma ergutava näituseta on kippunud ajast maha jääma ka muuseumi kogud – ootamatult on saanud ajalooks esemed, mis ümbritsesid tänaste tudengite emade-isade üliõpilasaastaid. Viimane aeg oli veel säilinut korjama hakata ja ühiselamunäitus andis sellele paraja tõuke. Vähem oluline polnud koostaja ja kunstniku isiklik suhe teemaga – esimene on elanud viis aastat ühiselamus ja teine vaid ööbinud ühe öö, seega on emotsionaalne tasakaal olemas.

Ühikanäitus oli „avatud näitus" õige mitmes tähenduses. Avatuks kuulutamise ja ühise praekartulite söömise järel ei saanud väljapanek veel lõplikku kuju. Kõigil huvilistel oli võimalik lavastatud ühikatuba täiendada oma esemetega. Enam kui poole aasta jooksul jõudis näituse kaudu muuseumisse ülikooli ajaloo seisukohalt mitmeidki väärt fotosid ja elu olmelist poolt kajastavaid esemeid. Mõned eksponaadid siiski muutusid aeg-ajalt – need olid külastajad ise. Täiuslikkuse saavutas väljapanek alles siis, kui muuseumikülastaja tundis ennast seal sama hästi kui kunagine ühikaelanik ühikas – pikutas voodis, soris riiulil vedelevaid konspekteõpikuid, kruttis omaaegse helitehnika (grammofon, magnetofon, transistorraadio) nuppe või tinistas kitarri ning näris hiirte poolt allesjäetud võisaia. Ainuke keeld, mis meie muuseum-ühikatoas kehtis, oli suitsetamise keeld.

Ühiselamukultuurist

Tuhandetele väljastpoolt Tartut ülikooli õppima saabunuile ning pärast tudengiaastaid siit linnast lahkunuile kangastub ülikooliaastaid meenutades silme ette mitte auväärne ja väärikas peahoone, vaid eelkõige ühiselamu. Intrites-ühikates möödusid paljude inimeste elu õnnelikumad aastad. Eriti vedas üliõpilastel, kel õnnestus kogu oma stuudiumiaeg veeta vaid ühe ühika seinte vahel. Nende jaoks jäi Tartusse helget noorust meenutama üks kindel kodumaja. Olgu selleks Vana-Tiik, Pänter või mistahes koht, mille nimetamine paneb kõigil seal kunagi elanuil südame kiiremini pekslema.

Neil, kes pole ühikas elanud või neid omapärase auraga ümbritsetud maju sagedasti külastanud, võib tekkida õigustatud küsimus – kuidas suudeti neis ebasanitaarsetes majades karjakaupa elada ning aastaid hiljem veel seda heldimusega meenutada?

Kindlasti aitas olmeprobleemidest üle olla Tartu ja ülikooli elu, mis oli kannapöördeks senisele provintslikule (või ka tallinlikule) eluviisile, mis väärtustas eelkõige elu asisemat külge. Pürgiti ju Tartu ülikooli eelkõige vaimutoidu järele! Ning kui vedas kaaslastega, siis saadi üsna pea üle esimesest ehmatusest, mis võttis kodunt tulnuid lapsukesi ühiselamus vastu.

Kellele ei sobinud elu ühiselamus, otsis erakorteri. Eraldumiseks ühikamärulist vaiksesse üürituppa võis olla mitmeid põhjusi – ehmuti kehvast sanitaarolukorrast, ei harjutud lutikahammustustega või tuli naisevõtu-mehelemineku isu peale. Kõigile soovijaile ei jätkunud ka lihtsalt ruumi niigi ülerahvastatud ühikates.

Kui auditooriumis-laboratooriumis kuulati ja kirjutati üles teadmistepagas edaspidisteks ametioskusteks, siis ühikas oli elukool laiemas mõttes. Kes vaid tahtis ja oskas, õppis siin rohkem kui tänastel kõikvõimalikel koolitustel. Ühikaelu õpetas olema tolerantne, arvestama kaasmajalistega ning austama erinevaist kodudest kaasatoodud tavasid-kombeid.

Aja kulg ei jätnud puudutamata ühikaelu, selle olmelist ega ideoloogilist külge. Muutused toimusid küll aeglaselt, kuid ikkagi. Meelevaldselt võib tõmmata paralleele ühikatoa ja näiteks ääremaa talu vahel, kus kõrvuti võivad olla kasutuses erinevaisse põlvkondadesse kuuluvad tarbeesemed. Kui talus võis vanade asjade kasutamise üheks põhjuseks olla traditsioonist kinnihoidmine, siis ühikainimesel oli kõige tähsam, et vajalik ese ajaks asja ära. Kui ikka ühikatuppa oli jäänud kunagistest lõpetajatest maha kas või vettpidav kohvikann, siis vaimutoidu tarbijate jaoks ei olnud moest läinud disainil mingit tähtsust.

Ehkki ühiselamuis püüti juurutada üleliidulisi standardeid ning suruda peale eestlastele võõrast kroonulikku elulaadi, ilutsesid sirgelt säetud voodid vaid poseeritud fotodel. Õised kontrollretked tabamaks nii passirežiimi kui moraalinormide rikkujaid ja potjomkinlik ühiselamute vaheline sotsialistlik võistlus hääbusid ajapikku, kuna leidsid pärast tõsiseid 1950ndaid tudengite poolt vaid naeruvääristamist.

Terje Lõbu on Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumi museoloog.

♦ **Vaade näitusele**
♦ **View of the exhibition**
♦ **Вид на выставку**

From April to December 2004, the History Museum of Tartu University presented an exhibition which was dedicated to the student hostels of the University of Tartu, in which most Estonian students spent their study years from the post-war period up to the early 1990s.

The photographic display introduces the buildings used as student homes after the war. The best known and the most legendary of the latter was the so-called Vana-Tiik at 78 Tiigi Street, where during the years 1948–1973 thousands of students found their lodging. The photos prove that students from different eras led a cheerful student life in addition to intensive studies.

The exhibition showed a typical room of a student hostel in the 1980s. In the corner of the room there stood a spring bed, on the shelves there were papers for taking notes, on the table there lay a frying pan, and there was a guitar hanging on the wall. All the exhibits were allowed to be touched, so that the visitors could feel themselves as students.

В апреле-декабре 2004 года в Историческом музее Тартуского Университета была открыта выставка, посвященная университетским общагам. Со второй мировой войны до начала 1990-х годов провела в них свои университетские годы большая часть студенчества.

Через представленные фотографии выставка знакомила с теми зданиями в г. Тарту, которые являлись студенческими домами в послевоенные годы, когда еще не было специальных студенческих общежитий. Самым известным и легендарным было общежитие на улице Тийги, 78, – с 1948 по 1973 годы оно предоставило крышу для нескольких тысяч студентов. Из фотографий видно, что несмотря на напряженную учебу, у студентов всех времен оставалось время и для веселой студенческой жизни, которая в советское время проходила, в основном,как правило, в общежитской комнате.

На выставке был инсценирован уголок общежитской комнаты 1980-х годов: кровать, на полках книги-конспекты, сковорода и остатки продуктов на столе, рядом с кроватью звукотехника того времени – граммофон, магнитофон, транзисторное радио и гитара, висящая на стене. Отсутствующим экспонатом был сам студент, – в экспозиции им мог стать любой посетитель, ибо здесь разрещалось самому все трогать.

Revolver Birminghamist

Ando Pajus

19. sajand oli tulirelvade arengu seisukohalt pöördelise tähtsusega. Tallinna Linnamuuseumi kogus on sellest murranguliset ajajärgust pärit mõned huvitavad eksemplarid. Osa neist kuulus enne muuseumi jõudmist kolonel Georg Leetsi relvakollektsiooni. Üheks kõige huvitavamaks ja esinduslikumaks objektiks viimaste seas võib pidada vanaaegset revolvrikomplekti, kuhu peale relva kuuluvad veel kast ning laadimisvarustus. 19. sajandi tulirelvade kohta avaldatud materjalid on seni vähemalt eesti keeles olnud hõredavõitu, loodetavasti aitab ka see väike artikkel veidi kaasa selle olukorra parandamisele.

William Tranter oli Birminghami relvasepp, kes tootis tulirelvi oma väikeettevõttes. 1853. aastal võttis Tranter patendi enda konstrueeritud omapärasele topeltpäästikuga revolvrile. Tranteri revolvrid osutusid Inglise armee ohvitseride hulgas populaarseks ja ohvitserid ostsid neid meelsasti enesekaitseks. Ametlikus relvastuses pole aga Tranteri revolvrid kunagi olnud. Tranteri revolvrite raud ja raam põhinesid relvakonstruktor Adamsi patentidel, seega tuli Tranteril kuni 1865. aastani iga müüdud revolvri eest maksta Adamsile teatud summa.[1] Peale topeltpäästikuga revolvrite valmistas Tranter 1856. ja 1863. aasta vahel ka tavalisi kahetoimelise mehhanismiga revolvreid. Tranter oli Inglismaal tõenäoliselt esimene, kes alustas metallpadruniga revolvrite tootmist, lastes 1863. aastal välja esimese läbipuuritud silindripesadega, äärtulepadrunitega tulistava revolvri.[2] Alates 1865. aastast moderniseeris Tranter oma tongrevolvreid, tehes neid vastavalt tellimustele ümber metallpadrunitele, 1866. aastast aga laskis välja tsentraaltulepadruneile mõeldud revolvreid. Erinevaid revolvreid Tranteri nime all toodeti kuni 19. sajandi lõpuni. Tranteri eestlaetavate tongrevolvrite kaliibrite mõõtmisel kasutati sama omapärast süsteemi, mis praeguseni on kasutusel siledaraudsete jahipüsside juures. Vastavalt sellele antakse kaliibriks kuulide arv, mis saadakse ühest naelast tinast konkreetsele relvarauale sobivate kuulide valamisel. Levinuimad Tranteri revolvrite kaliibrid olid 120, mis tähendab 8,1 mm, ja 54, mis tähendab 11,2 mm.[3] Suurekaliibrilised revolvrid olid eelistatud mitmesugustes koloniaalsõdades, sest neilt oodati sõna otseses mõttes ründava fanaatiku peatamist esimese lasuga.[4] Seda tolleaegsed relvatootjate reklaamid tihti ka lubasid.

Käesolev revolver on valmistatud 1856. ja 1863. aasta vahel. Revolver on muuseumi kogus koos puust kastiga, kastis on lahtrid revolvri ja varustuse jaoks, millega revolvrit laetakse ja hooldatakse. Kasti vastavates lahtrites on peale revolvri kuulivalamise tangid, püssirohupudel, kruvikeeraja, väike püssirohukopsik, õlipudelike, karp tongikruvidega. Revolver on töödeldud väga hoolikalt, tumedaks poleeritud, kaetud peene graveeritud taimornamendiga. Raud on kaheksakandiline, trumlisse mahub viis laengut. Eestlaetavale tongrevolvrile tüüpiliselt surutakse püssirohi, tropp ja kuul igasse trumlipesasse eestpoolt, kasutades raua alla kinnitatud liigendiga hooba. Tongid tuleb paigutada revolvritrumli tagaosas olevaile tuleavadele. Mehhanism on kahetoimeline, mis tähendab, et lasu võib sooritada nii ainult päästikule vajutades kui ka eelnevalt kuke vinnastades ja siis päästikule vajutades (päästikule vajutamine nõuab siis vähem jõudu). Revolvri kaliiber on 54 ehk 11,2 mm, pikkus 30 cm, rauapikkus 14,8 cm. Huvitava iseärasusena puudub revolvri käepidemelt märk, mis kinnitaks revolvri raami valmistamist vastavalt Adamsi patentidele, on ainult Tranteri enda patentidele viitavad märgid ovaalides: TRANTERS PATENT. Laskemoona valmistamine oli relvaomaniku enda mure – kasutades komplekti kuuluvaid valamistange, tuli kuulid ise valada. Püssirohtu ja tuleavadele seatavaid süütetonge valmistati aga ainult tööstuslikult, niisiis tuli kasti panna väike tagavara.

Eestlaetava tongrevolvri võis vaenlase pihta tühjaks tulistada mõne sekundi jooksul. Järgnev trumli uuesti laadimine nõudis mitu minutit ja oli lühikese kokkupõrke korral võrdlemisi lootusetu ettevõtmine. Seetõttu võis ka võimsaim revolver muutuda lihtsaks nuiaks. Laadimise aeglus oli peamine põhjus, miks eestlaetavad tongrevolvrid nii lühikest aega kasutust leidsid. Ka Tranter hakkas peagi tootma metallpadrunitega tulistavaid revolvreid, mis olid kiiremini laetavad. Mõned riigid, kaasa arvatud Venemaa, aga ei jõudnudki eestlaetavaid revolvreid laiemalt relvastusse võtta ja läksid kohe ühelasulistelt eestlaetavatelt püstolitelt üle mitmelasulistele, metallpadruneid kasutavatele revolvritele.[5] See ei tähendanud loomulikult, et eraisikud poleks saanud end varustada parajasti kõige moodsamate relvadega.

Aeg pole meile enam säilitanud andmeid selle kohta, kelle käest Inglismaal Birminghamis valmistatud revolver läbi käis, enne kui ta kolonel Georg Leetsi kollektsiooni jõudis. Samas on tegemist iseloomuliku näitega 19. sajandi keskpaiga relvadest, mida nii sõjaväelased kui tsiviilisikud enesekaitseks hankisid.

Kasutatud kirjandus

[1] D. Miller 2000. *The illustrated book of guns*. London. P. 77.
[2] Miller 2000. P. 78.
[3] Miller 2000. P. 77.
[4] R. L. Wilson 1985. *Colt. An American Legend*. New York. P. 53.
[5] А. Жук 1992. *Стрелковое оружие*. Москва. С. 50.

Ando Pajus on Tallinna Linnamuuseumi teadur.

From among the weapons that have reached the collections of the Tallinn City Museum some specimens are of revolutionary importance from the point of view of the development of military technology. The front-loading cap pistol, which was made at the workshop of William Tranter, an English gunsmith from Birmingham, belonged to the arms collection of colonel Georg Leets before it was handed over to the museum. Tranter manufactured small arms on the basis of his own as well as other gun constructors' patents in the middle and second half of the 19th century. This particular revolver was made between 1856 and 1863; it is of high quality and meant for self-defence for private individuals. A box with equipment for loading and maintaining the revolver belongs to it. The revolver has a two-way mechanism, which is very similar to the revolvers of today. Differently from modern firearms, the Tranter revolver does not use metal cartridges, the drum unit is loaded in a archaic way from the front – with gunpowder and bullets. In the mid-19th century this kind of revolvers were widely spread and both the military and civilians willingly bought them for self-defence. Nowadays front-loading revolvers, including the Tranter, are an exotic and almost forgotten chapter in the history of firearms.

Некоторые экземпляры оружия, поступившие в фонды Таллиннского городского музея, занимают важное место в истории огнестрельного оружия. Пистонный револьвер, изготовленный на предприятии бирмингемского мастера ружейных дел Вильяма Трантера, до поступления в музей принадлежал в коллекцию полковника Георга Леэтса. Данный высококачественный револьвер, предназначенный для самообороны, изготовлен в период от 1856 до 1863 гг. Он помещен в специальный ящик, в котором находятся также приспособления для заряжения и чистки оружия. Механизм зарядки револьвера очень похож на современные револьверы, однако, в отличие от современного оружия, в револьвере Трантера не используются металлические патроны, его цилиндр заряжается с помощью пороха и пули. В середине 19 века такое оружие было очень широко распространено, их покупали для личной самообороны и военнослужащие, и штатские.

Loodusmuuseum sai ruumi juurde

Lemmi Jõe

2004. aasta algas Eesti Loodusmuuseumile paljutõotavalt: kõigepealt õnnestus naasta oma koduministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi alluvusse, seda tänu minister Villu Reiljani mõistvale suhtumisele, erinevalt tema eelkäijast samal ametipostil.

Valitsemisala nelja-aastane vahetus on muuseumile päris palju maksma läinud. Sel ajavahemikul müüs Kultuuriministeerium maha meie naabermaja Lai 27 ning nõustus ka hoovimaja müügiga samale ostjale. Nimetatud hooned seisavad seni tühjade ja räämas tondilossidena, oodates kinnisvara hinnatõusu vanalinnas. Kurb tõdeda, et meie kultuuripoliitika elluviijad ühe muuseumi laienemise võimalused koduõuel nullivad. Lai 27 müügitulu kanti Kunstimuuseumi sihtasutuse kaukasse. Oleks olnud igati põhjendatud, et loodusmuuseum oleks laienenud kõrvalmajja, kuid mis läinud, see läinud. Õnneks on Tallinnas veel müümata riigile kuuluvaid maju.

Saanud teada, et Keskkonnaministeerium kolib uude asukohta, hakkasin kohe ministeeriumi väikest maja muuseumile taotlema, et kolida ära rendipinnalt. Mai lõpuks oligi minister oma otsuse meie kasuks langetanud ning võisime asuda plaani pidama, kuidas uut maja kasutada.

Maja asub aadressil Toompuiestee 26 ja pinda on seal 320 m². Hoone on heas seisukorras, ei vaja isegi remonti. Välja on ehitatud ventilatsioon, paigaldatud tuletõrjesignalisatsioon ning videovalve. Paigutame sinna kolme osakonna töö- ja hoidlaruumid, mis seni asusid Keskkonnainspektsiooni majas Kopli 76. Meeldiv on ka see, et maja asub pargi servas ja on Laia tänava peamajast kümneminutilise jalutuskäigu kaugusel. Meie loodusharituse osakonnal on plaanis tulevikus hakata kasutama kahe maja vahele jäävaid parke õues õppimise paikadena kooliõpilastele.

Loodame, et kunagi jõuab kätte ka see aeg, mil lüüakse kopp maasse, et alustada uue loodusmuuseumiks projekteeritud, avara ja kõiki muuseumi vajadusi rahuldava hoone ehitust.

Lemmi Jõe on Eesti Loodusmuuseumi direktor.

Foto Tiit Hunt

♦ **Loodusmuuseumile antud hoone Toompuiestee 26**

♦ **Building at 26 Toompuiestee Street, which was given into the possession of the Estonian Museum of Natural History**

♦ **Здание по адресу Тоомпуйестеэ, 26, перешедшее в распоряжение Эстонского Музея природы**

Haapsalu raudteejaama perroon sai uue kuue

Deana Põder

Fotod Deana Põder

♦ **Haapsalu raudteejaama renoveeritud perroon**

♦ **Renovated platform at Haapsalu railway station**

♦ **Отреставрированный перрон Хаапсалуского железнодорожного вокзала**

2003. aasta novembris esitas Haapsalu Linnavalitsus projektitaotluse "Haapsalu raudteejaama turismipotentsiaali suurendamine" EAS Keskustevõrgu Programmi. Projekti toetusleping allkirjastati 2004. aasta jaanuaris. Projekti eest vastutasid Eesti Raudteemuuseumi direktor Deana Põder ja Haapsalu Linnavalitsuse muinsuskaitsespetsialist Kaido Sipelgas.

Projekti üldeesmärk oli arendada Haapsalu turismimajandust, suurendades külastajate arvu ja pikendades nende kohalviibimise aega. Haapsalu vaatamisväärsuste hulka kuuluva raudteejaama puhul oli seni probleemiks selle huvitava ajaloolise hoone turismipotentsiaali avamine. Raudteejaama külastajaid häiris korrastamata keskkond. Polnud võimalik saada tutvustavat infot Raudteemuuseumi objektide ja Haapsalu linna kohta.

Ajaloolise miljöö taastamiseks tehti korda raudteejaama tagafassaad. Kogu ehitustegevus toimus kooskõlas muinsuskaitse nõuetega. Vajumisohtlikud perroonipostid korrastati, lõhutud puitbarjäärid taastati. Samuti tehti korda perrooni kiviosa. Paigaldati valgustid, lillekastid ja raudteejaama juurde kuuluvad sildid. Lisati kolm heliatraktsiooni: perroonile „Lahkuv rong", ootesaali „Kassapidaja" ja näitusesaali „Jaamaülema tervitus". Raudteemuuseumi objektide tutvustamiseks ja turismiinfo jagamiseks loodi infopunktid. Vaksali peaootesaali vanasse kassaluuki paigaldati puutetundliku ekraaniga infoterminal, mille kaudu edastatakse külastajatele teavet Raudteemuuseumi objektide ning Haapsalu linna kohta ja muudki turismiinfot.

Heliatraktsioone ja infoterminali materjali saab kuulata ja vaadata ka internetis aadressil http://www.jaam.ee.

Jaamahoone ette paigaldati stend, mis juhib külastajate tähelepanu sellele, et peale vaksalihoone kuulub kompleksi ka teisi huvitavaid hooneid – depoo, kaubaait, raudteelaste elamud, veetorn jne. Infoterminalis on võimalus lugeda nende objektide kohta pikemalt. Klaaspaviljoni paigaldati neli stendi huvitavate lugudega raudtee ajaloost – Haapsalu raudteejaamast, Keila-Haapsalu raudteest. Kõik stendid on eesti, inglise ja vene keeles.

Tutvustamaks Raudteemuuseumi veeremipargi parimaid eksponaate, valmistati nende ajalugu tutvustavad stendid. Lisaks korrastati kolm Vene keisririigi raudteede standardset kaheteljelist kaubavagunit 19. sajandi lõpust ja NSV Liidu raudteede standardne neljateljeline 50-tonnine kaubavagun ning II maailmasõja aegne nn ajutine reisivagun.

Vahvaid elamusi Haapsalu raudteejaamas ja Raudteemuuseumis!

Deana Põder on Eesti Raudteemuuseumi direktor.

♦ **Stendid tutvustavad raudtee ajalugu**

♦ **Stands in Haapsalu railway station introduce the history of railway**

♦ **Стенды на стенах Хаапсалуского железнодорожного вокзала знакомят с историей железной дороги**

♦ **Vene keisririigi raudteede standardne kaheteljeline kaubavagun 19. sajandi lõpust**

♦ **Standard two-axled goods wagon from the railways of the Russian Empire dating from the late 19th century**

♦ **Двухбуксовый товарный вагон конца 19 века, отвечающий железнодорожным стандартам Российской империи**

Muuseum Sisekaitseakadeemias

Muuseum asub Sisekaitseakadeemia raamatukogus Tallinnas Kase 6. Avatud esmaspäevast neljapäevani 9–18, reedel 9–17 ja laupäeval 10–16.

Eesti üks noorimaid muuseume asub Tallinnas Sisekaitseakadeemias. Muuseum avati 14. jaanuaril 2005 ja vaadata saab vastavatud näitust "Sisekaitseakadeemia. 80 aastat institutsionaalset politseiharidust Eestis". Näitus tutvustab politseihariduse ajalugu alates Politseikooli avamisest 1925. aastal kuni tänapäevani. Näituse koostasid Ela Martis ja Mare Viiralt, kujundas Maarika Tang. Uudistama on oodatud kõik nii praegused kui endised üliõpilased ja töötajad ning teised huvilised. Edaspidi kavandab akadeemia avada muuseumi filiaalid ka Paikusel ja Väike-Maarjas.

Politseikooli loomine oli üks iseseisvunud Eesti olulisi ülesandeid. Kooli loomise initsiaator oli siseminister Kaarel Eenpalu (1888–1942). Eesmärgiks seati politseiametnike ettevalmistamine ning nende ametioskuste arendamine. Kool avati pidulikult 8. septembril 1925 kaheastmelisena. Alamas astmes õpiti neli, kõrgemas kuus kuud. 1990. aasta 5. juunil moodustati Paikuse Politseikool, mille ülesandeks oli kordnike ettevalmistamine. 15. aprillil 1992 asutati Eesti Sisekaitse Akadeemia, mis oli põhikirja järgi "riiklik kõrgharidust andev õppeasutus, kes valmistab ette korra- ja riigikaitse spetsialiste ja ametnikke". Akadeemia on kandnud ka Eesti Riigikaitse Akadeemia nime ning 1998. aastal peale sõjandusalase õppe kolimist Tartusse sai temast taas Sisekaitseakadeemia. 2004. aasta. 1. septembrist ühendati nii politsei- kui päästeharidus üheks tervikuks. Sisekaitseakadeemia alla hakkasid kuuluma senine Paikuse Politseikool, mille nimetuseks sai Sisekaitseakadeemia politseikolledži politseikool, ning Väike-Maarja Päästekool.

♦ **Sisekaitseakadeemia näituse avamine 14. jaanuaril 2005. Vasakult Sisekaitseakadeemia rektor prof Peeter Järvelaid, politseikolledži direktor Andres Anvelt, näituse koostajad Ela Martis ja Mare Viiralt**

♦ **Opening of the exhibition of the Interior Defence Academy on January 14, 2005. From the left professor Peeter Järvelaid, Rector of the Interior Defence Academy, Andres Anvelt, Director of the Police College, Ela Martis and Mare Viiralt, curators of the exhibition**

♦ **Открытие выставки Академии Министерства внутренних дел 14 января 2005 года. Слева направо: ректор Академии профессор Пеэтер Ярвелайд, директор Полицейского Колледжа Андрес Анвельт, кураторы выставки Эла Мартис и Маре Вийральт**

Rahvusvahelise Ajaloomuuseumide Assotsiatsiooni kollokvium Brasiilias

Aino Lepp

Rahvusvaheline Ajaloomuuseumide Assotsiatsioon (*The International Association of History Museums* – AIMH) asutati 1991. aastal. 2003. aasta jaanuaris võeti assotsiatsioon ICOMi liikmeks. 1999. aastal asutati selle organisatsiooni raames Euroopa Ajaloomuuseumide Nõukogu, mille juhatuses on ka Tallinna Linnamuuseum, samuti oleme sellesse organisatsiooni kuuluva linnamuuseumide ühenduse liige. Seetõttu oli Tallinna Linnamuuseum kutsutud osa võtma AIMH 7. kollokviumist, mis toimus seekord Brasiilias São Paulos ja Rio de Janeiros 21. märtsist kuni 28. märtsini 2004. Mul oli võimalus Tallinna Linnamuuseumi esindajana võtta osa selle kollokviumi tööst. Esinejaid oli üle maailma ja huvitav oli kuulata ettekandeid ja arutlusi, mis mõneti erinesid Euroopa omadest. Kuid põhilistes küsimustes arusaamad ühtisid ja ka kaugete teemade puhul oli võimalik leida kokkupuutepunkte.

Kollokvium oli pühendatud ekspositsioonitemaatikale kaasaegses maailmas. Peateema oli „Kuidas luua multikeskset maailma: muuseumid ja uued globaalsed kultuurisuundumused". Alateemasid oli viis: „Kuidas esitada koloniaalmaade ajalugu erinevatest vaatevinklitest?", „Kas rahvusmuuseume peaks looma ka tänapäeval? Kuidas peaks arvesse võtma kogukonna mitmekesisust ja kultuuride vastastikuseid mõjutusi?", „Kas suured katastroofid ajaloos nagu sõjad, genotsiidid, looduskatastroofid peaksid olema kajastatud muuseumides või peaksid need jääma mälestusmärkide ja memoriaalide objektideks?", „Kuidas peaks muuseum selgitama erinevaid arengusuundi minevikust ja praegust rahvuste segunemist?" ja „Mida valida muuseumi kollektsiooni tänapäeva kiiresti muutuvas maailmas?". Kõiki neid teemasid üksikasjalikult lahti rääkida ei ole selles lühikeses artiklis võimalik. Kuid üldised seisukohad jäid kõlama ja kordusid sageli erinevate alateemade juures.

Üks arutlusteema oli, kas eksponeerida koloniaalajalugu silutult või nii, nagu see tegelikult oli. Põliselanikke näidati siiani muuseumides etnograafilisest seisukohast, sageli ka vastupidi nende tahtele ja arusaamistele. See oli valge mehe interpretatsioon, kes arvas end olevat kõrgemal arenguastmel, surudes peale oma kultuuri ja usku. Kuid nagu näitas oma väga põhjalikus ettekandes R. Kannan India Riigimuuseumist, on tsivilisatsioon Indias palju vanem ja kõrgemal järjel, kui arvati, ning seda on tõestanud ka uuemad uurimused ja arheoloogilised kaevamised. Nüüd, kus endistest koloniaalmaadest on saanud iseseisvad riigid, tuleb nende ajaloolastel ja muuseumitöötajatel oma uurimuste ja väljapanekutega ümber veenda vanade doktriinide pooldajaid.

Koloniaalajalugu on paljude Aafrika maade lähiajalugu. Näidates koloniaalajalugu, tuleb võtta selles küsimuses selge poliitiline seisukoht. See on põhjus, miks paljud Aafrika muuseumid seda väldivad ja jälgivad puhtetnograafilist suunda. Aafrika ajaloomuuseumid esitavad koloniaalajalugu suure ettevaatlikkusega, kartes solvata võimukandjaid, kes tegid koostööd kolonisaatoritega. Kas näidata fakte, mis toovad esile vanad konfliktid? Nende seisukohtadega esines Samuel Sidibé Mali Rahvusmuuseumist. Põlisrahvuste teema juurde tuldi tagasi ka rahvusmuuseumide käsitlemisel.

Suur osa rahvusmuuseume on asutatud 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul ning nad on olnud rahvuse ajaloo säilitajad. Rahvusmuuseume asutatakse ka tänapäeval. Kuidas on rahvuse ajalugu esitatud neis muuseumeis praegu, kui maailm globaliseerub ja toimub pidev rahvaste liikumine ja segunemine ning ühiskond on väga tundlik mittetraditsiooniliste ideede suhtes rahvusküsimuses. Need küsimused nõuavad pidevat selgitamist ja uurimist ajaloo ja ühiskonna arengu aspektist ning see on muuseumi ülesanne, arvas oma ettekandes Philippos Mazarakis-Ainian Kreeka Rahvusajaloo Muuseumist. Kataloonia Ajaloomuuseum näitab kunagi sõltumatu olnud rahva ajalugu ja seda külastab aastas üle 300 000 inimese. Muuseumit tutvustanud Jùsep Boya i Busquets rääkis, et kataloonlased Hispaaniast, mujalt Euroopast ja Ameerikast tulevad sinna otsima oma juuri. Saksa Ajaloomuuseum asutati 1987. aastal, kui Lääne-Saksamaal tekkis uuesti huvi omaenda ajaloo vastu. Ülemaailmne globaliseerumine on jõuliselt tõstnud esile küsimuse üksikisiku identiteedist ja kohast kaasaegses, üha homogeniseeruvas maailmas. Muuseumi ülesanne on aidata inimestel sellest aru saada. On väga tähtis näidata mitte ainult põlisrahvuse, vaid ka teiste selles riigis elanud ja selle maa arengusse oma panuse andnud rahvaste ajalugu. Saksa muuseum tutvustab põhjalikult türklaste elu ja tegevust Saksamaal. Sellest rääkis Rosemarie Beie-de Haani ettekanne.

♦ Lõunasöök *faenza*'s. Vasakult Budapesti okupatsioonide muuseumi direktor Maria Schmidt, artikli autor ja Praha Ajaloomuuseumi direktor Vera Prenosilovà

♦ Dinner in a *faenza*. From the left Maria Schmidt from Budapest, the author of the article and Vera Prenosilova from Prague

♦ Обед в *faenza*. Слева направо: Мария Шмидт из Будапешта, автор статьи и Вера Преносилова из Праги

Uuest ja kaasaegsest Austraalia Rahvusmuuseumist kõneles üks selle ekspositsiooni väljatöötajatest Darryl McIntyre. Muuseumi ekspositsioon avati külastajatele 2001. aastal. Selle ülesehitusel ei lähtutud traditsioonilisest kronoloogilisest süsteemist, vaid võeti aluseks kolm põhiteemat: aborigeenide kultuur ja ajalugu, Austraalia ühiskond ja selle ajalugu 1788. aastani ning inimeste vastastikune mõju Austraalias. Ekspositsioon koosneb üksikisikute lugudest, mida illustreerivad materjalid muuseumi kogudest. Kasutatud on palju kaasaegseid tehnilisi vahendeid. Muuseumil on oma raadio- ja televisioonistuudio, kus on võimalik aktiivselt diskuteerida elanikkonna mitmekesisuse ja identiteedi küsimuste üle. Austraalia muuseumis on pööratud erilist tähelepanu aborigeenidele. Liiga kaua on informatsioon neist olnud ühekülgne. Sellise muuseumi avamine on tekitanud ka vastuolu, vanade dogmade pooldajad avaldasid arvamust, et aborigeenide ajaloo jaoks peaks olema oma muuseum, eraldi valgete inimeste ajaloost. Selliseid vastasseise on tekkinud ka mujal. Näiteks Ameerika Kunstimuuseumis avati väljapanek Metsiku Lääne romantilistest maastikumaalidest, kuid samas näidati piirisõdureid kui ahneid rassiste. Nii jõuti järeldusele, et kaasajal peaksid muuseumid pöörama rohkem tähelepanu ajaloo sotsiaalsele küljele.

Üldine seisukoht oli, et sõdade ja genotsiidide teema peab kindlasti olema esindatud ka muuseumides. Sageli ei soovi paljud ohvrid neid sündmusi meenutada, kuid neid peaks käsitlema kui ajaloo õppetunde ja näitama kontekstis muu ajalooga. Paljud muuseumid on selle teema kõrvale jätnud, mille tõttu tekivad valearusaamad ja inimesed on segaduses. Sõdade ja genotsiidide teema nõuab mõistmiseks pidevat selgitustööd, ütles oma ettekandes Maria Luiza Tucci Carneiro Brasiiliast.

♦ São Paulo immigratsioonimuuseumi ekspositsioon

♦ Exposition of the Immigration Museum in São Paulo

♦ Экспозиция Музея иммиграций в Сан-Паулу

Huvitava ettekande pidas hiljuti Budapestis avatud okupatsioonide muuseumi „Õuduste maja" direktor Maria Schmidt. See maja, kus piinati Ungari Rahvavabariigi ajal inimesi, on nii mälestusmärk kui ka kaasaegne muuseum. Eesmärk oli püstitada monument mõlema – nii natsliku kui kommunistliku režiimi ohvritele. Muuseum on väga populaarne noorte hulgas, aastas külastab seda 250 000 inimest.

Arutluse käigus esitati huvitavaid seisukohti. Näiteks küsiti, kuidas suhtuda sellesse, et juudid olid II maailmasõja ajal ohvrid ja holokaust on sügavalt hukka mõistetud, aga kaasajal suruvad juudid palestiinlasi välja nende kodudest ja tapavad neid.

Minult küsiti, kas meie (st Balti riigid) suudame kunagi andeks anda, et Ameerika ja Inglismaa meid peale II maailmasõda reetsid. Kui ma selle küsimuse üle hiljem järele mõtlesin, siis leidsin, et ega me seda eriti meelde ei tuleta ega eksponeeri oma muuseumides. Kas me samuti ei taha ärritada maailma võimsaid?

Meie kollokvium toimus põhiliselt São Paulos. Korraldati ka väljasõit Iltu linna ja sealt edasi ühte endisesse kohviistandusse, nn *faenza*'sse. Kolm viimast

päeva viibisime Rio de Janeiros. Viimasel päeval toimus väljasõit mägedes asuvasse Petropolisse, kus oli kuningate suveresidents, kuhu mindi pakku suvekuumuse ja nakkushaiguste eest. Praegu on seal muuseum. Kõik muuseumid (kokku 11), mida me külastasime, olid heal tasemel ja huvitavad. Pidulike väljapanekutega riiklikes ja rahvusmuuseumides leidub uhkeid valitsejate portreesid ja hinnalisi esemeid. Näiteks Paulista muuseum São Paulo ülikooli juures, mis on mälestusmärk Brasiilia iseseisvumisele. Linnamuuseumis on suurejooneline valgustatud makett vanast linnast ja selle elanikest oma igapäeva töö juures. Rahvusajaloo muuseumis Rio de Janeiros kohtus meiega Brasiilia kultuuriminister. Kõige uudsema ülesehitusega muuseum on Immigratsioonimuuseum São Paulos. Ekspositsiooni ülesehitusel on lähtutud inimeste tunnetest, seal on kasutatud lavastusi, makette, suuri taustfotosid, interjööride lavastusi, mannekeene ja lamenukke.

Tekkis palju kontakte kolleegidega erinevatest maadest. Eriti huvitav oli suhelda Hiina Rahvusmuuseumi direktori Zhu Fenghaniga ja välissuhete osakonna direktori Chen Shuijega. Hiinas on Revolutsiooni muuseum kaotatud ja liidetud Rahvusmuuseumiga, kus toimub suur rekonstrueerimine ja millest tuleb hiiglaslik muuseum Pekingis. Praha Ajaloomuuseumi direktori Vera Prenosilovà ja Budapesti „Õuduste maja" direktori Maria Schmidtiga tundsime lähedust kui saatusekaaslased ajaloos ja jõudsime arvamusele, et kui natslikud kuritööd on üldist hukkamõistu leidnud, siis kannatustest kommunismi režiimi all minnakse kergemalt mööda ja seda ei mõisteta sügavuti.

Lõpuks jäi kõlama seisukoht, et ajaloomuuseumid peaksid olema rohkem haaratud ühiskondlike ja sotsiaalsete probleemide kajastamisse, olema foorumid, kus erinevate seisukohtade ja arusaamadega inimesed võiksid vaielda, leida vastuseid ajaloost ja üksteist paremini mõistma hakata.

Aino Lepp on Tallinna Linnamuuseumi ekspositsiooniosakonna juhataja.

The Tallinn City Museum is a member of the International Association of History Museums, and therefore we were invited to participate in the work of the 7th colloquium of this association, which this time was held in São Paulo and Rio de Janeiro in Brazil. The colloquium was dedicated to work with expositions and was organized under the general heading "How to Organize a Multi-Centred World?" As sub-topics, the presentation of the history of colonial countries in the world of today, the issue of national museums and the introduction of a nation in the present "melting pot" of nationalities, the importance of exhibiting genocides and catastrophes in museums, and the choice of exhibits in the unifying world of today were tackled. It was concluded that the history of colonial countries has to be presented from the point of view of indigenous people, not to give the interpretation of the white man as it has been done up to now. Nations are important in the world of today in determining one's identity, be it the old European ones or those sprung up more recently in the New World. Genocides and catastrophes should definitely be shown in museums in historical context, as they serve as a lesson for the whole world.

Таллиннский городской музей является членом Международной Ассоциации исторических музеев, поэтому мы были приглашены принять участие в работе VII коллоквиума, проходившего в этот раз в Сан-Паулу и Рио-де-Жанейро в Бразилии. Коллоквиум был посвящен экспозиционной работе, основной темой стал вопрос «Как организовать мультицентральный мир?». Темами обсуждения стали также экспонирование истории колониальных стран в модернизированном мире, вопросы национальных музеев и экспонирование этноса в период аккультурации общества, важность показа катастроф в музеях и выбор экспонатов в современном культурно-нивелированном мире.

Участники коллоквиума пришли к выводу, что историю стран – бывших колоний следует показывать с точки зрения коренных народов, а не как интерпретацию белого человека, как было до этого. Национальность, будь то этносы Старой Европы или Нового Света, играет важную роль в самоопределении идентитета в современном мире. Геноцид и катастрофы следует показывать в музеях в историческом контексте, так как они являются уроками для всего мира.

Euroopa Muuseumi Foorumi *workshop* Itaalias

Toomas Abiline

6.–10. oktoobrini 2004 toimus Itaalias Bertinoros järjekordne Euroopa Muuseumi Foorumi (EMF) *workshop* teemal „Elukestev õpe Euroopa muuseumides". Eestist osalesid õpikojas Tallinna Linnamuuseumi direktor Maruta Varrak ning sama muuseumi teadur Toomas Abiline.

Euroopa Muuseumi Foorum on organisatsioon, mille asutas 1977. aastal tuntud muuseumiguru Kenneth Hudson ning mis tegutseb Euroopa Nõukogu ja Belgia kuninganna Fabiola patronaaži all. EMFi eesmärk on elavdada Euroopa muuseumielu, edendada muuseumidevahelist koostööd, tunnustada ja tutvustada silmapaistvamaid ning innovatiivsemaid Euroopa muuseume laiemalt. Keskne sündmus on igal aastal EMFi aastaauhinna *The European Museum of the Year Award* (EMYA) kandidaatide esitlus ning auhinna üleandmise tseremoonia. Tegemist on meeleoluka üritusega, kus kohtuvad muuseumiprofessionaalid üle Euroopa, kus sõlmitakse kontakte, vahetatakse kogemusi ning saab süvaülevaate Euroopa huvitavamate muuseumide programmidest ning uutest ekspositsioonidest. Olgu öeldud, et 2002. aastal kuulus EMYA nominentide hulka ka Tallinna Linnamuuseum. EMYA määramisse suhtutakse väga tõsiselt, väike ekspertide grupp külastab üle Euroopa kümneid muuseume, nende hulgast valitakse nominendid ning EMYA saaja. Alates 1977. aastast on žürii kokku külastanud üle 1400 muuseumi. Berliinis *Institut für Museumskunde* arhiivis, mille koostööpartner EMF on, võib tutvuda nende aastatega kogunenud materjalidega.

EMFi peakorter asub Bristolis Inglismaal. Foorumit juhib komitee 15 eksperdist, kokku 12 riigist, ning EMFil on 33 korrespondenti erinevates Euroopa maades. EMFi tegevusvaldkond on Euroopa Nõukogu liikmesmaad. EMFi president on Sir Neil Cossons Inglismaalt, juhatuse esimees on Wim van der Weiden Hollandist. Järgmine EMYA kandidaatide esitlus ja auhindamistseremoonia toimuvad 4.–7. mail 2005 Brüsselis. Lisaks aastakohtumisele korraldab EMF regulaarselt ka seminare ning *workshop*'e ajakohastel teemadel.

Oktoobrikuises õpikojas osales 35 muuseumitöötajat 13 riigist, kohtumispaik oli Bologna ülikooli õppebaas ja konverentsikeskus Bertinoros Emilia Romagna maakonnas. See väike rahulik linnake on olnud sajandeid palverändurite peatuspaik teel Rooma. Konverentsikeskus asus kõrgel mäenõlval, linnakest kroonivas 10. sajandist pärit piiskopilinnuses, mida on minevikus külastanud ka näiteks Friedrich Barbarossa ja Dante Alighieri. Olgu lisatud, et Bertinoro veinid on ühed Itaalia kuulsamad.

Nii inspireerivas keskonnas toimunud 2004. aasta EMFi *workshop*'i teemad olid, nagu öeldud, elukestev õpe ja täiskasvanukoolitus Euroopa muuseumides. Miks just selline teema? Uuringud näitavad, et 80% elu jooksul õpitust omandame väljaspool ametlikke õppeasutusi ning just muuseumid on ideaalne paik, kus selline kooliväline õppetöö võiks kogu elu toimuda. Euroopa memorandum novembrist 2000 on pühendatud elukestvale õppele ning Euroopa haridusfondid toetavad just selleteemalisi ettevõtmisi. Õpikojas käsitleti elukestevat õpet kui vahendit võitluses sotsiaalse tõrjutuse vastu, aktiivse kodaniku kasvatamisel, individuaalse arengu toetamisel, innovatiivsuse arendamisel ja igaühele võimaluse loomisel.

Nende pidulike fraaside taga on tegelikult hea kavatsus asetada muuseumitöös rõhk laste kõrval ka täiskasvanukoolitusele. Õppimine toimugu hällist hauani! Spetsiaalsed programmid erinevatele sihtgruppidele: pensionärid, töötud, erivajadustega inimesed, ärimehed, riigiametnikud, meediainimesed, poliitikud jne – see on muuseumide võimalus ja missioon.

♦ **Artikli autor seismas ühe Bertinoro sümboli, Külalislahkuse samba kõrval**

♦ **Author of the article standing next to the Column of Hospitality, one of the symbols of Bertinoro**

♦ **Автор статьи у одного из символов городка Бертиноро – Колонны гостеприимства**

Workshop'i eesmärk oli jagada kogemusi, tutvustada juba käimasolevaid programme, koostada ametlik dokument, kuid peamine oli õppida tundma teineteist. Teoreetilise teabega tutvumiseks on tänapäeval võimalusi palju, kuid miski ei asenda elavat suhtlust kolleegidega. Mõne päeva jooksul elatakse koos ühise perena ning selle aja jooksul jõutakse rääkida kõigest, mis südamel. Suur osa ajast oligi planeeritud grupitööna. Iga grupp, mis koosnes erinevatelt maadelt pärit inimestest, sai diskussiooniteema ning lõpptulemusena tuli sõnastada teesid, soovitused ning näited hästitöötavatest programmidest muuseumides. Grupitöö tulemused vormistatakse lõppdokumendiks, mis antakse üle Euroopa Nõukogu haridus- ja kultuuriametnikele ning avaldatakse Euroopa Nõukogu ametlikes materjalides. Grupitöö teemad olid "Täiskasvanuharidus ja muuseumid", "Mitteformaalne õppimine (vaba aeg) ja muuseum", "Muuseumid – kõik võrdsed ja kõik erinevad" ning "Uus Euroopa ilma piiridetа".

Siinkohal väike valik kõlamajäänud mõtetest:

♦ Elame laienenud, 25 liikmesmaaga Euroopa Liidus, kus on kokku 38 000 muuseumi ning mida külastab 500 miljonit külastajat aastas. Peaksime ümber sõnastama, milline on kaasaegne Euroopa.

♦ Muuseumide ülesandeks on arendada tolerantsi ning vastastikust mõistmist, lähendada erinevaid regioone, kultuure, vanusegruppe kogu Euroopas.

♦ Muuseum peab äratama Euroopa kodanikus kollektiivse omandi ja vastutuse tunde.

♦ Muuseumid peaksid käsitlema teemasid, mis ehitavad sildu kohaliku kultuuri ja Euroopa kui terviku vahel.

♦ Materjalide esitamisel peame arvestama keele- ja kultuurierinevustega, püüdma olla võimalikult paljudele mõistetavad.

♦ Kollektsioonid ja programmid muuseumides peaksid ületama rahvuslikud piirid.

♦ Tuleb soodustada personalivahetust ning väljaõpet Euroopa muuseumide vahel.

♦ Euroopa hariduspoliitika kujundajad peaksid rohkem arvestama muuseumide kui elukestva õppe keskustega.

♦ Muuseumitöötajad peaksid programme ette valmistades töötama koostöös sihtgrupiga, et õppida tundma nende vajadusi ja huve.

Fotod Toomas Abiline

♦ *Workshop*'il osalejad Forli raudteejaamas
♦ Participants in the workshop at Forli railway station
♦ Участники *workshop*а на железнодорожном вокзале Форли

♦ Muuseumid peaksid kaasa haarama laiemaid vabatahtlike hulki.
♦ Oluline on investeerida töötajate täiendusõppesse, ka muuseumitöötaja õpib kogu elu.
♦ Muuseumil on vastutus juba olemasolevate külastajagruppide ees, kuid samas on suur potentsiaal tuua muuseumi uusi külastajaid. Tuleks identifitseerida inimeste gruppe, kes tavaliselt muuseumis ei käi, ning kavandada programme, mis nende huvidele vastavad.
♦ Peame arvestama elanikkonna struktuuri muutusi Euroopas, üha kasvab pensionieaste ja ühe vanemaga perekondade arv.
♦ Tuleb kasutada ära see potentsiaal, mis vanematel inimestel on muuseumile pakkuda – kogemused, mälestused, kogumistöö.
♦ Muuseum on paik, kus erinevad põlvkonnad saavad kohtuda.
♦ Muuseumitöötajad peavad saama eriväljaõpet töötamaks erinevate sotsiaalsete gruppidega.
♦ Muuseum peab kasutama erinevaid vahendeid külastaja huvi äratamiseks: helid, tekst, draama, ekspositsioon, käsitöö, rollimängud, küsitlused jne.
♦ Muuseum, mis ei võta vastu uusi väljakutseid, stagneerub ning kaotab oma värskuse.

Üks on selge: kaasaegses muuseumis pööratakse väga suurt tähelepanu külastajale, muuseum ei ole enam ammu esemekeskne. Vestluses muuseumijuhiga Inglismaalt (*The British Empire & Commonwealth Museum*) selgus, et tema muuseumis töötab ainult kolm kuraatorit, samas kümme haridusprogrammide juhti ning kolm inimest, kelle ülesandeks on ainult projektide kirjutamine ning rahataotlused.

2004. aasta EMFi *workshop*'i koostööpartner oli projekt *Collect & Share* (Kogu ja jaga), mida rahastas Euroopa Komisjoni Socratese programm. C&S on andmebaas, mille eesmärk on koguda ja tutvustada muuseumide ja galeriide haridusalaseid programme, pakkuda külastajatele välja suurepäraseid elukestva õppe võimalusi. C&S-l on koostööpartnereid paljudes Euroopa riikides ning ta on avatud kõigile huvilistele. Lähemalt saab projektiga tutvuda kodulehekülje (http://www. collectandshare.eu.com).

Tutvustati ka visiooni Euroopa Digitaalse Mälu loomisest, mis hõlmab Euroopa Digitaalset Muuseumi, Arhiivi, Raamatukogu jne. (Vt http://www.brickscommunity.org.)

Workshop'i lõpetas ekskursioon südasuviselt sooja Ravennasse, kus külastasime kohe-kohe avatavat Alberto Giacometti ülevaatenäitust Ravenna linnagaleriis ning San Vitale basiilikat ühes sealsete 6. sajandist pärit maailmakuulsate mosaiikidega.

Käesoleva artikli lõpetuseks tahaks veelkord rõhutada selliste rahvusvaheliste kohtumiste tähtsust muuseumitöötajatele. On suurepärane olla Euroopa sõprade keskel, mõista, kui palju on meis sarnast, ning samas tunnetada vastutust meie ühise Euroopa pärast. Ikka ja jälle küsitakse, miks osaleb nii vähe kolleege Ida-Euroopast rahvusvahelistel kohtumistel, ning õiget vabandust siin ei olegi. Hea tahtmise juures ei tohiks asi jääda ka raha taha. Tallinna Linnamuuseumi kahest töötajast ühe reisi- ja osaluskulud tasus Socrates-Grundtvigi programmi Eesti büroo. 2005. aasta 3.–6. novembrini toimub Budapestis EMFi seminar, mis on pühendatud just Ida-Euroopa muuseumidele. Korraldajad ootavad koostööd ka meie muuseumidelt.

Huvitatutel palume võtta ühendust seminari korraldaja, dr Tamas Vasarhelyiga Budapestist (vasarhelyi@nhmus.hu) või pöörduda EMFi aadressil: europeanmuseumforum@compuserve.com.

Toomas Abiline on Tallinna Linnamuuseumi teadur.

♦ Euroopa Muuseumi Foorumi tegevjuht Massimo Negri (vasakul) juhatamas töökoosolekut
♦ Massimo Negri (on the left), Chairman of the European Museum Forum, presiding over a working meeting
♦ Действующий руководитель Форума Европейского Музея Массимо Негри (слева) за руководством рабочим собранием

On October 6–10, 2004, a regular workshop of the European Museum Forum (EMF) under the heading "Life-long Education at European Museums" took place in Bertinoro, Italy. The European Museum Forum was established in 1977 with the headquarters situated in Bristol, England. The aim of the EMF is to enliven European museum life, to foster cooperation between museums, and to acknowledge and introduce the most remarkable and innovative museums in Europe on a wider scale.

The workshop was participated by 35 museologists from 13 countries, and the meeting place was the study base and conference centre of Bologna University in Bertinoro, Emilia Romagna County. The viewpoints worded at the workshop were included in the final document, which will be handed over to the officials concerned with education and culture at the European Council, and will also be published in the official materials of the EC.

On November 3–6, 2005, an EMF seminar, which is dedicated to the museums in East Europe, will be held in Budapest. The organizers are looking forward to cooperation also from Estonian museums.

6–10 октября 2004 года в Бертиноро в Италии прошел очередной workshop *Форума Европейского Музея (EMF) на тему «Пожизненное обучение в музеях Европы». Форум Европейского Музея основан в 1977 году, его штаб-квартира находится в английском Бристоле. Целью Форума является оживление европейского музейного пространства, содействие сотрудничеству между музеями, признание и ознакомление широких слоев общественности с наиболее достопримечательными и инновативными европейскими музеями.*

В работе workshop*а приняло участие 35 музейных сотрудников из 13 стран, центром работы стала учебная база Университета Болонья и конференц-центр Бертиноро в уезде Эмилия-Романья. Мнения, высказанные в ходе обсуждения и оформленные в заключительных документах, будут переданы Комиссии Европейского Союза по образованию и культуре и будут опубликованы в официальных материалах ЕС.*

3–6 ноября 2005 года в Будапеште пройдет семинар EMF, посвященный музеям Восточной Европы. Организаторы семинара ждут сотрудничества и со стороны эстонских музеев.

Euroopa Liit saab oma muuseumi

Lea Sillart

Alates 1997. aastast on õhus olnud idee luua Brüsselis uus muuseum, mis kajastaks Euroopa ühtsuse ideed, keerulist teed läbi sõdade ja poliitiliste konfrontatsioonide Euroopa Liiduni. Mõtte algataja oli mittetulundusühing *Museum of Europe* Belgia riigiministri Antoinette Spaaki ja riigiministri ning Euroopa Komisjoni eksviitsepresidendi Karel van Mierti juhtimisel. Mõlemad ministrid on ka nüüdseks loodud muuseumi presidendid.

Euroopa Muuseumi esimeseks avalikuks esituseks kujunes 1999. aasta oktoobris kokku kutsutud rahvusvaheline kollokvium "*Les frontières de l'Europe – De Grenzen van Europa*", mis käsitles Euroopa piire. Peagi järgnes näitus "*La Belle Europe – Europa in Euforie*", mida eksponeeriti Brüsselis Kuninglikus Kunstimuuseumis ja Kuninglikus Ajaloomuuseumis 2001. aasta oktoobrist 2002. aasta aprillini. Külastajate hulgas populaarne, ligi 100 000 vaatajaga näitus oli lugu Euroopast ajavahemikus 1851–1913 (Londoni EXPOst kuni Genti EXPOni), suurte maailmanäituste ajal, mil valitsesid rahu ja loovus ning Euroopa etendas juhtivat rolli maailmas. Näitusega kaasnesid artiklite kogumik ja kollokvium "*De l'Europe-Monde à l'Europe dans le monde*". Praegu on ettevalmistamisel järgmine näitus "*L'Expérience religieuse*", mis avatakse Pariisi Raekojas Saint-Jeani saalis 2005. aasta aprillis.

Niisiis, Euroopa muuseum kui institutsioon on sündinud, rida tähelepanuväärseid ettevõtmisi on juba toimunud või toimumas, kuid puudu on olulisim – oma kodu püsiväljapanekuga. Milline see väljapanek peaks olema, kellele suunatud, mis on selle läbiv teema ja lõpuks – kuidas koostada ekspositsiooni muuseumis, millel pole oma kogusid? Lisaks on olulised finantsküsimused ja muuseumihoone ehitus. Mõistetavalt on see äärmiselt lai ja keeruline probleemidering, mille kallal on juba mitu aastat töötanud muuseumi kolm nõukogu ja sekretariaat: teaduslik nõukogu ajaloolase Krzysztof Pomiani, finantsnõukogu parun Jean Godeaux ja asutajaliikmete kogu parun Daniel Jansseni juhtimisel, sekretariaati juhib Benoit Remiche.

Konsultantidena on appi kutsutud kaks nõuandvat komiteed. Üks neist on nõuandev kogu, mille esimesele koosolekule 16. oktoobril 2003 kogunes kümneid silmapaistvaid Euroopa teadlasi ja kultuuriinimesi.

Teine nõuandev komitee, rahvusvaheline direktorite nõukogu koosneb Euroopa muuseumide direktoritest ja kuraatoritest, nende hulgas on ka Tallinna Linna-

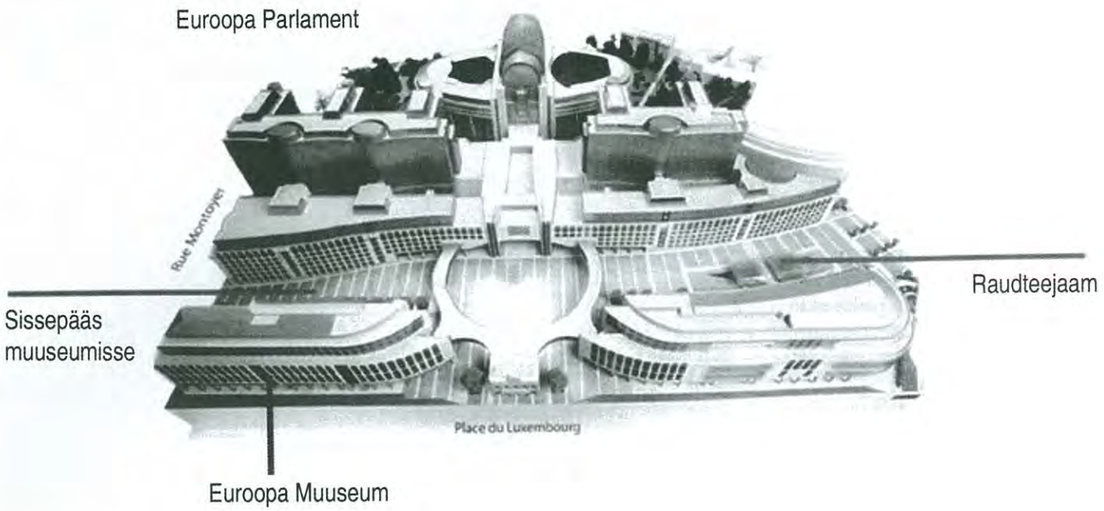

♦ **Euroopa Muuseumi asukoht Brüsseli südalinnas (makett)**

♦ **Museum of Europe in Brussels (mock-up)**

♦ **Месторасположение Европейского Музея в центре Брюсселя (макет)**

muuseumi direktor Maruta Varrak. Nõukogu on tänaseks kohtunud Brüsselis kaks korda. Esimene istung toimus jaanuaris 2004. Kohalviibinutele anti esmalt ülevaade uue muuseumihoone ehitusest ja ruumimahtudest. Seejärel tutvustas ekspositsiooni nn mustandkontseptsiooni Saksa-Taani ajaloolane ja näituste kuraator Marie-Louise von Plessen, kes oli ka läbiva idee autor. Lühidalt edastatuna jagatakse Euroopa ajalugu kolmeks ühtsuse perioodiks: 1) ühtsus usu kaudu ehk ristiusu levik, 2) ühtsus valgustusajastul ja 3) ühtsus ühisprojektide kaudu (Marshalli plaan, Euroopa Majandusühenduse sünd, autoritaarsete režiimide lõpp Lääne-Euroopas jne). Neid lahutavad sõjaperioodid: ususõjad ja ideoloogiasõjad.

Esitlus tõi kaasa laviini kommentaare ja küsimusi. Oli etteheiteid rõhuasetustele, kaheldi sellise muuseumi vajalikkuses üldse, kuna sellel puuduvad kogud. Tehti ettepanekuid loobuda püsinäitusest ja anda igale liikmesriigile võimalus esitada oma maad ajutise näituse kaudu. Muuseumi esindajad lubasid kõik märkused edasises töös arvesse võtta.

Nii ka tehti ja 4. detsembril 2004 kutsuti direktorite nõukogu taas kokku, et anda ümbertöötatud kontseptsioonile hinnang. Nõukogule esitati seekord küllaltki detailne plaan koos visuaalsete lahendustega. Nn selgrooks jääb endiselt Marie-Louise von Plessini kolme ühtsuperioodi idee, kuid mõneti on vähendatud kogu ühtsuse ajaloo esitamist püsiekspositsioonis. Püsinäitus algab alles II maailmasõja järgse Euroopaga, varasemat ajalugu plaanitakse näidata kuuekuuliste vahelduvate väljapanekute kaudu.

Tööd on möödunud kümne kuu jooksul tehtud kahtlemata palju ja kohati kadestamisväärse leidlikkusega saadud üle asjaolust, et eksponaatide osas tuleb vähemalt esialgu loota vaid teiste muuseumide koostöövalmidusele. Sellest hoolimata sai uus plaan taas rohke kriitika osaliseks. Tõele au andes peab tunnistama, et ka kiitvaid sõnavõtte oli rohkesti. Küllap on see mõistetav arvestades, et kohal viibis 109 spetsialisti pea kõigist Euroopa Liidu liikmesriikidest. Omalt poolt võiksin ette heita vast liigset keskendumist poliitilistele sündmustele, Euroopa rahvaid ühendav majandus- ja sotsiaalne ajalugu jäävad tagaplaanile. Aga see kipub omane olema paljudele muudelegi ajalookäsitlustele.

Euroopa Muuseum avatakse 2007. aasta märtsis, Rooma lepingu allakirjutamise 50. aastapäeval. Avaväljapanekuks on kavandatud kunstinäitus, kuhu valitakse 50 meistriteost Euroopa 3000-aastasest ajaloost teemal "Euroopa on naine". Ka see teema kutsus esile etteheiteid. Oli arvamusi, et avanäitus peab olema mõjusam, teised leidsid, et ei ole põhjust naist sel määral esile tõsta.

Muuseumi loomise eelarve on 22,5 miljonit eurot. Siia ei ole arvestatud ehituskulusid. Lisaks on arvestatud 2,5 miljonit eurot avamiseelseteks kuludeks nagu personali värbamine, reklaam jne ja veel 2,3 miljonit eurot käivitamisrahadeks. Muuseumi rahastavad Euroopa Liidu institutsioonid, Belgia riik ja Brüsseli linn ning nn asutavad liikmed ehk erakapital. Praegu on asutavaid liikmeid 18, kavas on tõsta see arv 30-ni.

Loodav muuseumihoone asub Brüsselis Luxembourgi väljakul otse Euroopa Parlamendi ees. Hoone koosneb kahest tiivast, millest üks on valdavalt külastajatele avatud (5190 m²), teise tulevad administratsioon ja hoidlad (2500 m²). 1990 m² ekspositsioonipinda jääb põhiväljapanekule ja 1200 m² ajutistele näitustele. Ehitus käib ja hoone peab valmima 2006. aastal.

Mil moel on Eesti kui üks Euroopa Liidu liikmesriikidest seotud Euroopa Muuseumiga? Esialgu osalevad direktorite nõukogu koosseisus ja Brüsseli nõupidamistel Maruta Varrak ja Lea Sillart Tallinna Linnamuuseumist. Järgmine etapp saabub ilmselt 2005.–2006. aastal, kui hakatakse konkreetseid väljapanekuid ette valmistama. Kolmandaks oodatakse liikmesriikidelt edaspidi külalisnäitusi.

Seni aga on kõigil huvilistel võimalus Tallinna Linnamuuseumis lähemalt tutvuda trükistega, mis kajastavad uue muuseumi kontseptsiooni, ning lugeda juba toimunud kollokviumide ja näituse publitseeritud materjale.

Lea Sillart on Tallinna Linnamuuseumi peavarahoidja.

In October 1999 the first international colloquium dedicated to the borders of Europe marked the emergence of the Museum of Europe. The first, initiation exhibition – La Belle Europe – was staged at the Royal Museums of Art and History in Bussels from October 2001 to April 2002.

The new museum is going to focus on the history of the integration of the European continent, on the emergence and persistence of Europe as a unit. The museum will be situated in Brussels, and the construction works have already been started. The inauguration is scheduled to take place in March 2007. The museum is being designed by a team that brings together the Scientific Committee, the International Orientation Council made up of leading European cultural figures, and the International Council of Museum Directors. Maruta Varrak, Director of the Tallinn City Museum, is one of the members of the last mentioned council.

Идея Европейского Музея родилась в результате созванного в октябре 1999 года международного коллоквиума, темой которого стали европейские границы. Коллоквиуму последовала выставка „La Belle Europe", экспонировавшаяся в двух музеях Брюсселя, – в Художественном Королевском и Историческом Королевском Музеях, – с октября 2001 по апрель 2002 гг.

Новый музей будет сосредоточен на показе истории Европейского единства. Ведется строительство музейного здания на Люксембургской площади в Брюсселе, его открытие запланировано на март 2007 года. В создании музея задействована большая команда специалистов, состоящая из Научного совета и двух коллегий советников. В одну из них, в Совет музейных директоров, входит и директор Таллиннского городского музея Марута Варрак.

♦ **Rahvusvahelise Arhitektuurimuuseumide Konföderatsiooni ICAM 2004. aasta konverents oli ajastatud Veneetsia arhitektuuribiennaaliga. Vaade 316 meetri pikkusesse näitusesaali endises köievabrikus Corderie's**

♦ **The conference of the International Confederation of Architecture Museums (ICAM) in 2004 was timed to coincide with the Architecture Biennial in Venice. View of the 316-metre long exhibition hall in the former rope factory in Corderie**

♦ **Конференция Международной конфедерации архитектурных музеев в 2004 году проходила в дни архитектурной *биеннале* в Венеции. Вид на выставочный зал длиной в 316 м. в бывшей канатной фабрике Гордерие**

ICAMi konverents Veneetsias

Karin Hallas-Murula

18.–23. septembrini 2004 toimus Veneetsias Rahvusvahelise Arhitektuurimuuseumide Konföderatsiooni ICAM 12. konverents. See oli ajastatud Veneetsia IX arhitektuuribiennaaliga.

Konverents algas piduliku vastuvõtuga Doodžide palees. Traditsioonilise avaloengu pidas seekord Itaalia tuntud arhitektuuriajaloolane Francesco Dal Co, kes esitas interpreteeringu Itaalia ühe tuntuima kaasaegse arhitekti Carlo Scarpa loomingust. Sessioonide temaatika hõlmas Itaalia ja Vahemeremaade arhitektuurikeskuste asutamist ja tegutsemist, maailma arhitektuurimuuseumide uusi püiekspositsioone (nende seas ekspositsioonid Victoria ja Alberti muuseumis Londonis, Viini Arhitektuurikeskuses, Norra Arhitektuurimuuseumis jm). Huvitavamaid sessioone käsitles arhitektuuriarhiivide digitaliseerimist ja säilitamist (Chicago Architecture Institute ja GAUDI paralleelsed uurimisprojektid). Eraldi analüüsiti Veneetsia arhitektuuribiennaali, ettekande pidas ka biennaali seekordne peakuraator Kurt Foster. Toimus arhitektuuri ja fotograafia sessioon.

Vicenza päev oli pühendatud muuseumipedagoogikale ja selle eripärale arhitektuurimuuseumides. Vicenzas üllatasid korraldajad kordumatu vastuvõtuga Andrea Palladio kuulsas Villa Rotondas. ICAMi peaassamblee leidis aset ei kusagil mujal kui Palladio Teatro Olimpicos: ICAMi president Michael Snodin juhatas koosolekut ajalooliselt kaldus lavalt, taustaks ajaloolised sisseehitatud perspektiivkulissid.

ICAMi juhatusse kuuluvad lisaks Michael Snodinile asepresident Ulrike Jethe-Strathaus (Baseli Arhitektuurimuuseum), peasekretär Mariet Willinge (NAI Rotterdamis), laekur Dietmar Steiner (Viini Arhitektuurikeskus) ning liikmed Ulf Gronwold (Norra Arhitektuurimuuseum), Jane Thomas, Anna Tonicello (Veneetsia Ülikooli arhitektuuriarhiiv), Dominique de Font-Reaulx (Orsay muuseum Pariisis) ning Karin Hallas-Murula (Eesti Arhitektuurimuuseum).

Järgmine ICAMi konverents toimub 2006. aastal Ateenas. Siis valitakse ka uus juhatus. Allakirjutanu on juhatuses töötanud ligi kümme aastat ning Ateena valimistel ei kandideeri. Viimaseks ülesandeks jääb esitada kandidaadid ICAMi järgmise presidendi ja juhatuse liikmete kohtadele.

Karin Hallas-Murula Eesti Arhitketuurimuuseumi direktor.

Foto R. Murula

EK(b)P VIII pleenumi järellainetus Eesti NSV Riiklikus Ajaloomuuseumis

Eve Peets

Sündmus, mis eelnes ENSV Riiklikule Ajaloomuuseumile õnnetuks kujunenud 1951. aastale, oli EK(b)P VIII pleenum 21.–26. märtsini 1950. aastal. Pleenumil, mis rõhutas vajadust parandada ideoloogilise töö juhtimist ja võitlust kodanliku natsionalismi ilmingutega, vahetati välja EK(b)P senine juhtkond. Esile kerkisid nüüd Venemaa eestlased ja venelased. I sekretäriks sai Johannes (Ivan) Käbin ning üheks kuuest sekretärist Aleksander Kelberg, kelle kureerida jäid propaganda ja agitatsiooni küsimused. Kelberg oli pärit Narvast ja astunud parteisse 27. juulil 1940. Tema karjäär keskkomitees jäi aga lühikeseks, 1951. aasta jaanuaris vabastati ta oma mineviku varjamise pärast ametist. "Patukesi" oli palju, tähtsaim ehk vale päritolu: Kelberg esitas end töölisena, tegelikult oli aga pärit rikkast perest, lisaks kuulus ta Noorte Meeste Kristlikku Ühingusse. 1951. aasta veebruaris pandi Kelberg ENSV Riikliku Ajaloomuuseumi direktoriks. Tõestamaks oma ustavust parteile, asus ta puhastama muuseumikogusid „ajaloolise ja kunstiväärtuseta, muuseumile mittevajalikest" eksponaatidest. Selle formuleeringu alla sobis peaaegu kõik, mis oli pärit enne 1950. aastat. Õnneks sai Kelbergi direktoriamet juba 1952. aastal läbi, kuna ta visati parteist välja ning see katkestas ka tema karjääri Ajaloomuuseumis. Halvima vältimiseks sõitis Kelberg Venemaale ja on teada, et 1972. aastal elas ta Tjumeni oblastis, tema edasise saatuse kohta andmed puuduvad.

Oma tegevust direktorina alustas uus ülemus Eesti Vabariigi aegse kunsti hävitamisest. ENSV Teaduste Akadeemia Presiidiumi otsus 24. jaanuarist 1951 on formuleeritud järgmiselt: „Ajaloolise ja kunstiväärtuseta maalide ja graafika ning skulptuuride (peamiselt kodanlike ja kodusõja aegsete valgevägede tegelased ja stseenid) hävitamise põletamise teel ning kipsskulptuuride purustamise teel". Põhjenduseks toodi, et need on muuseumile mittevajalikud. Akti alusel hävitati 185 maali, 307 ühikut graafikat ja 46 kipsskulptuuri. Ilmselt hävitati ka pronksskulptuure, sest 9. märtsil 1951 on akti alusel metallivarumiskontorisse antud 150 kg pronksi, 24 kg tina ja 173 kg tsinki. 1951. aasta aprillis läks hävitamisele suur hulk esemeid endise Sõjamuuseumi kogudest, kokku 2682 ühikut – aumärgid, mundrimärgid ja nööbid, mitmesugused auhinnad, pitsatid jm (muuhulgas ka Kuperjanovi surimask). Soovitati säilitada maalide alusraamid ja skulptuuride pronks, ilmselt oli seda ka varem tehtud, meenutame akti metallide üleandmise kohta märtsis. Seekord on riik saanud ka hõbedat ja kulda, metalli varumispunkt on vastu võtnud 15 g kulda ja 4553,85 g hõbedat (Ajaloomuuseumi akt näitab hõbeda kaaluks 6353,35 g).

Hävitustöö jätkus – 6. juulil on põletatud rahandusosakonna esindaja juuresolekul 16 ühikut, nende seas Nikolai Karotamme, Eduard Pälli, Arnold Veimeri portree, Paul Luhteini kujundatud eessõna "Jüriöö mapile". Varade maksumuseks on märgitud 6148.90 rubla. On veel üks varade hävitamise akt. See on koostatud 9. oktoobril 1951, kui EK(b)P KK määratud komisjoni liikmed vaatasid üle Tallinna Linnamuuseumile antavat Kiek in de Köki torni. Torni maapealse korruse põranda ja keldri lae vahelises varem läbivaatamata ruumis avastati endise Sõjamuuseumi esemed – mälestustahvlid, kipsbüstid ja -reljeefid, kokku 25 ühikut, mis 1941. aastal anti üle Riiklikule Ajaloo- ja Revolutsioonimuuseumile. Komisjoni otsus oli: "Arvestades loetletud esemete poliitiliselt kahjulikku iseloomu, hävitati nad aktis nimetatud isikute juuresolekul."

Eesti kultuuriloole sai samal aastal osaks veel üks suur kaotus. NSV Liidu Side Keskmuuseumile anti üle Eesti Sidemuuseumi (endine Eesti Postimuuseum) varad. Esimese osa üleandmine on vormistatud 28. märtsil 1951, loetletud on 41 ühikut (ümbrikud, margid), lisaks anti üle 303 pakki (*пакеты*). Arvatavasti sündmuste kiirendamiseks on TA Presiidium oma 27. aprilli koosoleku protokollis fikseerinud, et „üleandmist lubada teostada ilma täpse inventeerimiseta kastide arvu järgi, kusjuures kontrollida kastide sisu vastavust olemasolevate mustand nimestikkudega". Teine üleandmisakt on vormistatud 29. mail ning üle anti 60 kasti esemeid. Neist 45 nummerdatud ja üks numbrita kast on üldnimetusega „*музейные материалы*", eraldi on märgitud neli vitriini Eesti postmarkidega, ülejäänud kastid sisaldasid katalooge, inventariraamatuid ja raadiolampe. Mingil määral on esemed fikseeritud, kuid enamasti summaarselt või koguni kastide kaupa. Selle üleandmise puhul tuleb süüdistada ka tolleaegset Sideministeeriumi juhtkonda, kes ei tahtnud midagi teada muuseumist, mis oli leidnud Ajaloomuuseumis ajutise varjupaiga peale II maailmasõja lõppu.[1]

Õnneks ei läinud kõik „puhastusest" läbikäinud esemed hävitamisele, vaid anti üle teistele muuseumidele ja asutustele. Kõige suurema „noosi" on saanud Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv (ORKA). Mahukaim väljaandeakt pärineb 14. märtsist 1951 ja sellega anti üle 51 899 ühikut fotosid, negatiive, albumeid. Põhiliselt olid need Eesti Vabariigi sõjaväe tegevust kajastavad materjalid, aga leidus ka fotosid Õpetatud Eesti Seltsi "Pildikogust" ning negatiive ja diapositiive Eestimaa Kirjanduse Ühingu kogudest. Aasta jooksul oli veel mitmeid väiksemamahulisi üleandmisi, sh 31. detsembril 1951 viie erineva aktiga ORKAsse läinud 647 ühikut, mis kajastavad Saksa-Balti Partei (*Deutsch-Baltische Partei in Estland*) ja saksa kultuurautonoomia tegevust Eestis. Samal kuupäeval andis Ajaloomuuseum üle Saksa okupatsiooni aegsed dokumendid aastatest 1941–1944, tegevusaruanded, eelarved, kaadridokumendid, materjalid muuseumi varade varjendamise kohta. Seega anti arhiivile 1951. aastal üle 58 000 ühiku, täpselt on seda võimatu kindlaks teha, aktides on arvud erinevad ja ebatäpsed. Tegelikult läks ORKAsse tunduvalt suurem hulk ühikuid, sest üleandmisi oli varasematel aastatel ning ka veel 1952. aastal.

Saajate hulgas oli ka Akadeemiline Raamatukogu, kelle kogudesse anti üle 1000 ühiku – ajalehti ja ajakirju aastatest 1911–1940, peamiselt töölisajakirjandus ning Sidemuuseumi eesti- ja võõrkeelsed raamatud, mida üleliiduline sidemuuseum ei soovinud.

"Varandust" jagus ka kirjandusmuuseumile ja kunstimuuseumile, viimasele muuhulgas kunstnik Paul Raua arhiiv. Teaduste Akadeemia eriosakond nõudis välja kunstnik Ilmar Ojalo arhiivi, Friedrich Raudkepp'i ja tema poja memuaarid ning Johannes Vares-Barbaruse fondi.

31. detsember oli Ajaloomuuseumis "tõhus tööpäev", sest lisaks viiele ORKA aktile on sel päeval koostatud veel üks väljaandeakt, millega Draamateatrile anti üle 235 eset, enamasti Eesti Vabariigi sõjaväe mundrid, pagunid, vormipaelad, märgid jm. Tänaseks pole neist midagi alles. 1989. aastal, kui korraldasime näitust „Kolmevärviline Eesti", käisime teatris lootuses midagi üleantud asjadest leida. Lootuseks see jäigi.

Käesolev kirjatükk refereeris üsna põgusalt 1951. aastal muuseumi kogude kallal korda saadetud vägivalda. Ligikaudse arvestuse järgi kaotas Ajaloomuuseum

[1] Vt ka Aive Küng. Postimuuseum külastajaile avatud. – *Muuseum* 1 (12), 2002, lk 11–12.

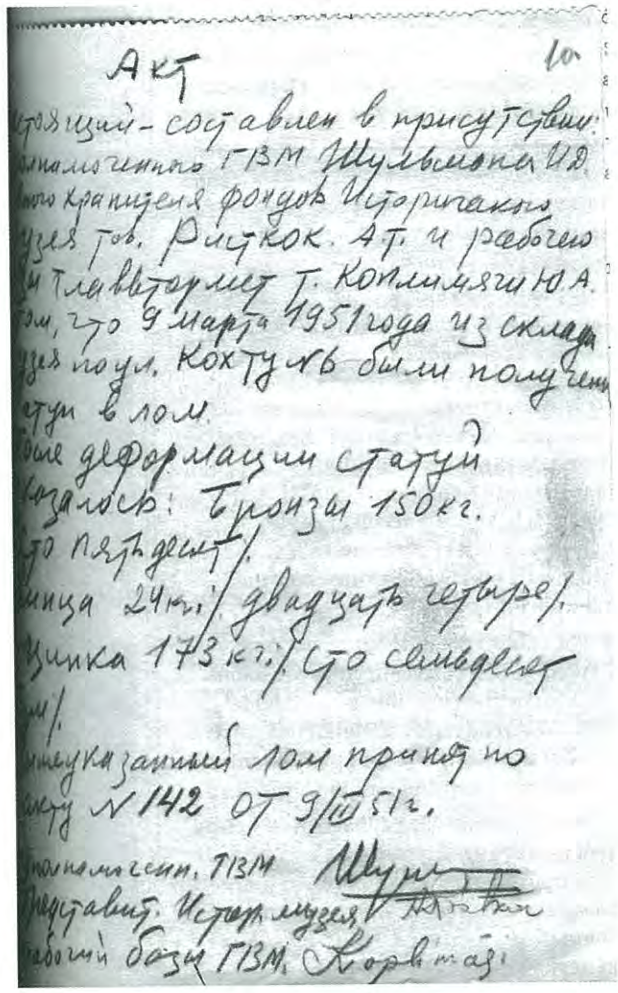

◆ Hävitustöö kõnekad tunnistajad

◆ Eloquent witnesses of the destruction work

◆ Живые свидетели уничтожительной работы

72

Lisa üleandeaktile nr 84

Väljavõte Eesti NSV Teaduste Akadeemia Presiidiumi 27. aprilli koosoleku protokollist nr. 24.

....

7.

TA Ajaloomuuseumi taotlusest end. Eesti Sidemuuseumi varade üleandmise kohta.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Presiidium o t s u s t a s: vastavalt Ajaloomuuseumi taotlusele 25. aprillist 1951.a. nr. 144 lubada Muuseumil üle anda Muuseumis säilitatavad, kuid Muuseumi bilansis mitteseisvad end. Eesti Sidemuuseumi inventeerimata varad A.S.Popovi nim. NSV Liidu Side Keskmuuseumile Leningradis.

Üleandmist lubada teostada ilma täpse inventeerimiseta, kastide arvu järgi, kusjuures kontrollida kastide sisu vastavust olemasolevate mustandnimestikkudega.

Paluda käesolevale otsusele Eesti NSV Ministrite Nõukogu kinnitust.

....

Ajaloomuuseumile
Keskraamatupidamisele.

Saadud 18. V. 1951 a. Nr.

"16." mail 1951.a.
Nr. P-187

(K.Jaanus)
Referent prot.alal.

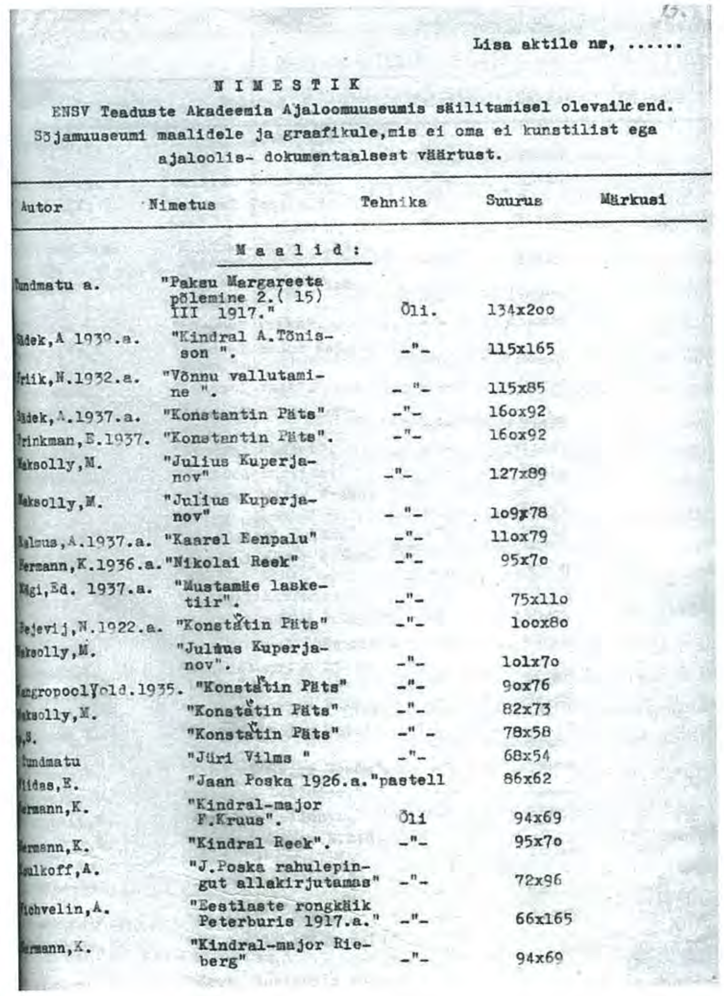

Lisa aktile nr, ...

N I M E S T I K

ENSV Teaduste Akadeemia Ajaloomuuseumis säilitamisel olevaile end. Sõjamuuseumi maalidele ja graafikule, mis ei oma ei kunstilist ega ajaloolis- dokumentaalsest väärtust.

Autor	Nimetus	Tehnika	Suurus	Märkusi
	M a a l i d :			
undmatu a.	"Paksu Margareeta põlemine 2.(15) III 1917."	Õli.	134x200	
ädek, A 1939.a.	"Kindral A.Tõnisson ".	-"-	115x165	
rik, N.1932.a.	"Võnnu vallutamine ".	-"-	115x85	
ädek, A.1937.a.	"Konstantin Päts"	-"-	160x92	
rinkman, E.1937.	"Konstantin Päts".	-"-	160x92	
aksolly, M.	"Julius Kuperjanov"	-"-	127x89	
aksolly, M.	"Julius Kuperjanov"	-"-	109x78	
alsus, A.1937.a.	"Kaarel Eenpalu"	-"-	110x79	
ermann, K.1936.a.	"Nikolai Reek"	-"-	95x70	
ägi, Ed. 1937.a.	"Mustamäe lasketiir".	-"-	75x110	
ejevij, N.1922.a.	"Konstatin Päts"	-"-	100x80	
aksolly, M.	"Julius Kuperjanov".	-"-	101x70	
ngropoolVold.1935.	"Konstatin Päts"	-"-	90x76	
aksolly, M.	"Konstatin Päts"	-"-	82x73	
.S.	"Konstatin Päts"	-"-	78x58	
undmatu	"Jüri Vilms "	-"-	68x54	
iidas, E.	"Jaan Poska 1926.a."	pastell	86x62	
ermann, K.	"Kindral-major F.Kruus".	Õli	94x69	
ermann, K.	"Kindral Reek".	-"-	95x70	
ulkoff, A.	"J.Poska rahulepingut allakirjutamas"	-"-	72x96	
ichvelin, A.	"Eestlaste rongkäik Peterburis 1917.a."	-"-	66x165	
ermann, K.	"Kindral-major Rieberg"	-"-	94x69	

71 969 ühikut, lisaks veel kastid ja mapid. Kaotusi oli küll ka varem, näiteks põletati 1948. aastal 91,5 kg Judenitši, Kerenski ja Saksa okupatsiooni aegset paberraha, aga ka hiljem, 1953. aastal anti utiili 14 kg negatiive. 1950–1951 loovutati TA Raamatukogule ligi 135 500 raamatut ja muud trükist. Viimane suurem üleandmine oli 1961. aastal, mil TA Ajaloo Instituudile läks väärtuslikum osa mündikogust.

Eve Peets on Eesti Ajaloomuuseumi konsultant.

The 8th Plenum of the EC(B)P, which took place in March 1950, exchanged the party administration and emphasised the necessity to fight against the manifestations of nationalism in the Estonian SSR. Aleksander Kelberg, who had been elected Propaganda Secretary for the party at the plenum, was relieved of the position already in January 1951 for concealing his past, and was assigned to work as Director at the State History Museum of the Estonian SSR. In order to re-establish his reputation in the party, he immediately took to destroying art objects, decorations, badges, photographs and the like dating from the times of Estonian Republic. However, not all the materials withdrawn from the collections were destroyed, but some were handed over to archives, other museums and institutions. In 1951 the collections of the History Museum decreased by approximately 72,000 items.

VIII Пленум КП(б)Э в марте 1950 года избрал новое руководство партии и поставил вопрос о борьбе с национализмом в ЭССР. Секретарем отдела пропаганды и идеологии стал Александр Келберг, который, однако, уже в январе 1951 года был освобожден с должности за скрытие своего прошлого. Келберг был направлен на должность директора Государственного исторического музея ЭССР, где он незамедлительно стал проводить «чистку» фондов от «неправильных материалов». Часть экспонатов была уничтожена, большинство отдельных материалов было передано в архив, а также другие музеи и учреждения. В итоге фонды музея уменьшились почти что на 72 000 единиц хранения.

Seminar loodushariduse hetkeseisust, kitsaskohtadest ja tulevikusuundadest

Virve Tuubel

Võrumaal Kubijal olid 11.–12. detsembril 2004 koos loodushariduse edendajad – õpetajad, loodusmajade ja kaitsealade keskuste töötajad, ministeeriumide esindajad, õppejõud, turismiettevõtjad ning ka mõned muuseumipedagoogid.

Kahel päeval töötasid rühmad väga erinevate teemade kallal, alates õpetajate vajadustest õuetundide ja praktiliste loodusvaatluste läbiviimisel kuni selleni, kuidas loodusmajad, kaitsealade keskused, muuseumid ja koolid saaksid paremini koostööd teha ning kuidas motiveerida meediainimesi enam keskkonnateemasid kajastama. Üks põhiküsimusi oli, miks ei õpi meie lapsed loodust tundma looduses, vaid teevad seda tavaliselt umbses klassiruumis.

Selgus, et loodusainete õpetajad ja koolijuhid tunnevad tõsist vajadust ainekprogramme mitmekesistada ja viia tegevus väljapoole kooliruume. Põhiline takistus on see, et praegune kooliprogramm ei võimalda õpetada üht ainet paaristunnina, mille jooksul oleks piisavalt aega välja õppima minna või praktikaid korraldada. Kooliõpetajad tunnevad ka puudust võimalusest kaasata abiõpetaja. Loodusainete praktiliseks õpetamiseks ei ole piisavalt metoodilisi materjale ning vaid vähestes koolides on vajalikul hulgal õppevahendeid välipraktikate korraldamiseks.

Teisalt tuli välja, et loodusharidust pakkuvad kaitsealade keskused, loodusmajad, muuseumid ja interaktiivsed keskused on valmis lastele praktilise ja õues õppimise kogemust jagama ning ühiselt otsima lahendusi, kuidas seda senisest tulemuslikumalt teha.

Aruteludes ärgitati kõiki meediaga aktiivsemalt suhtlema, et loodusteemadele enam lehepinda ja eetriaega võita. Üheks heaks võimaluseks, kuidas keskkonnateemasid kooliõpilasteni viia, pidasid töörühma liikmed suure vaatajaskonnaga lastesaadetes loodusteemade senisest aktiivsemat käsitlemist.

Ühisarutelu koordineeris Mikk Sarv Eesti Koolimetsade Ühendusest. Arutelude tulemusena pandi kirja konkreetne tegevusplaan ja elluviijad. Järgmisel aastal näiteks plaanitakse nii koolimetskondade juhendajate koolitamist Luua Metsanduskoolis kui ka loodushariduse pidu, mis saab teoks 2005. aasta aprillis Lääne-Virumaa Keskkonnateenistuse eestvõtmisel. Lisaks on kavas veel õpetajate koolitamine GLOBE programmi raames ning loodushariduse edendamisele suunatud ühisprojektid tugikeskuste (looduskoolid, kaitsealade keskused), muuseumide, koolide ja vabaühenduste koostöös. (Vt lähemalt Eesti Koolimetsade Ühendus koduleheküljel http://www.koolimets.ee.)

Virve Tuubel on Eesti Rahva Muuseumi giid-pedagoog.

Foto Kati Kangur

♦ **Peipsi Koostöö Keskuse projektijuht Aija Kosk esinemas loodushariduse seminaril**

♦ **Aija Kosk, Project Leader of the Peipsi Center for Transboundary Cooperation, speaking at a seminar on nature education**

♦ **Руководитель проекта "Центр сотрудничества Пейпси" Аия Коськ выступает на семинаре экологического воспитания**

Muuseumi võimalikkusest teisel pool polaarjoont

Agnes Aljas

Saami muuseum asutati 1959. aastal saami kultuuri tutvustava vabaõhumuuseumina. Sinna koguti elamud, hooned ja esemed, mis olid säilinud piirkonnas Teise maailmasõja purustustest. Vabaõhumuuseum tegutseb tänaseni. Seitsmel hektaril saab tutvuda lisaks hoonestusele ka saamide elatusallikate ja 19. sajandi kullakaevajate eluga. 1998. aastast sai muuseum uue tegutsemisrütmi ja eesmärgi, kui Euroopa Liidu toetusel avati muuseum moodsas professor Juhani Pallasmaa projekteeritud hoones. Siida (tõlkes küla) kompleks koosneb kolmest asutusest – Saami muuseumist, Üla-Lapi Looduskeskusest ja restoranist.

Saami muuseum on riiklik muuseum, mille eesmärk on koguda ja tutvustada Soome saamide kultuuripärandit. Lisaks toetab muuseum saami kultuuri ja identiteeti ning uue muuseumiga toodi saamidele endile lähemale nende kultuuripärand, mis peale Teist maailmasõda oli viidud Soome, Rootsi ja Norra keskmuuseumidesse. 2000. aastal sai Siida Rahvusvahelise Muuseuminõukogu Soome Komitee auhinna „Muuseumitegu '98".

Muuseumis töötab seitse inimest – direktor, kuraator, meister, raamatupidaja, kauplusejuhataja, klienditeenindaja ja koristaja, 2005. aasta algusest pidi lisanduma koguhoidja. Siida kogud ei ole suured, ligi 2500 eseme ringis. Esmatähtis on säilitada kaasaegset kultuuri, mida peetakse sama oluliseks kui varasemat aega, ning olemasolevate foto-, filmi ning esemekogude digitaliseerimine. Lisaks põhikohaga töötajatele tegutseb muuseumi juures 5–10 inimest erinevate saami kultuuri käsitlevate projektide raames, olulisemad neist on seotud saamide kultuuripärandi, looduse ja maakasutuse kaardistamisega. Giididena töötavad vabakutselised. Muuseumi juhib kaheksaliikmeline juhatus, kellest neli on Soome saamide, kaks Inari valla ja kaks haridusministeeriumi esindajad.

Muuseumi eelarvest 40% saadakse Soome riigilt ja 5% kohalikult omavalitsuselt, 25% tuleb Üla-Lapi Looduskeskuselt renditulude ning ligi 30% teenib muuseum piletimüügist ja kaupluse tuludest. Niisiis on Siidal kaks rolli, ühelt poolt olla saami rahvusmuuseum ning teiselt poolt peab ta suutma teenida kasumit saami kultuuri tutvustamise kaudu.

Näitused on Siida kõige väljapaistvam ja tähtsam osa. Muuseumi näitused aitavad mõista saami kultuuri ja looduse tihedat seotust. Lisaks saab teada, kuidas on säilinud erinevad kooslused Lapimaa kliimaoludes, samuti antakse ülevaade saami argikultuurist ja käsitööst esemete, fotode ja videofilmide abil. Muuseum korraldab ka ajutisi näitusi, mis tutvustavad nii saami kultuuri kui ka kaasaegset kunsti ning teisi põlisrahvaid. Et ülejäänud Lapimaal on levinud turismikeskuste ja suusakuurortide kommertslik käsitlus saamidest, teeb Siida eriliseks just teadlaste ja kohalike koostöös sündinud ülevaade saami kultuurist.

Ka muuseumi kauplusel on oma roll

Fotod Agnes Aljas

♦ **Vaade Saami muuseumi hoonele tagaküljelt**

♦ **View of the main building of the Sámi Museum (back side)**

♦ **Вид на здание Саамского музея (задний фасад)**

olukorras, kus Lapimaa on vallutanud Hiinas valmistatud odav saamipärane käsitöö. Muuseumist on võimalik osta kohalike käsitöömeistrite kvaliteetset ja autentset toodangut. See on kogunenud Duodjii märgi alla, mis eeldab oma liikmelt lisaks kvaliteetsele tööle ka saami päritolu. Muuseumi külastajatest pea pooled peavad küll muuseumi kauplust kalliks.

Lisaks on Siida kohalik kultuurikeskus kolme kaasaegse tehnikaga varustatud konverentsiruumiga, kus toimuvad piirkonna olulisemad koosolekud, kontserdid ja teised üritused. Näiteks korraldab muuseum põlisrahvaste teletoodangu- ja filmifestivali Skabmagovat, fotoseminari Sieivagovat ning loodusfilmide ja -foto festivali Camera Borealis. Tihedad kontaktid on Saami muuseumil teiste Soome muuseumide ja Norra ning Rootsi saami muuseumidega. Lisaks on olulisel kohal suhtlus teiste põlisrahvaste muuseumidega, nii on näitustega esinenud või filmifestivali külalisteks olnud Austraalia, Kanada, Brasiilia, Havai, Jaapani, Venemaa ja Uus-Meremaa põlisrahvad.

2003. aastal käis Siidas 89 000 külastajat, neist näituste külastajaid 53 000. Esikohal olid soomlased, kellele järgnesid prantslased, sakslased, inglased, ameeriklased ja hollandlased: Siidal on oluline koht Rovaniemist põhja poole jäävates turismiprogrammides nii talvel kui suvel. Muuseum asub looduslikult kaunis kohas ja on kergesti ligipääsetav, siin on kõrgel tasemel teenindus ja teenused: suur auto- ning bussiparkla, avar restoran, esinduslik kauplus, piknikuplatsid jne.

Kodulehekülg (http://www.siida.fi) tutvustab saami kultuuri ja sisaldab lisaks muuseumile ka teavet erinevate kohalike institutsioonide kohta, eraldi on saami laste kodulehekülg Maahisweb, samuti koolasaame tutvustavad leheküljed. Valmimas on inarisaamide kodulehekülg. Tulevikuplaanides on oluline roll internetikauplusel – selle kaudu saab vahendada kirjandust saamide kohta ja tellida kohalike käsitöömeistrite tooteid.

Muuseumi tulevik on seotud laiendusplaanidega, hetkel on kitsaks jäänud kogude ja teadusruumid. Kultuurikeskuse funktsioon läheb 2007. aastast üle Inaris valmivale Saami kultuurikeskusele, mis sisaldab vajalike ruume nii Saami parlamendile kui ka väiksematele institutsioonidele. See võimaldab muuseumil jääda seotuks peaasjalikult teadus- ja näitusetegevusega.

Agnes Aljas on Eesti Rahva Muuseumi avalike suhete sekretär.

♦ **Ait Saami muuseumis**
♦ **Granary at the Sámi Museum**
♦ **Промысловая кладова в Саамском Музее**

♦ **Lõks Saami muuseumis**
♦ **Trap at the Sámi Museum**
♦ **Капкан в Саамском Музее**

The article speaks about the Sámi Museum, which is situated about a thousand kilometres to the north of Tallinn, in Inari, Finland. The Sámi Museum was founded in 1959, yet, the greatest changes in the activity and aims of the museum started in 1998, when the new museum building was completed. Siida serves both as a tourist centre and a local cultural centre, as well as the Sámi national museum, whose visiting numbers amount to 89,000 people per year (2003).

Статья о Саамском Музее, расположенном на севере Финляндии в Инари, примерно в 1000 км. от Таллинна. Саамский музей был основан в 1959 году, однако большие изменения в деятельности и целях музея произошли в 1998 году в связи с воздвижением музейного здания. Сийда – *это одновременно туристический центр, местный культурный центр и национальный музей, который в 2003 году посетил около 89 000 человек.*

Eesti Rahva Muuseumi peahoone ruumiprogrammist

Aleksei Peterson

7. detsembril 2004 esitas ERMi direktor Jaanus Plaat muusemi peahoone konkursi ruumiprogrammi. See on põhjalik ja meeltrõõmustav dokument. Võib ainult soovida, et kõik paberile pandu teostuks juba lähematel aastatel. On ju täitunud peaaegu sajand ajast, kui rahvusmuuseum alustas võimaluste otsimist, et muuseumile maja ehitada. Loodame, et lõpuks püstitakse nii oodatud hoone Raadile. Vastavalt uue muuseumihoone ruumiprogrammile tehakse hoone Raadi järvest lõunasse jäävale järve ja Vahi tänava vahelisele 35 000 m² suurusele alale. Muuseumi ruumiprogrammi sissejuhatuses on öeldud, et on arvestatud ka Eesti Kirjandusmuuseumi kogudega, juhul kui viimane ühendatakse ERMiga. Mina ei pea vajalikuks kirjandusmuuseumi liitmist ERMiga, sest need muuseumid on liialt erinevad oma kogude ja sisulise tegevuse poolest, välja arvatud folkloristlik aines. ERMile on oma kogudelt kõige lähedasem põllumajandusmuuseum, mis asub üpris suurel territooriumil ja paistab silma oma populariseeriva tegevuse poolest, vajaka jääb, tõsi küll, teaduslikku potentsiaali.

Ruumiprogrammis on ette nähtud 5100 m² näituste jaoks ja 7400 m² hoidlateks. On meeldiv, et kogude kasvule on põhjalikult mõeldud ja seda arusaadavatel põhjustel – ERMi kogud võivad kasvada tulevikus 20%. Kuid rahul ei saa olla näitusepinnaga, millest ligi 50% kuulub "ajutistele väljapanekutele". On täpsemalt selgitamata, missugused on "alalised ja püsivad" eksponaadid. Väike rahvas vajab väljapanekut süvaajaloost lähtudes, mineviku najal on vaja tõsta ja säilitada rahva iseteadvust ja uhkust. 2000 m² on püsiekspositsiooni tarvis liialt väike pind. Tegu on etnograafiliste esemetega, nende hulgas on suuremõõdulisi asju. Praegu esitatakse eksponaate sõna tõsises mõttes kuhjas, kokkusurutult, nii et üksikesemed ei pääse esile. Tuleb taotleda, et iga asi annaks mitte ainult informatsiooni, vaid esemest peab kiirgama lugupidamist tema looja vastu, iga ese tuleb lahti seletada vajalike abivahendite – fotode, diapositiivide jms abil. Meil peaks püsinäituse iga alajaotuse juures olema ruum, kus võib vaadata filme või slaide, mis selgitavad töövõtteid jm. Selliseid ruume on vaja näiteks seoses põllunduse, käsitöö, rahvakunstiga jne jne.

Fotod Arp Karm

♦ **Raadi mõisa majandushoonete varemed 2001. aastal ja samasse rajatud Eesti Rahva Muuseumi uued hoidlaruumid 2005. aasta algul**
♦ **Ruins of the outbuildings of Raadi Manor in 2001 and the new depositories of the Estonian National Museum built on the same site. Early 2005.**
♦ **Новые хранилища Эстонского национального музея на месте руин хозяйственных помещений, 2005 год.**

JUUBELID

Enn Mainla 60

Enn Mainlat (paremal) intervjueerib spordireporter Toomas Uba

21. novembril 2004. aastal tähistas oma 60. sünnipäeva teenekas muuseumitöötaja ja spordiajaloolane, pikki aastaid Eesti Spordimuuseumi juhtinud Enn Mainla.

Tänase spordiajaloolaste eestvedaja enda ajaloohuvi sai alguse juba koolipäevil Viljandis ning hiljem sügavama jätku Tartu Ülikooli kehakultuuriteaduskonnas. Õnnestunud diplomitöö teivashüppe ajaloost kinnistas tulevikuplaane veelgi ning 1971. aastal asus Enn tööle Eesti Spordimuuseumi direktorina. Direktoritoolil püsis ta rekordilised 30 aastat. Ise on Enn oma töö kokku võtnud, kinnitades: "Kui muuseumis tööle asusin, oli fondides kokku 3000 ühikut, kui 2001. aastal ameti maha panin, siis ligikaudu 100 000. Inimesi oli tollal viis, nüüd 25."

Kuid see on vaid numbrimäng. Arvude taha jääb palju rohkem, kohe palju rohkem. Ilma Ennu panuseta poleks tänane Eesti Spordimuuseum kaugeltki see, mis ta on. Kolm aastakümmet muuseumivankrit vedanu käe all valmisid kaks püsiekspositsiooni, said toimimisküpseks spordimuuseumi ruumid eelmises asupaigas Riia tänaval ning tänases tegutsemispaigas Rüütli tänaval, kosusid kogud ning toimusid sajad põnevad üritused. Koostati huvitavaid näitusi ning ilmusid trükised.

Muuseumitöö kõrvalt on Enn jõudnud palju muudki – ta on pikka aega õpetanud spordiajalugu Tartu Ülikooli kehakultuuritudengitele ning löönud hea ja abivalmis suhtlejana kaasa paljude organisatsioonide töös. Praegu on ta Eesti Spordiajaloo Seltsi esimees, Eesti Olümpiaakadeemia juhatuse liige, Tartu Spordiseltsi Kalev juhatuse liige, Eesti Muuseumiühingu ja Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu liige... Need on vaid mõned tema tänastest ühiskondlikest ettevõtmistest.

Enn Mainla on pälvinud 1997. aastal Valgetähe teenetemärgi ja Eesti Kultuurkapitali kehakultuuri sihtkapitali 2004. aasta preemia.

Kolleegid hindavad Ennu panust muuseumi arengusse kõrgelt. Tema teened Eesti Spordimuuseumi arenemisel ja kujunemisel kaasaegseks muuseumiks on aastate jooksul olnud suured. Tööd muuseumis jätkab Enn Mainla praegugi, olles tegev Eesti Spordimuuseumi juhtivteadurina.

KALLE VOOLAID

Marika Valk 50

2004. aasta 3. augustil oli tähtis juubel Eesti Kunstimuuseumi peadirektoril Marika Valgul.

Selles ametis on ta alates 1991. aasta kevadest. Varemgi on ta Eesti Kunstimuuseumis töötanud – 1984–1989 Tarbekunstimuuseumi juhatajana. Marika Valgu muuseumitöötaja karjäär algas aga toonase Eesti Riikliku Vabaõhumuuseumi teadurina aastail 1980–1984. Eesti Kunstimuuseumi peadirektoriks kandideeris ta kindla kavatsusega ehitada sellele uus, kasvanud kogude suurusele ja kaasaegsetele nõudmistele vastav hoone. Vajadust uue hoone järele tunti kogu 20. sajandi vältel. 1960. aastatel, mil Peep Jänes sai II koha Harju tänava haljasalale kavandatava kunstimuuseumi projektide võistlusel, mis peaaegu kohe unustati, sai selgeks, et muuseumi spetsiifika on arhitektidele kõva pähkel. Kuni 1980. aastate keskpaigani nõudis Marika Valgu eelkäijalt direktoripostil, Inge Tederilt nii raha kui ka tõsiseid jõupingutusi Niguliste keskaegse kunsti muuseumi, Tarbekunstimuuseumi, Adamson-Ericu ja Kristjan Raua muuseumi rajamine.

Juba 1991. aasta sügisel alanud muuseumi kogude kolimine amortiseerunud Kadrioru lossist õpetas, et ilma sihikindla surve ja diplomaatiata ei lähe asi edasi üheski punktis, üheski võimuega vaimukoridoris. Marika Valk on ilmutanud mitte ainult erakordset sihikindlust, naiselikku nutikust ja inimesetundmist, vaid vaieldamatult on kasuks tulnud ka tema majanduslik kõrgharidus (enne TRÜ lõpetamist 1984. aastal kunstiajaloolasena oli ta 1976. aastal lõpetanud TPI tööstuse planeerimise alal). Arvestades 1990. aastate keerulisi olusid, on muuseumi arengutempo olnud üpris hoogne. Meenutagem: 1993 – ekspositsiooni avamine Rüütelkonna hoones, 1994 – suure rahvusvahelise arhitektuurikonkursi tulemuste väljakuulutamine ja intensiivse koostöö algus võitja Pekka Vapaavuoriga, 1995 – restaureerimistöökoja avamine Kadrioru lossi ansamblisse kuuluvas vastkorrastatud majas Weizenbergi 22, 1996 – näitusesaali käivitamine Rotermanni soolalaos, 1997 – Johannes Mikkeli muuseumi avamine Kadrioru lossi endises köögihoones, 1998 – restaureeritud vahimaja avamine, kus alates 2001. aastast resideerib Kunstimuuseumi Ehitamise Sihtasutus, 2000 – Väliskunstimuuseumi avamine Kadrioru lossis, mis juba 2003. aastal jõudis Tallinna Linnamuuseumi kõrval Euroopa parima muuseumi nominentide nimekirja. Marika Valgu "juubeliürituste" kavva kuulus mullu kindlasti uuele muuseumihoonele nime (KUMU) valimine ja sügisel toimunud sarikapidu.

Põlvkondade unistus hakkab teoks saama. Kuigi mitte ilma abilisteta – mõtlen siin eelkõige perekonda ja muuseumi kollektiivi – on Marika Valk endale ise meisterdanud parima sünnipäevakingi.

MAI LEVIN

Helena Risthein 50

Oma 50. sünnipäeva tähistas 2004. aasta 24. jaanuaril Helena Risthein, Eesti Kunstimuuseumi teadustöötaja alates 1978. aastast.

Vanema kunsti huvilised tunnevad teda hästi erudeeritud artiklite, sisukate konverentsiettekannete ja informatiivsete ning emotsionaalsete ekskursioonijuhtimiste põhjal. Kolleegidel on hästi meeles tema poolt 1980. aastal Kadrioru lossis korraldatud põhjalikud näitused Haude ja Kügelgenide kunstnikedünastiatest, samuti C. T. von Neffi loomingust. Neile koondas ta teoseid ka Moskva, Peterburi ja Riia muuseumidest ning erakogudest. Lisama peaks suurepärase raamatugraafika ja kahlite valiku näitusel "Barokk Eestis" (1999) ning ajaloolise 17.–19. sajandi osa näitusel "Sada aastat eesti eksliibrist" (2000, mõlemad – Rüütelkonna hoones), samuti Michel Sittow'le pühendatud näituse Nigulistes (1999) ja vastava väljaande (2001). Olen veendunud, et vanema kunsti näitused on koostaja ettevalmistuse ja uurijavõimete suhtes nõudlikumad kui kaasaegse kunsti omad. Siinkohal peab kahtlemata mainima Helena Ristheina õpinguid kunstiajaloo ja teooria alal Peterburis, I. Repini nim. Kunstiinstituudis aastail 1973–79, kui ta sai just vanema kunsti alal süstemaatilise hariduse ja korraliku uurimuslik-metoodilise aluspõhja. Tema lemmikõppejõd oli Lääne-Euroopa keskaegse kunsti tunnustatud spetsialist C. Nesselstrauss. Nigulistes oma muuseumitööd alustanud Helena Ristheina teemad on seotud keskajaga (Henning von der Heide, Kaarma kiriku altar), aga mitte ainult. Talle omase süvenemisega on ta uurinud barokseid vapp-epitaafe ja Kannatusaltarit Nigulistes. Viimastel aastatel on ta tegelnud Madalmaade, eriti flaami 15.–17. sajandi kunstiga Eesti Kunstimuuseumi kogudes, sellele oli pühendatud ka tema magistritöö, mis valmis Tallinna Pedagoogikaülikoolis 2002. aastal.

Viimatimainitud teemaderingi puhul on Helena Ristheinteinud suuri jõupingutusi, et end kurssi viia lääne kunstiajaloolaste tööga, võtnud kõhklemata ette enesetäiendusreise näitustele, konverentsidele, uurimiskeskustesse. Inglise keel on tal ladus alates õpinguist Tallinna 7. keskkoolis, suhtlemine väliskolleegidega pole raskusi valmistanud. Nooruses õppis ta ka laste muusikakoolis ja muusika on talle tähtis ning vajalik siiani. Koos abikaasa Tiit Kiigega on ta korraldanud mitmeid kunsti populariseerivaid üritusi. Ja soetanud kolm tublit poissi.

KOLLEEGIDE NIMEL MAI LEVIN

Ivi Laatsit 50

Ivi Laatsit sündis 27. detsembril 1954. aastal. 1980. aastal lõpetas ta Tartu Ülikooli ajalooteaduskonna, enne Võrru tulekut töötas mõne aja Mahtra muuseumis.

23. august 1982 oli Ivi esimene tööpäev teadurina Võrumaa Muuseumis. 1983. aastal sai valmis Võrumaa Muuseumi hoone, kogud koliti Kreutzwaldi muuseumi kitsastest oludest uutesse hoidlatesse. Esimene osa täiesti uuest ekspositsioonist valmis 1984. aastal, mil Võru tähistas 200. sünnipäeva. Kreutzwaldi muuseumis alustati ulatuslikku remonti ja uue ekspositsiooni koostamist. Võru muuseumide jaoks olid pingelised ja töised aastad.

12. oktoobril 1988 võttis Ivi Laatsit muuseumikogud üle Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi peavarahoidjana. Nii Mõniste Muuseum kui ka Lauluisa muuseum toimetavad oma varandusega küll iseseisvalt ja vastutustundega, siiski tuleb peavarahoidjal olla hooles kogude säilimise ja korrasoleku eest ka neis muuseumides.

Võrumaa Muuseumi hoidlad on ammu kitsaks jäänud. Ivi Laatsiti õigustatud mure on, kuidas tagada kogutu säilimine järeltulevaile põlvedele. Ivi on jaganud oma kogemusi ka maakonna väikemuuseumide töötajatega, et ka neisse muuseumidesse talletatu oleks asjatundliku hoole all. Olles hästi kursis Võrumaa Muuseumi kogudes peituvaga, on Ivi koostanud ja korraldanud huvitavaid näitusi.

Täname tehtud töö eest, soovime tervist ja õnne!

KOLLEEGID KREUTZWALDI MEMORIAAL-
MUUSEUMIST, MÕNISTE MUUSEUMIST JA
VÕRUMAA MUUSEUMIST

Endel Püüa 50

Foto Enno Raun

Endel Püüa (paremal) IV Kuressaare lossi päeval Tõnis Kipperile intervjuud andmas. 10. juuli 2004

Tänavu suvel tähistas oma esimest juubelit Saaremaa Muuseumi direktor Endel Püüa. Ta on sündinud 7. juulil 1954 Leisi valla Asuka külas. Õppis Võhma põhikoolis ja Kuressaare keskkoolis, mille lõpetas 1972. aastal. Jätkas õpinguid Tartu ülikoolis, mille lõpetas ajaloolasena 1977. aastal. Samal aastal asus tööle Saaremaa Muuseumisse, kus töötas algul teadurina, seejärel osakonnajuhatajana ja alates 1988. aasta märtsist direktorina.

Rohkem kui veerandsajandi jooksul on Endel Püüa ära teinud hiigeltöö Kuressaare linnus-kindluse ja selles paikneva muuseumi arendamisel ja täiustamisel. Ta on muuseumi ajaloo osakonna väljapanekute üks põhiautoreid. Eriti viljakas on olnud E. Püüa tegevus muuseumi direktorina. 17 aasta vältel on põhjalikult muutunud Kuressaare kindluse ilme: renoveeritud ja uues funktsioonis kasutusele võetud on kõik selles paiknevad ajaloolised hooned, tehtud linnuse katuse kapitaalremont, restaureeritud Põhjabastion ja ehitatud jalakäijate sild, rajatud uued keskküttevee- ja kanalisatsioonitrassid, jätkatud vallide restaureerimist ning eemaldatud nende ilmet ja säilivust kahjustavad puud ja võsa, korrastatud kogu territoorium, rajatud kultuuriürituste teenindushoone jpm.

Endel Püüa juhtimisel on oluliselt täiustatud muuseumi tuumikut – Kuressaare linnust – ning muudetud see külastajaile märksa atraktiivsemaks. Avatud on loodusosakond, raidkivide püsinäitus, lossilegende tutvustavad installatsioonid, Tornikohvik, muuseumipood, kaitsegalerii, rekonstrueeritud keskküttesüsteem ja abiruumid. Märgatavalt on mitmekesistunud linnuses ja kindluse hoovis korraldatavate kultuuriürituste valik. Muuseumikogude säilitamiseks on rajatud mitu nüüdisaegset hoidlat. Muuseumi uute filiaalidena asutati Saare Arhiivraamatukogu ja Aavikute Majamuuseum. PHARE programmist hangitud vahendite abil on käimas suurte esemete hoidla ehitus ning lähiajaloo osakonna püsinäituse I osa koostamine.

Tundub, et töökuse kõrval on hiljutisel juubilaril võimaldanud kõike seda saavutada tema eriliselt arenenud peremehetunne. Küllap on see kaasa saadud põlisest Saaremaa talunike ja kalurite suguvõsast. Hea suhtlemisoskus, õiglane meel ja arenenud huumorisoon aga tagavad sõbraliku läbisaamise töökaaslastega ning asjaliku töökeskkonna.

Kõige selle kõrval on Endel Püüa olnud viljakas ajaloo uurija ja populariseerija. Ta on avaldanud raamatu Saaremaa fotograafia ajaloost (2001), brošüüri Kuressaare linna ajaloost (1988) ning arvukalt artikleid, koostanud koguteose "Saaremaa Ühisgümnaasium 1865–1995" (1996), võtnud osa "Kuressaare Linnaatlase" (1999) ja koguteose "Saaremaa" koostamisest, koostanud uurimused kohaliku transpordi ja side ning Saare maavalitsuse ajaloost.

Peale ametitöö on Endel Püüa oma kodusaare ja kodulinna patrioodina aktiivselt osa võtnud avalikust elust ning oli valitud ka Saare Maavolikogu liikmeks. Ta on Kuressaare linnavolikogu kultuurikomisjoni ja Vanalinna Sihtasutuse nõukogu liige. Tulemata ei ole jäänud tunnustuski: Endel Püüat on autasustatud Valgetähe medali, Saare Maavalitsuse teeneteplaadi ja Kuressaare linna teenetemärgiga.

Soovime väsimatule töömehele jätkuvat jõudu kõigi tema kavatsuste elluviimiseks, eelkõige aga suure unistuse täitumist – et Kuressaare kindlus saaks täielikult restaureeritud-konserveeritud!

OLAVI PESTI

Tagakaane siseküljel:
Eesti Spordimuuseumis avati 12. jaanuaril 2005 näitus "Suusalugu – lumejäljed Norrast", mis valmis koostöös Norra suursaatkonnaga. Näituse avasid Eesti Spordimuuseumi direktor Mati Tolmoff (paremal) ja Norra suursaadik Eestis Per Kristian Pedersen (keskel). Fotod Enn Mainla.

Inside of back cover:
On January 12, 2004 an exhibition staged in cooperation with Norwegian Embassy "Skiing Story – Snow Tracks from Norway" opened at the Estonian Sports Museum. The exhibition was opened by Mati Tolmoff, Director of the Estonian Sports Museum (on the right) and Per Kristian Pedersen, Norwegian ambassador in Estonia (in the middle).

На внутренней стороне задней обложки:
12 января 2005 г. в Эстонском музее спорта была открыта выставка «Лыжная история – снежные следы из Норвегии», подготовленная совместно с Посольством Норвегии в Эстонии. Выставку открыли директор музея Мати Толмофф (справа) и посол Норвегии в Эстонии Пер Кристиан Педерсен (в центре).

Tagakaanel:
Muuseumitöötajad kuulamas Soome Riigi Kunstimuuseumi esindaja Helka Ketoneni ettekannet Eesti muuseumide festivalil Narvas 27. septembril 2004. Foto Irina Kivimäe.

On the back cover:
Museum workers listening to the presentation of Helka Ketonen, representative of the Finnish State Art Museum, at the Festival of Estonian Museums in Narva on September 27, 2004.

На задней обложке:
Музейные сотрудники на Нарвском музейном фестивале 27 сентября 2004 г. Выступает представитель Финского государственного художественного музея Хелка Кетонен.